

Tudástár

a közösségi művelődésben

II. kötet

A közösségfejlesztés alapjai
a közművelődésben

Nemzeti
Művelődési
Intézet

Kleisz Teréz – Dóri Éva

A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben

2018

Tudástár a közösségi művelődésben

Az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. kötetsorozata

Felelős kiadó: Závogyán Magdolna, ügyvezető

Sorozatszerkesztők:

Dr. Juhász Erika
Dr. Márkus Edina

A sorozat megjelent kötetei:

1. A közösségi művelődés képzési és továbbképzési rendszere
2. A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben
3. Közösségi események menedzsmentje
4. Kulturális közösségi marketing és média ismeretek
5. Minőségügy a közművelődésben
6. Szervezési-vezetési ismeretek, vezetői feladatok a közösségi művelődésben
7. Kulturális vállalkozás- és gazdaságfejlesztés
8. Motiválás a közösségi művelődésben és az ifjúság bevonása
9. Mentorok a közösségi művelődésben és az amatőr művészeti mozgalomban
10. Kultúrakutatás módszertani alapjai
11. Civil ismeretek a közösségi művelődésben
12. Kulturális turizmus

A sorozat lektorai:

Dr. Hegyi-Halmos Nóra
Dr. Horváth Ágnes
Dr. Juhász Erika
Dr. Márkus Edina
Dr. Mócz Dóra
Dr. Németh János
Dr. Pavluska Valéria
Pósfay Péter
Salamon Hugó
Dr. Simándi Szilvia
Dr. Szabó Irma
Dr. Szabó János Zoltán
Dr. Szabó Péter
Szedlacsek Emília
Dr. Szirmai Éva
Dr. T. Molnár Gizella
Dr. Újvári Edit
Závogyán Magdolna

Kleisz Teréz – Dóri Éva

A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben

Kleisz Teréz – Dóri Éva

A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben

Tudástár a közösségi művelődésben sorozat

2. kötet

2018.

Az I., II. és V. fejezet szerzője Kleisz Teréz

A III. és IV. fejezet szerzője Dóri Éva

A VI. fejezet szerzője Kleisz Teréz és Dóri Éva

© Szerzők

Technikai szerkesztő: Kőműves Anikó

Kiadó: NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.

Felelős kiadó: Závogyán Magdolna, ügyvezető

Elektronikus ISBN szám: 978-963-651-510-2

A kötet az Emberi Erőforrások Minisztérium támogatásával az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. közreműködésével a „Közművelődési szakemberek 2017. évi támogatott továbbképzési programja” keretében készült.

Tartalomjegyzék

I.	Elméleti háttér.....	3
I.1.	Közösségek, közművelődés, közösségfejlesztés - kapcsolódások, hangsúlyok	3
I.2.	Kordiagnózisok, elméleti látószögek, társadalmi kihívások.....	9
I.3.	A közösségi munka/közösségfejlesztés területe: lényegi jegyek.....	14
I.4.	A közösségfejlesztés lehetséges szakmai céljai, funkciói sokszínűek, változatosak, eltérő fókuszúak a társadalmi közeg (tér-idő koordináták) szükségletei mentén.....	21
I.5.	A közösségfejlesztés történeti fejlődésvonala, s a mögöttük kirajzolódó elméleti keretek	22
I.6.	A közösségi beavatkozás típusai.....	30
II.	Fogalomtár	37
III.	Gyakorlati feladatok	49
1.	gyakorlat: SWOT analízis	49
2.	gyakorlat: Stakeholder elemzés.....	53
3.	gyakorlat: Erőforrástérkép.....	58
4.	gyakorlat: Helyi tudástár és tankatalógus készítése	62
5.	gyakorlat: Adatgyűjtés	68
6.	gyakorlat: Ötletgyűjtés	72
7.	gyakorlat: Szolgáltatás térkép	75
8.	gyakorlat: Jövőműhely	78
9.	gyakorlat: Gondolattérkép (mind mapping).....	82
10.	gyakorlat: Problémafa - célfa	84
11.	gyakorlat: Közösségi felmérés – kérdőívalkotás.....	88
12.	gyakorlat: Kép-hang módszer	91
13.	gyakorlat: Word Café módszer	93
14.	gyakorlat: Mentális térkép.....	95
15.	gyakorlat: Helyzetrajz	100
16.	gyakorlat: Forgatókönyv (szcenárió) írás.....	102
17.	gyakorlat: Közösségi infopont kialakítása	105
18.	gyakorlat: Közösségek napja szervezés	107
19.	gyakorlat: Önkéntesközpont kialakítása.....	110
20.	gyakorlat: Közérzeti interjú.....	113
21.	gyakorlat: Párbeszéd-kör alakítása, kipróbálása	121

IV.	Jó gyakorlatok, esetpéldák	128
	1. esetpélda: Szemesi szüreti pillanatok - közösségi fotódokumentumtár	128
	2. esetpélda: ÉrtékPontok Balatonbogláron	134
	3. esetpélda: Élő Adventi Kalendárium.....	138
	4. esetpélda: KoBeKo Művelődési Központ (közösségi alapú közművelődési feladatellátás)	142
	5. esetpélda: A nádasdi partnerség	147
	6. esetpélda: Kulturális alapú gazdaságfejlesztési programok Törökkoppányban.....	152
	7. esetpélda: „Magvető” – a Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület közművelődési tevékenysége	157
	8. esetpélda: Az avasi közösségi terek	162
	9. esetpélda: Közösségi tervezőműhely.....	167
	10. esetpélda: Közösségiség a Csapókertben	173
V.	Tanulást segítő kérdések	177
VI.	Források.....	179

I. Elméleti háttér

I.1. Közösségek, közművelődés, közösségfejlesztés - kapcsolódások, hangsúlyok

A közművelődési színtereken honos művelődési, közösségi tanulási formák (klubok, körök, alkotócsoporthok, népfőiskolák, párbeszédkörök, közösségi tervezési műhelyek, helyi civil egyesületek, műhelyek, kampányok stb.) mind a felnőttnevelés humanisztikus tradíciójára épülnek. Művelt és tájékozott személyiségek, közösségek formálódásához járulnak hozzá. Változatos társadalmi szituációkban, kitágítva az ön- és valóságismeret kereteit, az ön- és társadalomalakító képesség növelését szándékolják. Valójában az a tét, hogy miféle jelentésekkel ruházzák fel a résztvevők a tanulás- művelődés folyamataiban való elmerülést, hogyan viszonyulnak a közösségi-társas lét szerepeihez, milyen léptékű életcélokra vállalkoznak. Miképp adnak értelmet a létüknek, kapnak-e ezekhez forrásokat a közművelődés terepein?

A jelenkor két nagy holisztikus tanuláselméletének megfogalmazói Knud Illeris (2015) és Peter Jarvis (2006) az emberi lét egzisztenciális lényegeként fogják fel a tanulást, a művelődést. A *létezés és a valakivé válás, a valakivé levés* folyamatát írják le a fogalom segítségével. Az UNESCO az 1972.évi Faure-jelentéstől hasonló célrendszerrel képviseli az ún. „tanuló társadalom” paradigmát, egyetemes humánfejlesztési célokat megadva a közművelődés számára is: megtanulni *tudást szerezni*, megtanulni *cselekedni*, megtanulni *együtt élni* másokkal, megtanulni *kiteljesíteni a személyiségünket*, megtanulni *a földünkre gondot viselni*: ezek a fő pillérek. (Delors, 1997)

A *közösségfejlesztés* szemléletének háttérében is azon értékválasztás munkál, hogy az emberek képesek, illetőleg képessé tehetőek alakítani saját világukat. Döntő szempont, hogy az állampolgárok a saját életüket jobban uralhassák, az ehhez a szükséges tudásokat, élményeket, műveltséget, kompetenciákat tapasztalati úton megszerezhessék. Szerencsés, ha a társadalmi-kulturális intézmények kínálata és felfogásmódja segíti és támogatja ezt a célt. A jogokhoz és a kondíciókhoz való hozzáférés lehetősége nagyon egyenlőtlenül, gyakran igazságtalanul oszlik el a népesség csoportjaiban, így az egyenlőbb esélyteremtés, a társadalmi inklúzió növelése minden komoly művelődéspolitikában vezérlő elv.

A *közösség* kategóriája a kultúráközvetítő, kulturális fejlesztő szakmai közeg fókuszában áll, célként és eszközként egyaránt elgondolható.

A közösségi részvétel motiválása és támogatása igényli a "képesse tevő" szemléletet, az ehhez igazodó metodikát, az animálás gyakorlatát. A közösségfejlesztési szakmai felfogásmódban gyökerező tevékenységek hozadéka meg is mutatkozik a kulturális demokrácia és a társadalmi beágyazottság növekedésében. Lendületet kap az önszerveződés, az érett felelősségvállaló magatartás és a civil cselekvési erő.

A *közművelődés* fogalma és gyakorlata a polgári társadalommá válás útján születik. A korábbi elkülönülő társadalmi rendeken, regionális, vallási csoportokon átnyúló, új nemzeti közösség kiformalódása igényli a kulturális azonosságok megteremtését, a kölcsönös megértés háttérének megépítését. Ezek a népoktatás kibővülése, a növekvő iskoláztatás, a köznyelv kiterjedése, a nyomtatott társadalmi kommunikáció expanziója, az olvasáskultúra kibontakozása, a közintézménnyé váló muzeális gyűjtemények, színházak, s egyéb kultúraközvetítő szervezetek munkája, valamint az erős civil kulturális nyilvánosság, az egyesületi formák burjánzása nyomán állnak elő. A kulturális javak alkotásában, elsajátításában való részvétel állampolgári joggá és lehetőséggé válik. A „köz művelődik” azaz a korábban létrehozott egyetemes kulturális értékekhez hozzájut, aktívan értelmezi azokat, újakat teremt, nyilvános eszmecseréket folytat, új intézményi alakzatokat és közösségformákat hív életre. Átalakul a közgondolkodás, a közműveltség. A polgári öntevékenység léptéke természetesen eltér az adott társadalmakban. E társadalmi modernizációs folyamatok az *állam, a civil társadalom, s a piaci gazdaság* hármasságának változó arányú keretében zajlanak, kifejezve az adott korszak berendezkedésének jellegét, az egyes szférák erejét. Magyarország esetében legtöbbször az állami szerep a hangsúlyos.

Ha az elmúlt századokra vetjük röviden a tekintetünket, látható a közművelődési szféra megnevezéseinek megváltozása: *közművelődés, népnevelés, szabadoktatás, iskolán kívüli népművelés, szabadművelődés, népművelés, közművelődés, közösségi művelődés*. Az éppen uralkodó fogalomhasználat eltérései utalnak az adott társadalmi-történeti kor közművelődési mintázatának karakterére.

Sokan ismerik a szegedi Móra Ferenc múzeum épületét, amelyet 1882-ben építettek, s amelyet „*A közművelődésnek*” ajánlottak fel. A reformkor és a dualizmus *közművelődésen* elsődlegesen a civil társadalom erejéből megvalósuló művelt köznéppé formálódást érti. Eötvös József kultuszminiszter szavai világosak: „*Ha van feladat, melynek megoldására az állam minden hatalma elégtelen – ez a népnevelés. Olyan feladat ez, melyet csak a nép maga oldhat meg...A népnek csak magának lehet önmagát művelnie...*” (Schlett, 1987, 238.p.)

A két világháború között az állami szabályozás erősödik, az *iskolán kívüli népművelés* kategóriája lesz használatos. A civil egyesületek székházakat, népotthonokat hoznak létre, a települések megépítik reprezentatív kulturális intézményeiket, állami segítséget kérve, s kapva is hozzá. A Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszus 1928-ban javasolja, hogy minden 20 ezernél nagyobb népességű településen létesüljön művelődési otthon, amely alkalmas művészeti előadásokra, klubéletre, az egyesületeket befogadására.

A háború után, az 1945–48-as ún. *szabadművelődési* korszak (Karácsony Sándorral, az 1945-ben megalakult Országos Szabad Művelődési Tanács elnöki posztján) az iskolán kívüli népművelés terjesztésben, előre vezérlésben gondolkodó szemléletét felcserélendőnek ítéli a közösségek autonómiáját kifejező kulturális igényekkel, az organikus művelődéssel, az önszervező aktivitás támogatásával. Keresztury Dezső minisztersége idején jön létre a Magyar Népi Művelődési Intézet 1946-ban, kimondottan a népi művelődési mozgalmat szervezni akaró szándékkal.

Az 1948. évi hatalomváltást követő proletárdiktatúra véget vet a szabadművelődésnek, s jön egy erős pártirányítású, központilag vezérelt szisztéma, amelyet *népművelésnek* neveznek, s amely a művelődési otthont teszi centrális intézménnyé.

Az 1970-es Népművelési Konferencia lesz nyitánya a közművelődés-fogalom előkerülésének, a közművelődésnek, amely kimoszódik a művelés, terjesztés, mozgósítás szemléleti perspektívából, a „felülről-lefelé” -elvből, a magaskultúra-orientációból. Az 1976-ban megszülető Törvény a *közművelődésről* jelzi az elmozdulást a szigorú vezéreltségtől, s a beszűkített intézményi horizonttól, a kulturális tárca nyitja a munkahelyek, a média, a szélesebb társadalmi partnerségek közművelődésben betöltött szerepe felé. Sok jó kezdeményezés van, de továbbra is erős a pártállami irányítás kereteihez való alkalmazkodás.

Közművelődésben dolgozó szakemberek válnak a közösségfejlesztés szakmaiságának képviselőivé. A közösségfejlesztés az 1983. évi bakonyoszlói fejlesztési projektől (Varga A, T.- Vercseg, I. (1991), számítja önnön történetét, a népművelés hagyományos gyakorlatának kritikájaként született, egyszerre volt társadalomkritika, és a szakmai eljárások kritikája is. 1989-ben alakul meg a Népfőiskolai Társaság is, a Közösségfejlesztési Egyesület is. Mindkét civil szakmai egyesület a helyi társadalom demokratikus potenciáljának növelését tűzi ki célul, „a helyi szinten kifejezhető állampolgáriság” (Vercseg, 1999) megélésének szakmai segítségét. A hagyományos intézményekre, azok működésére, az általuk lekötött erőforrásokra úgy tekintenek, mint amelyek nem hasznosulnak jól. Az állami művelődési intézmények irányítani

akarják környezetük művelődését, annak formáját, tartalmát meghatározva. A lakosság pedig ebből nem kér. A közösségfejlesztés: " *Közösségi úton, a civil szervezetekkel és az aktív helyi polgárokkal tárja fel a helyi közösség szükségleteit, azok kielégítésének lehetséges módjait és elkötelezi a helyieket saját problémáik közösségi megoldása, a helyi cselekvés mellett.*" (Vercseg 1999)

A rendszerváltás után született kulturális törvény közművelődés-képe már újra más: "a *polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúra elsajátító, művelődő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg*" (1997. évi CXL. törvény). A 2017.07.08-án hatályba lépett szabályozás a 76 § 3. pontban lebontja, mit tekint a közművelődés alapszolgáltatásainak, s ez is kifejezi az autonóm közösségi művelődés szellemiségének ösztönzését.

- a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,
- b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,
- c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,
- d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,
- e) az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,
- f) a tehetséggondozás- és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint
- g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

A mai diskurzusokban a *közösségi művelődés* fogalom tűnik fel egyre gyakrabban, a szakmai szövegekből kivehető, hogy jól érzékelhető hangsúlyeltolódást érzékelnek a társadalompolitikai, társadalomtervezési, a társadalmi-gazdasági fejlesztési orientáció felvállalásának irányába. (Németh, 2013; Arapovics, 2016). A helyi értékre építés, a lokális életminőség fejlesztése, a tartós művelődési közösségek, az emberi együttműködésben rejlő személyiség- és társadalomformáló erők, az aktív személyesség szempontjai állnak a közösségi művelődési szemlélet középpontjában.

Vercseg Ilona (2013) az alábbi összefüggéseket látja:

„A cselekvésre, s vele értelemszerűen a tanulásra buzdítás új motivációkat épít, s ez, továbbá az önbizalom építése, a kommunikáció fejlesztése, a közösség aktivizálása és közösségi

mozgalmak indukálása, intézmények építése a helyi közösségben stb. – inkább közösségfejlesztési mozzanatok, míg a közösségi cselekvés véghezvitele és a közösségi tanulási-művelődési folyamatok már inkább a közművelődés, de még inkább a közösségi művelődés körébe tartoznak. A közösségi művelődés ugyanis valamennyi, a helyi közösségben zajló közösségi tanulási-művelődési, tehát kulturális folyamatot felöleli, mégpedig az egyének és csoportjaik aktív részvétele révén, a tervezéstől a megvalósításig. „

A közösségfejlesztés elsődlegesen a kialakulás folyamatára koncentrálna, a közösségi kezdeményező- és cselekvőkészség kibontakozására.

A *közösség* szó kiejtésekor általában pozitív képzetek keltődnek, tisztelete van e társadalmi képződménynek, értéket tulajdonítunk neki. A közösségképző erők megvilágítása vagy a közösségeket romboló tényezők feltérképezése - akár az általános emberi természetből vagy a változó társadalmi-gazdasági konstellációkból magyarázzák – mindig része volt a társadalmi relációk szövetével foglalkozó művelődéseméleti elemzéseknek. A közösségi kulturális intézményi keretek konkrét formái a különféle történeti korszakokban változnak ugyan, de az emberi szükséglet irántuk alapvető. Az ember társas lény. A modernitás előtti társadalmakban – Ferdinand Tönnies nyomán - a vér, a hely, a hit/szellem és a közös munka/mesterség által teremtett együvé tartozások képezik a magától értetődő közösségeket, amelyekbe beleszületnek az egyedek, s amelyek ki is jelölik életük esélyeit. A polgári társadalmi szerveződés egyrészt megnyitja a rétegek közötti mobilitás csatornáit, másrészt megteremti a feltételeit új közösségek kifejlődésének. A természetesen adott és a rendszer logikáját kifejező társulások mellett bárki számára megnyílik a tér a szabad választásra is, szabad akaratból lehet felvállalni, ill. létrehozni közösségeket az érdekek, érdeklődési körök, eszmék, értékek, sajátos identitások mentén.

Ennek háttérében egy olyan plurális polgári nyilvánossági tér működik, amely összetett kommunikációs pályákon megjeleníti a társadalmi diskurzusok világát, s állandó reflexiós közeget képez. A közművelődés színterei platformként szolgálnak a sokszínű dialógusoknak, a vélemény- és akaratformálás különféle műhelyeinek.

A közművelődési szféra az antropológia kultúrafogalomra támaszkodva (a teljes életmódot felölelő viszonylatok terében) biztosít keretet közösségek szerveződésének, így beleértve a skálán a művészeti alkotó és specifikusan művelődő közösségektől a társas élet alakzatain át a legkülönféle klubokat, köröket, a lazán strukturált, informális jellegű helyi közösségi kezdeményezésekig, legyenek azok bármely területet érintők. A kultúrafogalom expanzióját jelzi, hogy a testkultúra, a viselkedéskultúra, a gasztronómiai kultúra, a közéleti kultúra, az

ökológiai kultúra, a tanulási kultúra, az örökségkultúra, az ünnepi kultúra fejlesztése stb. része lett a közművelődési koncepcióknak.

A kulturális javakkal való élményszerű találkozás nyomán az a szakmai várakozás, hogy az emberi létezést érintő nagy és kisebb kérdésekkel való szembenézés át tudja rendezni a megrögzült észlelési- értelmezési kereteket, s minőségi változást tud hozni mind egyéni, mind közösségi szinten. Kulturális szükségletek annak arányában növekednek, ahogy a kulturális praxisban folyamatosan kielégülnek, s az új és új ösztönzések során tovább fejlődnek. A művelődési folyamatok (ismeretek, készségek, kompetenciák elsajátítása, attitűdök és értékek átépülései) reflexiót kiváltó társas kötelékekben formálódnak.

Mind a kortárs jelenben születő, mind a régmúltat megidéző kulturális objektívációik elsajátítása kinyitja az ember világát a múlt-jelen-jövő horizontok megélése irányába, a gondolkodás kitágulása felé. A művészeti javakkal élés (akár alkotói, akár befogadói szinten) összetett érzelmi és szellemi hatásokat eredményezve ösztönözni tudja a társadalmi dialógust a társadalom állapotáról, alternatívák elgondolását és kipróbálni akarását. A különféle kulturális világokkal, gondolkodásokkal való ismétlődő találkozás kíváncsivá tesz, nyitottá, nem az idegenség iránti félelmet hívja elő. Az értelmet adó, mozgató hitek, célok aktív és érzelemteli viszonyulásokat hívnak elő a társakkal, kisközösségekkel, ügyekkel. A vadászat az értelmes élet iránt sokakban megvan, a közművelődés praxisa ezekhez nagyban képes hozzájárulni.

Felidézném Richard Florida amerikai városkutató koncepcióját (Florida, 2012), amelyben a tudásgazdaság kreativitásra serkentő társadalmi milióit elemzi. Azt állítja, hogy ezekben mindig magas minőségű kultúra, igényes kulturális pezsgés van, sok interakcióra készítő elem, a hálózatokat összekötni tudó színterek sokasága, amelyek lehetővé teszik az egymást ösztönző találkozásokat a különféle háttérű, származású, foglalkozású emberek között. Az ún. 3 T-s modelljében a Tehetség, a Technológia mellett a harmadik betűjel a Toleranciát jelzi. A nyitott befogadó-elfogadó emberi közeg, a perspektívák sokaságával való szembesülés sarkall kreatív innovációkra, állítja.

Az előbbi gondolatmenetekből is kiderül, hogy a közösség fogalma gyakran fejezi ki az általános emberi nézőpontot. Akkor használjuk, ha integratív öntőformának, összegyűrő erejű szolidaritásközösségnek írjuk le az adott társulási alakzatot, amely a kölcsönös elfogadás elvein építkezik. A közösségbe tartozás erős érzelmi, szellemi, kapcsolati kötődést jelent a tagok számára. A közösségbe tartozás vágya sokaknál megvan, keresik a tapadás lehetőségeit, de nem kevesek számára mégsem válik valósággá a közösségekbe tartozás. Számukra marad az

izoláltabb és az egyéni érdekekre fókuszáló életmódok követése. Valódi kihívás tehát megláttatni a szélesebb közösségi-társadalmi ügyek horizontját és az interdependencia szemüvegjén át elhelyezni az egyéni élet vonatkozásait. A közművelődési rendszer lehetőségeket kínál közösségépítésre akár a közös szellemiség, akár az azonos érdekeltségek, preferenciák vagy közös térhasználat (lakóhely) alapján.

Természetesen minden társadalom tagolt, nagy megosztottságok vannak az adott konstellációt leíró egyenlőtlenségrendszer tükrözve, amelyek nemcsak a különbözőség valamely horizontális dimenziójával írhatók le (pl. etnikai, kulturális, vallási, nemi másságok), hanem amelyek hierarchikusan is elrendeződnek, meghatározott konfliktusos érdekeket, elkülönülő identitásokat felmutatva. A közösségfejlesztés is, a közművelődési rendszer is törekszik a társadalmi bevonás elvén bővülő szolidaritásközösségi építkezésre, a közös vonások felismertetésére, a konszenzusos közösségi megoldásokra.

A közösségfejlesztés Magyarországon az elmúlt évtizedekben megteremtette a maga karizmatikus képviselőit, kísérleteit, projektjeit, képzéseit, bizonyos fajta intézményesültséget, egyfajta mozgalmiságot is hozva. Olyan forrássá vált, amiből a jelen bőven meríthet, s úgy tűnik, van erre jelenleg művelődéspolitikai szándék. Vercseg Ilona, aki oroszlánrészt vállalt ezen irány meggyökereztetésében így diagnosztizál a jelenlegi helyzetről a „Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés „cikkében. (Vercseg, 2013)

„A közösségfejlesztésről mára mégis elmondható, hogy nagyjából szervesült a közgondolkodásban és a megújulásukat kereső szakmákba is fokozatosan integrálódik, a népművelési anyaszakmától kezdve a legkülönbözőbb szakmákig, legyen az kulturális fejlesztés, közművelődés, közösségi művészet, felnőttképzés, szociális munka, építészet, tájépítés, várostervezés, környezet- és természetvédelem, vidékfejlesztés, egészségnevelés, közgazdaság vagy mérnöki szakmák. Van tehát egy innovatív, demokráciára kész szakmai hányad.”

I.2. Kordiagnózisok, elméleti látószögek, társadalmi kihívások

Milyen társadalmi látteleket kínál a kortárs társadalomleírás és a társadalmi mozgalmak világa? Miért van szükség közösségekre, a közös összefogás tapasztalatára, társadalmi részvételre? Mi erodál, mi hat jótékonyan?

A kiválasztott szerzők koncepcióiból kiviláglik, hogy mit látnak a társadalmi valóság fő elemeinek, valamennyire következtetni lehet arra is, hogy tudnak-e választ adni a jövőbeli

irányok kérdésére, de természetesen ritkán jelződik a Van és a Legyen közötti út kimunkálása, ez a közösségfejlesztésben elkötelezettekre vár.

A szövegek írói a „kizökkent a világ” –érzését tematizálják. Giddens az „elszabadult világ” kifejezést alkalmazza a globalizációs viszonyokat megragadni akaró munkája címében (Giddens, 2005).

Zygmunt Bauman cseppfolyós modernitásnak írja le a posztindusztriális kor társadalmait. A korábbi szilárd, biztonságot nyújtó társadalmi egységek (család, munka, közösség stb.) kontúrjaikat veszítik, cseppfolyósodnak, s az újabb formák törékenynek, átmenetinek tetszenek. Bizonytalanság, biztonsághiány uralkodik, sokan szembesülnek a korábbi társadalmi védelmek leépülésével, kiszorulnak a stabil munkából, teret nyer a nyers individualizmus és a gyökértelenedés, s vele a növekvő stressz, betegségek és öndestruktív folyamatok. Az a hit is elvészni látszik, hogy kemény munkával ki lehet törni az alacsonyabb pozíciókból. A világ népességének leggazdagabb felső 1-5 százaléka olyan nagyságú (és egyre növekvő arányú) vagyont birtokol, mint az összpopuláció 50-70 százaléka. Ez az erős polarizáció szétfeszíti a társadalmi integráció szöveteit globálisan is, a nemzeti társadalmak szintjén is. Az elitcsoportok egyre kevésbé érznek felelősséget a kiilleszkedőkért, már nincsenek olyan szófordulatok használatban, hogy a „mi szegényeink”. Az elit a földrajzi terekben is mobil, s így módja van a felelőségek áthárítására, a társadalmi kötelezettségek alóli kibújásra.

Bauman nagyon problematikus tünetnek látja a közügyektől való elidegenedést, a közszféra elvékonyodását, a publikus terek sorvadását, a demokrácia működésének elégtelenségeit, a globális vállalatbirodalmak és a globális kapitalizmus piaci logikájának uralmát. Ezeket mind a fogyasztói társadalom következményének tekinti. A javakat, szolgáltatásokat az egyéni szabad (vásárlói) választás tárgyaként folyamatosan felkínáló, elcsábító vágykeltési társadalmi-gazdasági gépezet a szubjektív, intenzív, hedonisztikus élmények keresése felé löki az embereket. Az újabb és újabb termékektől várt kielégülések láncolata fogyasztói identitást (s nem állampolgárit) teremt, a személyiséget a könnyű meggyőzhetőség és a privatizáló életmód felé tereli.

Bauman úgy látja, sokan beszélnek manapság a közösségekről, jelentőségükről, de azok egyre kevésbé észlelhetők. A lokalitások reneszánszát is árnyképnek ítéli, hisz a globalizációs folyamatok terében egyre kevésbé uralják létfeltételeiket.

A kulturális rétegződéskutatások is jelzik a homogén ízlésű és státusú miliók, társadalmi csoportok, szubkulturális közösségek elkülönülésének, egyfajta kasztosodásnak a növekedését, s ezáltal a társadalmi inkluzivitás deficitjeit.

Richard Sennett amerikai szociológus azzal a tézissel állt elő pár éve (2012), hogy a jelenkori társadalom szinte leépíti az emberek kooperációs készségeit, különösen a különbözőnek, másnak tartott emberekkel. A társadalmi viszonyok, intézmények, technológiák és a fizikai terek egyaránt elhatároló, izoláló, szegregáló folyamatokat tartanak ébren, amelyek nem segítik a komplex kooperációs készségek elsajátítását, sőt ellenkezőleg. A mi-ök megkülönböztetés túlzott felerősödése konfliktusokhoz, nemegyszer agresszióhoz vezet.

Szerzők sokasága ír mind az általános társadalmi bizalom, mind az intézményekbe vetett bizalom elapadásáról, a közösségi együttműködés nehézségeiről, ugyanakkor az ún. társadalmi tőke fontosságáról.

Robert Putnam a kilencvenes évektől újítja fel a társadalmi tőke-konceptiót, ír az amerikai társadalomban tapasztalható közösségi élet szürküléséről, a részvételi hajlandóság és civil elkötelezettség eséséről, s lesz nagy elindítója e témakör kutatásának. Nézete szerint a társadalmi tőke (a kapcsolatháló gazdagsága, a kölcsönösség normáinak érvényessége, a közbizalom állapota) erőforrás egy társadalomban, a közjó részeként működik. Az általa megkülönböztetett típusok, az ún. összekötő és az áthidaló társadalmi tőke jó egyensúlya előnyöket hoz a gazdasági tranzakciókban, a társadalmi kohézióban, a politikai demokrácia szintjében, az életminőségben. A társadalmi tőke közösségi kooperációra és közösségi cselekvésre ösztönöz. Az összekötő tőke egy-egy adott közösségen belüli szolidaritási erőt fejezi ki, az áthidaló társadalmi tőke a rétegeken, osztályokon átnyúló kapcsolatokat jelzi. A társadalmi tőke fejlesztéséhez a szocializációs környezet és a közösségi nevelés –művelődés rendszere nagyon sokat tud hozzátenni.

Ulrich Beck az erőltetett individualizáció téziséből következően arra figyel, hogy a hagyományos kollektív nagycsoportok fokozatosan feloldódnak, az egyén kiszakad a korábbi rendi vagy osztályjellegű formákból, réteggkulturákból, stabil determináltságokból, védettségekből. Az életutak tipikus mintázatai megtörnek. Az újonnan létrejövő közösségek, ill. koalíciók heterogén érdekek, értékek, divatok, szituatív tiltakozások, esetlegességek mentén konstituálódnak. Az ember alkotta kockázatok katasztrófákká formálódnak, megrendülnek a biztonságot nyújtó társadalmi struktúrák, nő a bizonytalanság. De úgy látja, hogy a társadalmi vagy természeti katasztrófák (pl. a klímaváltozás) létre tud hozni kikényszerített közösségeket

(az egy csónakban ülünk elve alapján) akkor is, ha nagyon különböző kulturális háttérűek a résztvevők.

Az elmúlt évtizedekben a közösségek eróziójának témája a fokozódó individualizációs folyamatok terében a nyugati demokratikus társadalmakat leíró jelenkori látteletekben is állandósult. Létrejött egy vitázó diskurzus, leginkább az Egyesült Államokban, a politikai filozófia terepén az ún. komunitáriánusok (erős közösségelvű társadalomfilozófia képviselői: Michael Sandel, Charles Taylor, and Michael Walzer), s az individuum szabadságát féltő liberális felfogásúak (libertáriusok) pl. John Rawls, Robert Nozick, Ronald Dworkin között.

A társadalmi gyökértelenné válásra a komunitáriánusok válasza az érzelmi mentsvárként tekintett gyöker-közösségek felmutatása. A kitüntetett referensek elsősorban a hely, az otthon (a szomszédság), a közös múlt közösségei (nemzet, az etnokulturális csoportok) és a kisközösségek (család, tanulói, vallásos, munkahelyi, önkéntes bizalmi közösségek.), amelyek az egyéni pőre haszonérdekek ellen tudnak hatni. Nézetük szerint a kollektív történetiségbe, sorsközösségbe beágyazott érzelmek azonosságán alapuló identitás, a tradíciókba beleszületés tisztelete, a közösen osztott alapértékek a fontos közösséget szervező erők. Az ember csak közösséghez tartozva létezhet, állítják, a közösségekhez tartozás erősíti a morális kötelezettségeket, amire a mindent áruként néző világban nagy kereslet lenne.

Az individualitás, az egyéni méltóság értékét, az autonómiát a túlzott közösségi hatalomtól, tekintélytől, egy adott közösséget nemegyszer jellemző illiberális gyakorlatoktól féltők egyéni szabadságjognak tekintik a közösségekbe illeszkedést, a közösségek teremtését, de az azokból való kilépést is. Számukra a szabadságjogok, a jogállami törvények, az egyes ember véleményének tisztelete áll a centrumban, nem fogadják el a közösségi vezetésnek vagy karizmatikus vezetőknek való alávetés jogosságát, a közösség nevében történő elnyomás semminemű formáját. Az individuumot szabad, aktív ágensnek, önmaga által vezéreltnek látják, aki közösségi hovatartozásait felülbíráhatja, újrafogalmazhatja, identitását konstruálhatja.

Amitai Etzioni és William A. Galston indította útjára a 90-es években a “Responsive Communitarianism” gondolatcsere- platformot, mozgalmat (a polgárok igényeire fogékony közösség-elvűség, értékelvűség) amely elutasítja magától a korábbi kritikát, miszerint a közösségi autokrácia, hierarchia- és tekintélyelvűség vagy a tradicionális felfogás (nők és kisebbségek jogainak el nem ismerése) jellemezné felfogásukat. Az új irány kiáltványa kiegyezést hirdet a két irányzat között, s az akadémikus elméleti szintet elhagyva a pragmatikus

közpolitika szférájára kívánnak hatni. A jogok és a kötelezettségek dinamikus egyensúlyát, az egyén és közösség egymásra utaltságát, a partikuláris és az egyetemes értékek egyensúlyának megtalálásának lehetőségét vallják. Elszánt hívei a részvételi demokráciának, a szubszidiaritásnak, a közösségi nyilvánosság kiszélesítésének, a közösségekbe beágyazódó egyéneknek. Nem gondolják, hogy a demokráciát leírja pusztán a többségi döntés, az ellenvélemények elnyomása. A közösségek morális hangjának felerősítését (a felvállalt kötelességképzetek nyomán) várják mozgalmuktól. Az egyéni szabadságjogok érvényesüléséhez és a társadalmi kötelezettségek felvállalásához egyaránt szükségesnek látják, hogy olyan közösségekben szocializálódjanak az emberek, amelyek megtanítják őket a más véleményűek tiszteletére, az eltérő értékvilágok megértésére, a valódi párbeszéd normájára.

A közösségek tekintetében hasonlóan pozitív szemléletet képvisel Manuel Castells is, aki a kollektív identitás-mozgalmak (kisebbségi, feminista, etnikai, lokális, nemzeti stb.) reneszánszáról ír. A hálózati társadalom fogalmát ajánlja olvasóinak, hogy megértsék az új globálkapitalista világot. A kommunikációs technológiák általi behálózódás, az internet megnöveli a társadalmi kommunikáció mindennemű formájának az esélyét, de különösen a kapcsolatok kidolgozásának lehetőségét, a tudások és információk megosztását, s ezzel mások meggyőzőhetőségét. Ez hatalmi tényező. A közösségek, társadalmi mozgalmak nagy hatású eszközrendszert kaptak a technológia által kimunkált kommunikáció és hálózatépítés lehetőségével. Castells a domináns globális hálózati kapitalizmus által negatívan érintett társadalmi csoportok esetében látja a közösségek képződésének új erejét. Tipológiájában elsőként a “legimizáló identitást” mutató civil társadalmi csoportokat mutatja be. Ezen alakzatokat a domináns polgári társadalomhoz igazodó konform, megszokott civil alakzatoknak írja le, olyanokként, amelyek a globalizációs tétek szempontjából nem jelentősek.

Markáns közösségeket teremt viszont a szembenállás. A radikális individualizmust és a globalizációs folyamatokat kihívó, ún. defenzív identitást mutató csoportok harciasan védik a saját értékrendjüket, hitüket, érdekeiket. Zártabb jelleget mutatnak, erős szenvedélyekre képesek. Példaként a vallási fundamentalisták, a család hagyományos értékeit hívők, a lokális közösségek és a nacionalisták erőteljes kollektív kulturális identitásmozgalmait említi.

A “projekt-identitású” társadalmi mozgalmak is kritikusak, de nem a tradicionális értékek védelméért lépnek fel, inkább megváltoztatni akarják az uralkodó beállítottságokat valamely új érték és emancipációs törekvés jegyében. A társadalomkritikából kinőve alternatív megoldások hevítik őket, proaktív módon törekednek a viszonyok transzformációjára, új kulturális kódok, intézmények bevezetésére. A környezetvédő, ökológiai életforma-mozgalmak és a

nőmozgalom bizonyos típusai kínálkoznak számára példaként. Ezen „új társadalmi mozgalmakban” látja a jelenkori társadalom megújulási-tanulási képességét, új kulturális minták születését, másfajta termelési-fogyasztási logikák megjelenését. A közösségek vitalitásában az identitás felerősödő szerepét látja.

Más szerzők látják a valahová tartozás akarás érzelmi erejét, de látják a közösségi kapcsolatok deficitjeit is.

Nico Stehr a későmodern tudástársadalmak diskurzusához érdekes gondolatokkal - szintén optimista kicsengéssel - járul hozzá. Értelmezése szerint a XXI. század elején egyre igazabbnak tűnik Francis Bacon ismert tézise a „Scientia est potentia,” azaz „a tudás hatalom” összefüggéséről. Úgy ítéli, a tudás (a tudáshoz való széles hozzáférés) tulajdonképpen közösségi cselekvési kapacitással egyenértékű, s ez növekszik. A civil társadalmi kreativitás mozgásba hozása azért válik erőteljesebbé, mert a nagy társadalmi intézmények (iskola, egyház, hadsereg, állam stb.) irányítási lehetőségei az emberi viselkedés befolyásolására, a társadalmi rend kikényszerítésére egyre törekenyebbek. (A modern társadalmak törekenysége, 2007)

I.3. A közösségi munka/közösségfejlesztés területe: lényegi jegyek

„A közösségfejlesztés (community development), vagy közösségszervezés (community organisation) felfogásunkban elsősorban települések, szomszédságok (településrészek), kisebb térségek közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti vagy kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat.” - írja Varga A. Tamás és Vercseg Ilona (1998, 22 p.) alapművükben, amelynek bevezetőjében a közösségfejlesztést a, társadalomalakító reformkonceptióként, b, módszerként, c, formálódó segítő szakmaként, d, egyfajta társadalmi mozgalomként értékelik.

Ebben az összefoglalóban én a szakmai dimenziót hangsúlyozom.

Egy professzionális terület leírásakor fontos a sajátos tudások megragadása (tudni mit tenni, tudni miért tenni, tudni hogyan tenni),

a képességek oldala, valamint nagyon fontos elemként csatlakozik

az akarni tenni - mint az elkötelezett identitású, értékvezérelt személyiség attitűdjei.

A közösségfejlesztés *professzionális fejlesztő-támogató tevékenység, tudatos szakmai beavatkozás*, amelynek egész hitvallása arról szól, hogy hogyan lehet *mély szakmaisággal azon dolgozni, hogy a „laikusok” közösségi erővé szerveződve képesek legyenek változtatni sorsukon* és társadalmi kapcsolatrendszerükön, s a kiváltott társadalmi mozgások eredményeképpen jobb legyen számukra az élet, legyenek úrrá problémáikon. Ehhez szükséges a társadalmi változás koncepciójának megértése, a léptékek érzékelése, a változások motívumainak, akadályainak, feltételeinek áttekintése, a diagnózis, a tervezés és a megvalósulás elemzési-értékelési képessége. A társadalmi változások nem mindig azonosak a fejlődés fogalmával. Utóbbi a mássá levéssel, a szignifikáns minőségi átalakulással egyenértékű. Nem mindegy, kinek az érdekében zajlik a fejlesztés, kik a fejlesztés aktorai, kik a megbízók, milyen társadalmi területet, milyen céllal, hogyan kívánnak fejleszteni. A közösségfejlesztés elsősorban a humán és közösségi kapacitásokat fejleszti, de kapcsolódhat szervezetfejlesztéshez, település- és térségfejlesztéshez is. A közösségfejlesztési folyamatban a mozgásba hozási fázis után a közösség maga fejleszti magát.

A közösségfejlesztés mint a tudatos szakmai beavatkozás egy típusa megkívánja az etikai felelősségi viszonyok átgondolását is. (lásd: Varga A. Tamás-Vercseg Ilona, 1998, pp.59-68.

1. *Értéktelített tevékenység*, amelyet a humán fejlődés erejében való hit alapoz meg, s az, hogy a tapasztalatok értékelése és a visszajelzések nyomán átépül(het) az emberek valóságészlelő-értelmező rendszere, s a megújult látásmódok és közösségi kapacitásfejlődés által vezérelt közösségi cselekvések progresszív változást eredményeznek kis vagy nagyobb léptékben az adott társadalmi környezetben. Ennek nyomán nőnek az életésélyek, egyenlőbb, igazságosabb, inkluzívabb a társadalom, amely egyre jobban tud önmagára hatni.

A közjóért tenni akarás és a társakkal együttműködő cselekvések bevállalása alapvető. Az interakciók szintjén a közösségi részvétel szélesítése, az egyenlő méltóság, az egyenrangúnak elismerés, az egyén és közösségi akaratszabadság és együttműködés tisztelete, a demokratikusság, a kölcsönös elfogadás, a szolidaritás írják körül a követendő alapértékek halmazát. A "szabadság, az értelem és a demokrácia védelme", mondhatnánk C. Wright Mills-szel, aki arra figyelmeztetett, hogy azoktól, akik csak a társadalomtudományos munka néhány részélemére szakosodnak, nem várható a társadalmi valóság mély feltárása, a kiváltó okokra rálelés sőt, nemegyszer munkájukkal

csak a fennálló hatalmi viszonyok elfedéséhez és igazolásához járulnak hozzá.

A közösségi munka, a közösségfejlesztés korai történeti változataival is megegyezt ez a jelenség, elsősorban a társadalomba beilleszkedő, alkalmazkodó magatartások kialakítását szándékozták, a fennálló társadalmi rend viszonyait elfogadva. Azaz az értékrendszer koherenciája, tudatossá válása szakmai követelmény.

„A közösségfejlesztés kulcsfontosságú támogatója az aktív és demokratikus társadalmi részvételnek, támogatja a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott helyzetben lévő közösségek autonóm véleménynyilvánítását. Olyan értékrend és alapelvek mentén határozza meg önmagát, mint az emberi jogok, a társadalmi bevonás, az egyenlőség és a sokszínűség elfogadása, amelyeket meghatározott eszköz- és ismeretrendszeren keresztül érvényesít.” (Budapesti Nyilatkozat, 2004)

Paul Henderson (2006) az angol szakmai szervezet 2001.évi felmérésére hivatkozva 5 értéket közöl, amelyek a közösségi munka gyakorlati szakembereinek véleményét tükrözik.

– *Társadalmi igazságosság – az emberek képessé tétele arra, hogy érvényt szerezzenek emberi jogaiknak, kielégítsék szükségleteiket és nagyobb beleszólásuk legyen az életüket befolyásoló döntéshozatali folyamatokba.*

– *Részvétel – az emberek demokratikus bevonásának elősegítése az életüket befolyásoló kérdések megoldásába a teljes állampolgáriság, az autonómia és a közösen gyakorolt hatalom, valamint a készségek, tudás és tapasztalat alapján.*

– *Egyenlőség – az olyan egyéni megnyilvánulások, illetve intézményi és társadalmi gyakorlatok megkérdőjelezése, melyek diszkriminálják és marginalizálják az embereket.*

– *Tanulás – az olyan készségek, tudás és szakértelem elismerése, mellyel az emberek hozzájárulnak a társadalmi, gazdasági, politikai és környezetvédelmi problémák megoldásához, illetve melyeket e folyamat során sajátítanak el.*

– *Együttműködés – közös munka a megfelelő tevékenységek meghatározásában és végrehajtásában, a különböző kultúrák és hozzájárulások kölcsönös tisztelete alapján.”*

Tanulmányában új, a jelenlegi világállapothoz igazodó értékekre is javaslatot tesz, megnevezve a környezeti igazságosságot, a toleranciát, a sokszínűséget és a társadalmi kirekesztettség elleni fellépést.

2. **A szakmai szerepfelfogás: *facilitátor, az animátor, a katalizátor, a támogató-fejlesztő.***

A közösségfejlesztő szakember legfőbb szakmai tudása a **facilitálás képessége**. Nem a szakértői szerepkör, a szakmai autoritás, a monopolizált szaktudás képviselőjeként működik a közösségfejlesztés folyamataiban, hanem **ösztönöz, képessé tesz, bátorít, animál, támogat, klímát csíhol, bizalmi légkört és feltételeket teremt, kérdez, visszatükröz** stb. igékkel írható le a szakmai tevékenysége. Ezek mind általános készségeket, indirekt típusú munkát jeleznek, amelyek csak egy meghatározott intervenciós folyamatban nyerik el helyi értéküket, és határozottan nehezen formálódnak sztenderdizált eljárásrendszerre. A közösségfejlesztő alulról felépülő fejlesztési stratégiát ösztönöz, a közösségekkel együtt, s nem csupán értük, helyettük dolgozik. Segíti az önszerveződést, az érintettségéből kinövő közösségi ügyek meglátását, a közösségi problémamegoldást. Nem szervez „nekik” valamiféle ellátást, gondoskodást. Folyamatosan segít a kapcsolatok szervezésében, a társadalmi tőke építésében, a stimuláló tanulási környezet megteremtésében, a helyzetet átvilágítani tudó tudások megszerzésében. A mai - projektekben gondolkodó - korszakban fontos az időtáv is, a közösségfejlesztő sokszor megadott időkeretek között vállal megbízatást. Ha a közösségi képességek éretten kifejlődtek, s szervesen, önjáró módon tudnak tovább fejlődni, létrejön az önállóan megbirkózni tudás képessége, akkor véget ér a közösségfejlesztő animáló-facilitáló (mintaadó) szakmai közreműködése.

3. **A közösségfejlesztés sajátos szakmai eljárásokat, többnyire *non-direktív, facilitáló jellegű módszertant alkalmaz, a tapasztalati tanulás formáit ösztönzi, bátorítja.***

Onnan kell indulni, ahol a közösség van - hangzik el sok szakértőnél, a közösség maga fedezi fel saját értelmezési kereteit, értékeli megoldásait, a saját tapasztalat tanulságaiból építkezik tovább. Ez a tanulócentrikus vezérlés sokat köszönhet Carl Rogers humanisztikus pszichoterápiás felfogásának is, amelynek értelmében minden ember rendelkezik olyan belső erőforrásokkal, amelyekkel képes megváltoztatni önmagát, még ha ennek nincs is mindenki a tudatában. Az informális autonóm tanulás képviselői szerint három elem kombinálódása kell a társas tanulási szituációban: szükséglet és motiváció, valamint lehetőség a tanulásra.

David Kolb tapasztalati tanulási modellje 4 fázis körforgásos ismétlődését tekinti a tapasztalati tanulás lényegének: a konkrét tapasztalat – a

megfigyelés/rendszerezés/reflexió – a következtetések általánosítása, koncepciók formálása – s ezek tesztelése/kipróbálása c. szakaszok ciklikus visszatérését.

Paulo Freire, a nagy brazil felnőttoktató is hat a közösségfejlesztés szemléletére, módszereire. Az ő ún. „elnyomottak pedagógiája” (így nevezi a hátrányos helyzetű, szegény, kirekesztett csoportra irányuló humán fejlesztést) megkíván - egy transzformatív átalakulást előidéző - sajátos metodikát. A résztvevők nem narratív tanári magyarázatokat kapnak, autoritással kimondott tudást, hanem problémafeltáró kérdéseket, stimuláló példákat, saját gondolkodásra serkentő modelleket. Elsődlegesen nem verbális kódolású anyagokat javasol. (fotók, rajzok, dalok, drámajátékok stb.) Az ezek nyomán kialakuló érzelmek, indulatok motiválják a közösség tagjai közötti párbeszédet, a megszokott percepciók és ideológiai magyarázatok kritikáját, szétzúzását, a megértés során bekövetkező felfedező erejű tudatosodást. A gondolkodás – tervezés – cselekvés – kritikai reflexió – új inputok, gondolkodás – tervezés – cselekvés – kritikai reflexió stb. ismétlődő ciklusai lassan elhozzák az új módon való közelítést, a vágyat a felszabadulásra, a reményt, a változást hozó cselekvést. A kritikai pedagógiának is nevezett szemléletmódot a latin-amerikai felszabadító teológia is magáévá tette.

Az amerikai Saul Alinsky a közösségi munkát azoknak ajánlja, akik pragmatikus lépések sorában meg akarják változtatni a világot, akik magán a társadalmi rendszeren belül képesek dolgozni a változáson, feltéve, ha erre a politikai berendezkedés hagy némi szabadságfokot. Kifejti, hogy radikális társadalmi változások akkor következnek be, ha hosszasan felhalmozódnak a változást előidéző attitűdkészletek, mentalitások, érzelmi állapotok, ha megteremtődik az a klíma, ami véglegesen megrendíti a korábban szokásos mintázatokat. (Alinsky,1989)

4. Mire irányul a facilitáló metodika? ***A közösségfejlesztés folyamatcéljai: képessé tevés és képessé válás.***

A fejlődési folyamat során egyéni és közösségi képességek fejlődnek ki, s új minőségre jutva érhető el hatékony cselekvési erő. Az ún. képessé tétel (enablement) elsődlegesen az egyéni szinteken zajlik, de vele párhuzamosan fontos, hogy a közösségi kompetenciák is megerősödjenek, amelyek birtokában egyre hatékonyabb a bevonódás a közügyekbe, s azt is megélik a résztvevők, hogy a hangjukra figyelnek, komoly hatással, befolyással tudnak lenni az adott probléma megoldására, sőt a skála végpontján közösségi döntési jogosítványok is megszerezhetők számukra. Azt a folyamatot,

amelyben a relatíve hatalom nélküliek (a sokszor kirekesztett, kiszolgáltatott, tájékozatlan csoportok) szervezettsége, képességei nyomán kivívódik egy erőpozíció a hatalmi térben, részesednek a hatalomból, ún. empowermentnek, nevezik, amelynek nincs teljesen adekvát magyar megfelelője, leginkább a hatalommal való felruházás, a civil kontroll megszerzése kifejezésekkel találkozunk. Remek célmutatója lehet a közösségfejlesztési folyamat eredményességének. Az ún. részvételi létra (Arnstein,1969) nyolc fokozatának legfelső 2 szintje tartozik ide. Ez a sokat idézett koncepció felidézti az ál- vagy üres részvételi formák típusait, amelyek többnyire csak PR-technikákként léteznek a hatalmi csoportok kezében, nem kínálva fel a valódi társadalmi részvétel esélyét. Fokozati különbség mutatkozik abban, ha csak tájékoztatásra vagy konzultációs fórumra szól a meghívó, s meghallgatják ugyan a véleményeket, de semmi sem kötelezi a döntéshozót, hogy figyelembe vegye ezeket. A tanácsadói testületekben vagy a partnerségekben folyó érdekegyeztetések, tárgyalások során már erőteljesebb a döntésbefolyásolás, s a legfelső 2 szinten már el lehet érni, hogy a döntést delegálják egy adott közösségnek, ill. felruházzák hatalommal a közösségeket mind a döntés, mind a működtetés szintjein is.

„Az empowerment a képessé tétel azon fázisa, amikor az önmeghatározáson túljutva, a valahová tartozás örömteli élményétől megerősödvé, a közösségnek nyíltan fel kell vállalnia érdekeit/céljait, tárgyalóképessé kell válnia más hatalmi csoportok képviselőivel szemben, fel kell ismernie saját hatalmi pozícióját, és mernie kell élni ennek a hatalomnak az eszközeivel a közösség érdekében.”... Az empowerment egyik lényeges, bár kevésbé hangsúlyozott és gyakorolt eleme az, amikor az eddigiekhez képest másik oldalt: a hatalmi helyzetben lévő csoportokat tesszük képessé ennek az újfajta viszonyrendszernek az elfogadására.” (Lakatos, 2010, 44-45p.)

Az empowerment szemléleti keret a közösségfejlesztés stratégiájaként jól illeszkedik a polgárjogok valódi realizálásának, a demokratikus állapotok elmélyítésének céljához.

6. A közösségfejlesztés **folyamatcéljai egyenértékűek** (pl. az együttműködés képességeinek kimunkálása, a konszenzusépítés, a megküzdés képességének kialakulása, érdekérvényesítés képessége, a megújulni tudás), a folyamatok végén jelentkező **kimeneti célok elérésével. Pl.** olyan konkrét eredmények, produktumok felmutatásával, mint pl. egy játszótér-építés, a közösségi rádió életre hívása, egy szervezet létrehozása, helyi kiadványok vagy rendezvények megszervezése, tanulmányutak lebonyolítása, hálózati szövetség kimunkálása stb.

„Az utat csak azon járva taposhatjuk ki!” (Miles Horton- Paulo Freire, 1990)

„Nincs út az autonómiához – az autonómia maga az út.” (Galtung, 1980)

7. Alapvető jegy **a saját erőforrásokra alapozás, s a meglévő erőforrások** (beleértve a humán és közösségi képességeket, kulturális normákat, a fizikai, a gazdasági, a politikai, a hálózati, szervezeti erőforrásokat) **folyamatos bővítésének (bővíteni tudásának) a filozófiája.**

8. Mi a fő cél? Mit szolgál a közösségfejlesztés?

A közösségfejlesztés markánsan törekszik **a társadalmi részvétel (közösségi, kulturális részvétel) és a civil (állampolgári) részvétel** fokozására. A participáció diskurzusa felerősödőben van az utóbbi évtizedekben, egyrészt a demokráciakritika feloldásának eszközét látják benne, másrészt a társadalmi kirekesztés ellenszerét. Az utóbbi fogalom lényegének a többségi társadalomban szokásos társadalmi részvételre való képtelenséget tartják. A magyar szakirodalomból ismert a fenti megkülönböztetés, de a kutatások azt bizonyítják, hogy a kettő szorosan összefügg.

„A társadalmi részvétel a különféle érdeklődési, hobby, műkedvelő, szabadidős és hasonló érdekcsoportokban kifejtett szervezett tevékenységekben való részvételre, s az ennek kapcsán születő személyes kapcsolatokra, kölcsönhatásokra vonatkozik. Míg a civil részvétel inkább az állampolgári aktivitás különféle megnyilvánulásaira utal: a helyi ügyekben való egyéni és csoportos részvételre és a helyi ügyek befolyásolására való képességre.” (Nizák- Péterfi, 2005)

9. Célcsoportokra irányultság. Az eltúlzott különbségelvűség veszélyei

A lokális közösségekre irányuló közösségfejlesztés a lakóhelyen élők minél nagyobb részvételét szándékolja, potenciálisan bárki érintett lehet. Léteznek olyan társadalmi kontextusok, ahol kimondottan a hátrányos helyzetű csoportok a megcélzottjai a közösségfejlesztésnek: a domináns (vagy helyi) társadalmi kirekesztettség által veszélyeztetett kisebbségek, ill. a jogszabályokban is kiemelt esélyegyenlőségi csoportok (fiatalok, nők, fogyatékkal élők, idősek). Másutt a radikális, politikai jellegű közösségi munka vállalja fel e csoportok közösségfejlesztését, hogy több jog, erőforrás, szimbolikus elismerés váljék osztályrészükké közösségi erővé szerveződésük nyomán.

Elismerve az azonos helyzet adta közös nevezők fontosságát a közösségfejlesztésben, szakmailag őrizkedni kell az egyes egyének összemosásától az adott csoportkategóriával, szimpla képletként kezelésükkel. A kiemelt célcsoportok sem mutatnak homogén egységességet. Mind az érdek- és kollektív identitás-közösségek, valamint a lokalitás sajátos társadalmi minőségének megértése is igényli az egyedi arculatok feltárását, nem érdemes egységes modellekkel közelíteni. A célcsoportok tagjai önálló célokkal, saját akarattal, saját felismerésekkel megáldott emberek, akiknek önrendelkezési jogát tiszteli a közösségfejlesztés.

I.4. A közösségfejlesztés lehetséges szakmai céljai, funkciói sokszínűek, változatosak, eltérő fókuszúak a társadalmi közeg (tér-idő koordináták) szükségletei mentén.

Nézzünk egy-két általános közösségfejlesztési orientációt, amelyeket megtalálhatunk a praxisban:

- a felelős és cselekvő állampolgáriság tapasztalatának meggyökereztetése;
- a helyzetfeltáró képesség kialakítása, a tájékozódás/ a szélesebb tudásszerzés igényének feltámasztása, megerősítése;
- a demokratikus közélet szintjének emelése, a demokratikus kultúra normáinak erősítése
- részvétel a közjó demokratikus értelmezésében, megvalósításában
- a (helyi) közösségi identitások megélése;
- reális alternatívák, megújulást kifejező utópiák elgondolása és közösségi megvalósítása;
- a társadalmi befogadás (inkluzivitás) növelése, az integrálás hídjainak kiépítése (a település, az intézmény, a szervezet szintjein is)
- az elnyomás-formák (akár strukturális okokból magyarázhatók, akár személyes viszonyokat tükröznek) csökkentése, minimalizálása, felszámolása; a hatalomstruktúrák megváltoztatása (az erőforrásokhoz jutásban, a jogokkal élésben, az elismerés formáiban);
- a komolyabb társadalmi problémák prevenciója, ill. konfliktus esetén a megoldásban való közreműködés
- az életminőség fejlesztése, jobb minőségű szolgáltatások, helyi intézmények építése, a közösségi állapotok javulása (magasabb bizalomszint a közintézményekben);

- a magasabb irányítási szintekre hatás és befolyásolási képesség növekedése;

E fejlesztési orientációk nemegyszer összekapcsolódnak a konkrét terepeken. Jellegzetes típusai a közösségi munkának az alábbi elemekből keverődnek ki:

1. helyi demokrácia, helyi közélet-fejlesztési orientáció, közösségi tervezés
2. városrehabilitáció, település(részek) integrált fejlesztése, vidékfejlesztés
3. kulturális, közösségi művészeti, szociokulturális fejlesztés
4. felnőttképzési, egész életen át tartó tanuláshoz kapcsolódó területek, közösségi tanulás
5. helyi gazdaságfejlesztés, szociális gazdaságfejlesztése
6. szegénység és kirekesztettség elleni munka
7. sajátos célcsoportokra irányuló közösségfejlesztés munka
8. multikulturális integrációra irányuló közösségfejlesztés

A felsorolás természetesen nem teljes, új arculatú társadalmi beavatkozások folyamatosan jelentkeznek a gyakorlatban.

I.5. A közösségfejlesztés történeti fejlődésvonala, s a mögöttük kirajzolódó elméleti keretek

I.5.1. A kezdetek

A közösségfejlesztés első változatai angolszász közegben jöttek létre, innen terjedtek el a világon.

A XIX. századi liberális piacgazdaság kontextusában felerősödött az éles szabad verseny, az ipari társadalommá átépülés meglehetősen traumatikus társadalmi következményekkel járt, a nagyvárosok hirtelen felduzzadtak, infrastrukturális környezetük is megváltozott, a személytelen viszonyok eluralkodtak a szabványosított munka világában, a szociáldarwinizmus (essenek ki a versenyt nem bírók) felfogás-módjával áthatott társadalom nagy léptékben állította elő a társadalmi problémákat, s rombolta a tradicionális közösségeket.

Az első társadalomjobbító törekvések vallási háttérből születtek, a keresztény filantrópia elveiből formálódtak. Itt az egyéni jellemformálás és a morális tudat kialakítása az irányadó szemléleti keret. A munkásmozgalmi törekvések, a szocialisztikus eszmék szintén szerepet játszottak, ezek elsősorban a tanulás, művelődés, az érdekképviselet és érdekharc feltételeinek megteremtése köré szerveződtek. Mindkét irány a laissez-faire kapitalizmus felelőtlenségének következményeire válaszol.

1884-ben nyitja meg kapuit a Toynbee-Hall, az első angol settlement, (letelepedés, egyfajta szociális-művelődési központ létrehozása egyetemista otthallakkal működtetve, egy lelkes házaspárral igazgatva), s egy nagy világmozgalom veszi ezzel kezdetét. A settlement egyfajta östojs, benne rejlik a népművelés, a felnőttoktatás, a szociális munka kezdeti egyvelege. Az elméleti orientáció a lakosság – környezet viszony alakításában gondolkodik. A kifomált helyi intézmények segíteni tudják mind a szociális felemelkedést, mind a helyzetet átvilágítani tudó kulturális magatartások kiépülését. A settlementek társadalmi reformok élesztőivé is váltak azáltal, hogy közelebb voltak az emberekhez, hisz alapelvük volt az együttélés a helyiekkel, a közös tapasztalatokon alapuló bizalomteli viszonyra építkezés. Amerikában jelentős szerepük lett a várostervező mozgalmakban, komoly hatást gyakoroltak az állami törvényhozási tevékenységre, s a szocializációs-rekreációs szférával való egybeépüléssel bővülő kliens-csoportokat tudtak elérni. A szisztematikusan összegyűjtött adatok segítségével a hatóságokat bizonyos intézkedésekre tudták rábíni. Módszerük így az egyének, családok egyedi megismerésén túl közösség-szervező, a szomszéd-sági viszonyokat megerősítő kiindulásúnak nevezhető, emiatt tekinthetők a csoportmunka, ill. a lokális társadalmi egység szintjén szerveződő szociális-kulturális munka első gyakorlóinak. A kultúra centrumait kívánták felruházni a hagyományos egyházközség, a templom közösség-szervező, lokalitást összetartó erejével. A környezet erőforrásait felkutató, mobilizáló, koordináló funkció, a társadalomreformerség közösségi szinten olyan sajátosságok, amelyek maradandó jegyei a közösségfejlesztésnek.

A másik nagy vonala a közösségfejlesztésnek a gyarmatbirodalmak modernizációs-civilizációs törekvéseihez kapcsolódik. Mind a birodalmi irányítás, mind a vallási missziók (Christian Missionary Society hálózatai) által is kívánatosnak tartott gyakorlat és módszer a közösségfejlesztés. Hatékonyak látják az adott társadalmi-kulturális kontextusokban, így a helyi népe-ségek írástudatlanságának felszámolása, a szociális helyzetük javítása, a saját vezetők kiképzése, a modernizációs tudások átadása, az eurocentrikus kormányzáshoz illeszkedő állampolgári magatartásra nevelés és az evangelizáció tekintetében

Mindkét tradíció tovább él a 3. világ országainak szánt nagy fejlesztési projektjeiben a 2. világháború után.

A modernizációs-westernizációs elméletek az elején iparosítást, piacgazdasági működés-módot favorizáltak, időben később fedezték fel, hogy a társadalom gazdaságon kívüli alrendszeri is milyen meghatározó szerepet játszanak akadályként vagy erőforrásként. A politikai, kulturális-vallási, tradicionális közösségi, személyközi viszonyok, valamint a kulturális -civilizációs

tömbök történeti útjának különbségei is nagy változatosságot okoznak. A helyi közösségek bevonása, aktív részvétele, maga a közösségfejlesztés szemlélete a kudarcot valló - a felülről (hatalmi és szakértői pontokról) meghatározott - fejlesztési programok értékelése után kerül be a képbe. Mára a közösségfejlesztés követelménye általános. A nagy fejlesztési programok világszerte keresik a megfelelő humán kapacitások (képessegek, tudás) fejlesztésére, a korrump helyi elitek letörésére, a függőségek feloldására, a bizalom folyamatos kivívására képes módszereket, hatékony megközelítéseket.

I.5.2. A közösségi munka újrafelfedezése a nyugati világban a hatvanas évektől

A háború után megizmosodó nyugati jóléti államokban a hatvanas évek végén felfedezték a közösségfejlesztést mint az integrált városrehabilitáció és a helyi társadalmi fejlesztés egyik innovatív eszközét, amely a szociokulturális tényezők lokális képletét tudta megváltoztatni a lakópolgárok bevonásával, a civil közösségek aktivizálásával, a partnerség struktúráival. Szegénygettók, etnikai szegregációt és deviáns jegyeket mutató lakóközrtek, valamint az új lakónegyedek egyaránt terepei lettek az állami projektek vagy a helyi önkormányzatok által megrendelt közösségfejlesztésnek. Ebben a korszakban a szociális-jóléti szolgáltatások területe alapvető változáson át ment keresztül, s a közösségi munkát a szociális munka egyik bevett módszereként tárgyalják. A kulturális-nevelési területen is voltak ilyen szellemű kezdeményezések, de mégis a szociális mező vált kitüntetetté.

A hatvanas évek a társadalmi mozgalmak felélénkülésének a kora is, amely kikristályosítja a közösségi mobilizáció radikális, politikai formáit, módszereit (közösségszervezés/community organization). Az USA-ban a szegénység elleni háború (War on Poverty) összekapcsolódik a feketék polgárjogi mozgalmával, erős az ifjúsági ellenkulturális mozgalom, a feminizmus és a melegek mozgalma, valamint a békemozgalom is. 1968-ban ifjúsági diáklázadások törnek ki, s a Vietnám elleni háború (1965-1973) is tiltakozási mozgalmakat generál a nyugati világban, amely összefonódik a kapitalista rendszer kritikájával is. A társadalmi mozgalmak ekkori típusai elsősorban több jogot, tulajdont, más elosztást, több erőforráshoz jutást követelnek, s politikai formákat öltenek. Később az ún. identitás- és életformaváltó mozgalmak válnak erősebbé. Az elismerésük kiküzdésében érdekelt kisebbségek mozgalmi hosszú távú célokat kitűzve harcolnak az észrevételért, a politikai arénában való helyért, tematizációs képességért. Megjelennek a szimbolikus elismeréssel foglalkozó elméletek. (Taylor, Young, Fraser, Honneth). Az ún. új társadalmi mozgalmak életmódmegújító dimenziókat fejlesztenek ki, egyértelműen alternatív társadalmi reformok megvalósítói.

A hetvenes évektől kezdődően a politikai radikalizmus tompul, s az új fókusz egyre inkább a lokalitás felértékelése lesz. Decentralizáció, helyi demokrácia, bázisdemokrácia, öngazgatás, együttműködés, önségítés a vezérelvek, a bürokratikus, túlzottan komplex szervezetek, az elidegenítő technológiák, a hierarchikus intézményesség deficitjeivel szembefordulás van mögöttük. Maga a társadalom tesz erőfeszítéseket, hogy helyreállítsa a bekövetkezett modernizációs ártalmakat, a civil láb kap újra erőre a piaci és az állami szféra közösségeket felszámoló hatása ellen.

A jó léptékek, arányok megtalálása válik fontossá. A korszak nagy hatású műve volt az ellenkultúrából érkező E. F. Schumacher: A kicsi szép – Tanulmányok egy emberközpontú közgazdaságtanról műve, amely a megalománia ellen lépett fel, s az emberi természet szempontjaira figyelmet hirdet. (Schumacher, 1973.) Az áttekinthetőség vágya szilárdan jelen van a lokális közösségfejlesztés terepein.

A lokalitás – globalitás témában kialakult az egymást opponáló nézet, amely a globalizációt ördöginek tartja, s rombolónak, valamint egy másik felfogás, az ún. globalizáció, amely kölcsönös előnyöket hozóként írja le a viszonyt. (Ronald Robertson).

A 90-es évektől a kirekesztés társadalmi okai elleni fellépés mellett a részvételi demokrácia diskurzusa lesz fontossá. Felismerik, hogy az elidegenedettség, a demokrácia és a pártok uralkodó gyakorlatából fakadó kiábrándulás igényli az újratervezést, az állampolgárok és a politikai világ közötti dialógus újszerű formáinak megtalálását. A deliberatív demokrácia teóriája (Habermas) és ennek a gyakorlatba való átültethetősége lendületet kap.

Nemcsak a civilek és közösségeik, hanem a szakértői-pénzügyi- hatalmi erők is keresik a társadalmi fejlesztés hatékony módjait. Megjelennek a nagy komplex nemzeti társadalomfejlesztő programok, amelyek konzorciumokat, partnerségeket, intézményközi és szakmaközi együttműködések igényelnek, több lakossági csoport részvételét, hosszabb időtávban működőképes struktúrákkal, térségi hálózatokkal. A transznacionális szervezetek így az ENSZ, az Európai Unió pályázatainak elnyerésénél is követelmény az érintettek széles körének valódi részvételi lehetőségek megteremtése. Sokszereplős irányítási hálók alakulnak ki a fejlesztési politikákban, az új urbanizmus szemlélete felértékeli a városmegújításban a közösségi tervezést, a lakópolgárok részvételét, terjedőben az ún. jó kormányzás teória, a többszintű és sokszereplős részvételre építő *new governance*-szemlélet. A közösségi tervezés klasszikus típusa tehát nagy megújulást mutat.

Az új irányítási filozófia a sokszereplősség mellett kiemeli az átláthatóságot, a horizontális struktúrákat, a demokratikus részvételt és a konszenzusépítés folyamatait.

A XX. század végére megerősödnek a globalizációkritikus társadalmi mozgalmak is (pl. az ATTAC, Greenpeace, Occupy Wall Street, Oxfam, Amnesty International, Jubilee 2000). „Lehetséges egy másféle világ!” (Another World is Possible) jelszóval rendeznek ún. Társadalmi Világfórumokat (World Social Forum) 2001-től, s bár nagyon sokféle civil mozgalom jelenik itt meg, közös bennük, hogy küzdenek a neoliberais piac destruktív hatásai ellen, keresik a lehetőségeit a globális igazságos és szolidáris társadalom építésének és a közös fellépésnek. Vannak köztük zöldek, fogyasztási bojkottokat szervezők, mezőgazdasággal foglalkozók, munkásmozgalmi szervezetek, békemozgalmak, s még sokféle típus.

Van-e jelentősége e társadalmi-tiltakozási potenciálnak?

Immanuel Wallerstein, a világrendszer-elmélet neves alkotójának gondolata megfontolandó a közösségfejlesztés számára.

Ha egy társadalmi rendszer egyensúlyban van, akkor a változtatásokat a rendszer általában ki tudja egyenlíteni, visszaáll az egyensúly, nincs transzformatív átalakulás. Ha széthullás van, káosz-szerűség, nagy kilengéseket produkál a rendszer, akkor a relative kis input (mint pl. a pillangóhatás) is hatalmas változásokat tud eredményezni. (Wallerstein, in Miszlivetz, 2010 p.105)

I.5.3. Rövid magyar történet

A közösségfejlesztés magyar útját sok mű taglalja, így csak pár gondolatot emelnék ki, mint sajátos vonást. A társadalomjobbítás területe nálunk is kitermelt kiváló egyéniségeket, jó példákat, kísérleteket, még mozgalmakat is, de az egymást váltó társadalmi rendszerváltások folytán nem lett belőlük folyamatosan kiépülő, tartósságot mutató intézményesség, civil szakmai erő, a demokrácia keretei nem tudtak megszilárdulni és mélyre hatni sem a lelkekben, sem a társadalmi gyakorlatokban. Az autokrata vonásokkal bíró rendszerek amúgy sem adtak nagy mozgásteret az állampolgárok cselekvő- és kezdeményezőkészségének.

Az 1970-es évektől a népművelésben dolgozók egy kritikus csoportja új szakmai irányokat, utakat keresett a művelődési otthoni tevékenységrendszer megújítására, ill. a nem használók művelődésének felkeltésére. Az intézményen kívüli világra tett hangsúly felfedeztette a helyi társadalom, helyi közösségek, helyi hatalom, helyi kultúra fogalmaiban való gondolkodást, egyáltalán a civil társadalom építésének szükségességét. Mindez párosult az

egyesületszervezési lehetőségek megjelenésével, a társadalomkritikából táplálkozó reformok élesztésével. Erőteljes kulturális mozgalmak (táncház, amatőr színjátszás, ifjúsági klubmozgalom) folyamatosan jelezték az aktív cselekvéskészséget, a civil öntudatosodást. A közművelődési terület sok negatív és egyben sok progresszív formát hordott ki. Utóbbiak közös eleme a demokratikus megoldások felé mozdulás. A Közösségfejlesztők Egyesülete 1989-ben alakult. A 25. évfordulós kötetben Vercseg Ilona így értékelt:

„Visszanézve úgy találom, hogy a felismerések valamennyi eleme a demokratizálódással került összefüggésbe, ez töltött be integráló szerepet, s nem véletlenül, hiszen annak szükségessége a „szocializmus” évei alatt rendszerkritikaként fogalmazódott meg. (Vercseg, 2014, p.20)

I.5.4. A nemzetközi szintér – Új látószögek

A szakmai szerveződések hálózatai

A közösségi munkát megeremtő országokban (Nagy-Britannia, Egyesült Államok, s hatósugaruk) a szakmaiság megerősödik a hetvenes évektől. Angliában 1968-ban alakult meg a Közösségi Munkások Egyesülete (Association of Community Workers). Megszerveződik az európai információs központ is (European Regional Clearing House for Community Work), valamint hosszú évtizedekig támogatja a kutatást, képzést, felméréseket, terepmunkát az Egyesület Királyságban a Gulbenkian Alapítvány. 1966-ben indul meg a Közösségfejlesztés szakfolyóirat (Community Development Journal), amely ma már nemzetközi publikációs fórummá nőtte ki magát, s ez évben már az 52. évfolyama olvasható.

Nő a tapasztalatok rögzítése, elrendezése, formálódik a sajátos szaktudás- és eljárásrendszer, a szakmai testületi kollektivitás, lobby-erő.

A nemzetközi szerveződési szint megeremti a globális és regionális hálózatokat is. Globális szervezet a közösségfejlesztés szakembereit 70 országból összefogó „International Association for Community Development”, skóciai székhellyel, amely az ENSZ elismert partnere. A 2018-ra meghirdetett konferenciájuk témája: Partecipáció, Hatalom, Progresszió. A nemzetközi szervezet budapesti konferenciáján született meg az EU –bővítés alkalmából az ún. *Budapesti Nyilatkozat. Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel.* A dokumentumban

„a résztvevők arra kérik az Európai Unió szerveit, a nemzeti, regionális és helyi kormányzatokat, hogy kötelezzék el magukat egy társadalmi és gazdasági értelemben

befogadó, sokszínű, környezetileg fenntartható és igazságos társadalom kialakítása mellett, és biztosítsák az Európai Unió, illetve tagállamai és civil társadalmi közötti társadalmi párbeszéd kialakításához szükséges struktúrákat, irányelveket és mechanizmusokat.” (Budapesti Nyilatkozat, 2004. március 25-28.)

A világ régiói külön is szerveződnek. Az európai, a korábbi, az ún. „Combined European Bureau for Social Development” 1990-ben alakult, mára 11 tagország dolgozik benne, 2011-től új néven működik: Európai Közösségfejlesztési Hálózat (European Community Development Network).

A szakmai hálózatiság erőteljesebben tudja közvetíteni a közösségi munka fontosságát, előnyeit láttatva a jó kormányzásban, a demokratikus praxis mélyítésében, proaktívan igyekszik a nemzeti és a transznacionális szervezetek megnyerésére, szakmai támogatások, források szerzésére a képzés-kutatás-adatbázis-fejlesztés ügyeiben, valamint a szemléletmódját meghonosítani a fejlesztési stratégiákban. A közösségfejlesztés gyakorlata hatalmas kontextuális tudást termelt ki. E szakmára korábban is, ma is jellemző a sok jó esettanulmány, gyakorlat, de eklektikus és kívánnivalót hagy maga után a praxiselmélet kiforrása.

1989-ben az Európai Tanács befogadta az Európai Helyi és Regionális helyhatóságok Konferenciáján született állásfoglalást a közösségfejlesztésről. Az OECD is támogatja a közösségi kapacitásokra fókuszáló fejlesztéseket a 3.világban. Az egyik 2009. évi anyagukban (Community Capacity Building. Creating a Better Future Together) nagyon pozitívan írnak a helyi közösségi gazdaságfejlesztésről, a közösségfejlesztés rezilienciát erősítő viszonyáról, arról, hogy a megnövelt közösségi kapacitások birtokában javul a megküzdő képesség.

Ennek ellenére a szakértők közül is sokan kuszának látják a helyzetet:

„Egyrészt a közösségfejlesztés bizonyos országokban és szervezetekben magas szintű elismertséggel bír és jelentős szerepet játszik. Másrészt viszont a közösségfejlesztést mint terminust nem használják, helyette inkább a közösségi bevonás (‘community involvement’ illetve ‘community engagement’) elnevezést részesítik előnyben.” (Henderson, 2006). Ez a cikk beszél arról is, hogy nem csak a terminusok, maga a közösségfejlesztés fogalma is elég képlékeny, eltérő értelmezések tapadnak hozzá, s a foglalkozási státusok szintjén is eléggé instabil a helyzet.

A közösségfejlesztési szemlélet integrálása komplex szervezeti környezetben

A közösségfejlesztési és közösségi tervezés hatékonyságát, az aktív bevonás, a részvétel elvét elismeri a fejlesztéssel foglalkozó nagyszervezetek világa (WHO, ENSZ, OECD, Egyházak világszövetségei)) legitimitást ad számukra, így az a fejlesztési koncepciók részét képezi.

A közösségfejlesztés nyelve, grammatikája tehát elsajátított, a szakpolitikai anyagokban előírásaként, követelményként megjelenik, de feltehető a kérdés, hogy a retorika mellett van-e mögötte valódi elköteleződés, ill. a felülről vezéreltség módozatai folytán nem lúgozódik-e ki a közösségfejlesztés veleje a konkrét megvalósításokban? A nagy nemzetközi szervezetek távol vannak a helyi problémáktól, s az ottani konfliktusoktól, megoldási módoktól, de a célokat, s a kimeneti eredményeket előre meghatározzák, s nem tűnnek érzékenynek a mentalitásokban bekövetkező változások időigényére sem. A célok és az elvárt mutatók tervezése, a munkatársak kiválasztása, kiképzése megsértheti az eredeti koncepció sok elemét, hisz a kiindulás nélkülözi a helyi közösség szempontjait, érdekeit, képességeit, akaratát.

A nagy fejlesztési programok több szereplősek, több irányítási szintet érintenek, az érintettek köre kiterjed a vállalkozói szférára, az állami hatóságokra és intézményeikre, a civil szereplőkre, s a helyi közösségekre. A nagyobb léptékű „partnerségekben” való működés képességét, a szükséges kompetenciákat megszerezni nem könnyű feladat a civil közösségeknek, végképp nem a hátrányokkal küzdők körében. A kulcskérdés az, hogy a nagy participációs pezsgés tud-e hozni változást a hatalmi mezőben.

Az üzleti szférában is vannak kezdeményezések. A Body Shop multinacionális cég volt az első, amelyik az „értékeiről” adott ki jelentést 1976-ban, s helyi (afrikai és ázsiai) partnereivel, a falvak lakóközösségeivel direkten használt közösségfejlesztési eszközöket. (Ma már felvásárolta a céget a L’Oreal, amelyik szintén magáénak vállalja a közösségfejlesztés célját). Mára elterjedőben van az etikus szempontokra figyelő, ún. társadalmi felelősségvállalási orientáció a vállalatok működésében, a hosszútávú értékvezéreltség felmutatása. Pl. a helyi kultúrákba illeszkedés, s annak nem lerombolása, a fenntarthatóság szempontjaira épülő termelési projektek, a környezet állapotára és a munkavállalók biztonságára, egészségére figyelés, a fair trade-szemléletből eredő megoldások, az állatok és a természet védelme, a korrupció mentesség, az emberi jogok sérelmének prevenciója). Az ENSZ ernyője alatt létrejött 2007-től egy ún. Global

Compact- Local Networks szerveződés, amely 8800 céget fűz össze 165 országból, akik az ENSZ fenntarthatósági célkitűzéseit (2015) aktívan támogatják üzleti filozófiájukkal. A WHO szervezet is expliciten beszél az egészségfejlesztés és a közösségfejlesztés kapcsolatáról. (1986.évi Ottawa Charter).

A közösségfejlesztés szemléletét sok szervezet hirdeti már, de kétséges, hogy mindig valódiak-e a célok, vagy csak a felszínesség, a kordivat uralkodó áramlatainak való megfelelés miatt van ez így.

I.6. A közösségi beavatkozás típusai

Az első tipológiák, amelyek a szakmai gyakorlat önreflexióját tartalmazták, az észak-amerikai kontinensen fogalmazódtak meg. A klasszikus, később kanonizálódó hármas tipológiát Murray Ross (1958) majd Jack Rothman fogalmazza meg (Rothman 1968). A nagy hármas a következő:

1. Közösségfejlesztés, lokalitásfejlesztés (community development)
2. Társadalmi akció, Közösségi akció (social action; community action.)
3. Társadalmi tervezés (social planning)

Rothman jelzi is a 3 ideáltípus különbségeit egy-egy kifejező mondattal:

A közösségfejlesztést jól jellemzi szerinte a Lyndon Johnson elnöktől ismert formula: *„Jöjjünk össze és beszéljük át!”* - felszólítás, a radikális társadalmi vagy közösségi akció jellegét a *„Szervekedjünk elnyomóink ellen!”* - felhívás adja meg, s a társadalmi tervezésre leginkább illik: a *„Nézzük a tényeket, s tegyük meg logikusan a lépéseket!”* – gondolat.

Mindhárom típus felett egy ernyőfogalom húzódik meg: a közösségi munka (community work), ennek része a 3 beavatkozási mód.

A közösségfejlesztés a funkcionista integráció/ konszenzuselméleti alapra épül, a közösségi akció a konfliktus- és hatalomelméleti keretre.

Rothman egyetemi szakemberként, kutatóként folyamatosan elemezte a közösségi munka praxisát, módja volt a hármas tipológiát összevetni a gyakorlat változásával, s a kilencvenes években újból kiadta művét átdolgozva, s jelezte a kapcsolódásokat, a 3 intervenciós típus átfedéseit, keveredését. Úgy vélte, a 3 típus sajátos karakterisztikáját, szemléleteti alapjait érdemes külön is megismerni, de látni kell, hogy a valóság, a taktikai lépések nem tiszta típusokat kívánnak, hanem kreatív kombinációját a meglévő repertoárnak.

Törekvése volt, hogy egy ún. középszintű elméletet adjon (a mikro és a makroelmélet között) a közösségi munka számára. Nem nagy, absztrakt teóriát, hanem olyan fogódzókat nyújtó elméleti keretet, amely segít a gazdag empiria megragadásában, s kategóriákat ad annak leírásához.

I.6.1. A közösségfejlesztés, a lokalitásfejlesztés.

Itt a társadalmi változások optimális megvalósításához az emberek széles körének részvétele szükséges a helyi közösségek szintjén a célmeghatározásban éppúgy, mint az akciókban. Az ún. szomszédságfejlesztő programokban kitüntetett az egyetértés, a konszenzusépítés taktikája, a közösség fogalma úgy tételeződik, mint amely képes integrálódni, közös nevezőre hozhatóak az érdekei, értékei, képes is, akar is kooperatív megoldásokat keresni.

"A fejlesztő egy olyan folyamat mozgatója, amely másokat buzdít arra, hogy újíttókká váljanak. Azért kezdeményez, hogy mások kezdeményezzenek." olvasható az észak-amerikai Biddle házaspár könyvében, akik a 60-as években írják le a módszer lényegét. (Biddle, W.W.-Biddle L.J.,1965)

A közösségfejlesztés nem más, mint segíteni az embereknek abban, hogy segítsenek magukon, azaz az önsegítés filozófiája is meghatározó.

A lokalitás fogalma sok értelmezést kínál a tudományban, sokdimenziós. Az bizonyos, hogy nem tekinthető kiindulópontnak csupán a fizikai lehatároltság, kell a kapcsolati-kommunikációs mintázat, a kötődésformák történetisége és jelene, közös tudata, a közös kultúrában (jelentéshálóban) való osztozás, az együttélés során kialakított szociális rend, intézményesség, a megszokott rítusok, valamint a külső hatalmi szervekhez való viszonylat komponense is.

A közösségfejlesztés szemléleti keretét sokan a közösségi változások „soft” megközelítésének tartják, lassú építkezésűnek, hisz a kommunikáció, a bizalmi kapcsolatok kiépítése, a humán képességek fejlesztése, a közösségi cselekvés feltételeinek megteremtése időigényes folyamat. A közösségfejlesztés leginkább akkor választott módszer, amikor a szomszédság töredezettnek, kapcsolati- és interakciószegénynek, bizalom nélkülinek tűnik, s nem mutat jegyeket az önszerveződésre.

A típus kritikája kiemeli, hogy kevésbé a szomszédságban élő szegények és hátrányos helyzetű kisebbségek attitűdjeinek megváltoztatására kellene szorítkoznia a módszernek, hanem inkább a tehetősebb elitcsoportok gondolkodásának átformálására.

Magát a közösségfejlesztési folyamatot az alulról felépülés logikája jellemzi, az alábbi cselekvési mintázat írja le a lépéseket:

- Megtervezése a közösségfejlesztő belépésének, első megfigyelések, benyomások, a saját értékek tudatosítása, a saját láthatóság megteremtése a nyilvánosságban, a kommunikációs stílus (egyenrangú kapcsolati viszonyok) fontossága, a meglévő civil és hatalmi keretek, a már létező aktorok, helyi ügyek felmérése;

-Aktivizálódás, mozgások létrehozása, kommunikáció, kapcsolatok, motiválás, a központi fejlesztő mag kikristályosodása, a helyzet feltárása, (problémák, ügyek, égető kérdések, lehetőségek), a közösségi felmérés módszere, közösségi interjúk, a helyi erőforrások feltérképezése, a láthatóság megteremtése a nyilvánosságban;

-Dialógusok, beszélgetések sora, közös pontok keresése, felismerése, elemzés, jövőműhelyek, a nyilvánosság szervezése, a kapcsolatok szélesítése, a bevonódás köreinek bővülése, önkéntesek vonzása, a csoportok strukturálódása, a konszenzusos - egyeztetéssel problémamegoldási folyamat építése, az együttműködés fejlesztése;

-a közösségi tervezés, jövő-szenáriók felvázolása, célok, prioritások, és megvalósítási stratégiák kitűzése, alternatív cselekvési utak mérlegelése, előnyök, hátrányok összehasonlítása, a felelősség és a közös döntések felvállalása, tanulás és tájékozottság növelése, képzések, az önszervezésre, saját erőforrásokra épülő kezdeményezések, cselekvések elindulása; a közösségi események megszaporodása;

-a megvalósítási folyamatok figyelése, a visszacsatolások reflexiója, változtatások, saját intézmények, szolgáltatások, szervezetek létrejötte, kibővült közösségi kompetenciák, partnerségek, koalíciók kötése, újabb erőforrások bevonása;

- Közösségi értékelések (nyilvánosan is), a megtanult leckék /tapasztalatok reflexiója, újabb tervek, cselekvések; a közösségi szervezet fennmaradása; a külső közösség-szervező leválása;

Ezek a cselekvési sorok változnak a szituációtól, a közösségi állapotoktól függően, rugalmas módon, innovatív jegyekkel kiegészülve: tükrözve a közeg sajátos, egyedi vonásait is.

Az is látható, hogy nemegyszer a lokalitásfejlesztés nemegyszer jó horizontális hálókat generál a helyi közösségek szintjén, amelyek gyakran koalíciókat tudnak alkotni, s hatékonyan fellépni érdekeikért a hatóságokkal. A közösségfejlesztés a közösségi akció repertoárja felé mozdul. Hasonlóan jó háttérfeltételeket tud kínálni a társadalmi-közösségi tervezési modell beépítésére.

I.6.2. A közösségi akció

E szakmai irány képviselői bizonyos lokális csoportok, de leginkább a politikai értelemben néma, erőtlen csoportok érdekeit közvetítő, artikuláló, képviselő közösségi munka mellett törnek lándzsát; törekvésük: a közös érdekű csoportokat abban segíteni, hogy tudatára ébredjenek helyzetüknek, s hogy képesek legyenek megszerveződni, hatékonyan közreműködni saját maguk és környezetük védelmében, fejlesztésében, a források számukra kedvezőbb elosztásában. A felhasználható eszközök, erőforrások megtalálása, a célképzés, az információs rendszer kiépítése, a politikai rendszer demokratikus potenciáljának kifejlesztése, jogokért, illetve érvényesülésükért való harcolás, tárgyalásos-alku módszerek, konfrontációk vállalása intézményekkel szemben, koalíciókat, lobby-csoportokat alakítani tudás, direkt participáció – mind bevett módszereivé lettek ezen új arcú szociális-kulturális munkának. A közösség képe szegmentált, hierarchikus, szó nincs arról, hogy közös érdekeltségek léteznének, hanem éppen ellenkezőleg, cél a hátrányos helyzetű népesség megszervezése a hatalmi viszonyok egyenlőtlenségei ellen. A szakmai szerepe itt inkább: szószóló, aktivista, ütköző, képviselő.

Az amerikai Saul Alinsky szociológiai diplomával a 30-as évek végén Chicagó-ban szervezett ilyen orientáltságú mozgalmakat, s 1972-ben bekövetkező haláláig rajta hagyja nyomát a közösségi munka felfogásán, s módszertanán. Kidolgozta a konfrontatív, megfélemlítő, nyomásgyakorló eszköztárat. Fontos elve, hogy a konfliktusból csíholódik az erő, s a konkrét, specifikus, személyes involváltsággal bíró ügyekből kell fennmaradni képes szerveződési formát teremteni. A fájó, égető problémakötegből, konfliktusokból születő energiákból kell megszervezni az erőt, a kritikus tömeget, fenntartani a nyomást az ellentétes érdekű csoportokkal szemben: cél: a függőségből felszabadulás, emancipáció. A folyamat közben kifejlődik a küzdési készség és a tevékenységi repertoár. A moralitás útlevelére is szükség van, mondja, a pöre érdek sohasem elég. A képzelet, a humor, a nevetségessé tétel taktikája mellett fontos az is, hogy a hatalom birtokosaitól számon kell kérni a fennen hangoztatott értékeiket. Csak akkor lehet erőforrásokban szegény csoportokat mobilizálni, ha megélik a taktikai siker érzését, és folyamatosan nő az önbizalmuk.

1935-ben alapított hálózata ma is működik, de már széles bázisú közösségi akció-irányként. A korábbi harcosabb hatalomellenességet felváltotta a 70-es évektől a relacionális hatalom elvén nyugvó partnerségi viszonylatok kidolgozása a politikai és gazdasági hatalom képviselőivel, de a nyomásgyakorlás, kampányok ma is alkalmazott eszközüik. Rátelepülve az egyházközösségi

hálózatra az alávetettek, szegények fejlesztését az akció-értékelés-akció-értékelés láncolatban végzik, ahol a fő tanulási forma a közösségi értékelés.

I.6.3. A társadalmi tervezési megközelítés korai típusa teljesen szemben áll a radikális, vagy akár mérsékelt közösségi akcióval, sőt a közösségfejlesztéssel is. A tradicionális modellben az adatgyűjtésen, elemzésen alapuló racionális, megtervezett változás volt központi szerepű, ebből fakadóan az instrumentális hatékonyságot képviselő szakértők, tervezők, az intézményi-hatalmi struktúrában eligazodó specialisták jóval komolyabb súlyt képviseltek, mint a lakossági csoportok. Az intézmények, hivatalok, szolgáltatási formák szervezett, hatékonyságot biztosító kapcsolatrendszerének kidolgozását célozta a módszer, igazgatási változásokat, új ellátási rendszerek kifejlesztését komoly társadalmi problémák megoldására. (biztonság, bűnözés, gyermekvédelem, egészségügy, lakhatás stb.) A problémák okát az intézmények diszfunkcionális működésében látták. Az ellátandó lakossági csoportok igényei a szakértői szemüvegen keresztül definiálódtak, a használók többnyire már a kész tervekkel szembesültek a fórumokon, véleményüket ugyan kifejthették, de igazán a meggyőzésük, rábólintásuk megszerzése volt a lényeges. A társadalmi tervezésben a hatalmi struktúra úgy jelentkezik, mint a tervező jótállója, vagy megbízója. Azaz: a tervezők érdekei, eszközei nagymértékben azonosak megbízókéval. (Rothman, 1968.)

Az itt betöltendő szakmai szerepek: adatok gyűjtésére, elemzésére, intézményközi kapcsolatok tartására, e kapcsolatok befolyásolására szorítkoznak. Technokrata szerepkör a jellemző.

A 70-es évek közepén kezdték megkülönböztetni a társadalmi tervezésen belül a központi, széles populációt érintő nagy projektekhez igazodó modellt, valamint a kisebbségi érdek- és értékközösségek számára fontos érdekképviseleti/lobby - tervezést (advocacy planning). Utóbbi versengő érdekek mezőjében ténykedik, kampányorientáltabb.

Ez a logika nagyon átalakul a 90-es évektől, **a részvételi tervezés, a közösségi tervezés** meghonosodása óta. A módszer elmozdult a konzultatív-megegyezéssel-participatív technikák alkalmazása felé, ill. nagy hangsúly kerül a kezdeményezésre is, a közösségi szükségletek felmérésére, az érintettekkel való széleskörű – deliberatív – eszmecsere, akár döntések delegálására is. A szakmai szerep is megváltozik, a kommunikátor, facilitátor, mediátor aspektus erősödik fel. A közösségi tervezés leírható egy olyan közös tanulási folyamatként, amelyben a felek közösen nyernek, nő az elégedettség, az elkötelezettség, a tulajdonosi szemlélet, s a jó és eredményes közösségi élmény további ösztönzést ad.

A részvételi tervezés nagyon jól be tudja építeni a közösségfejlesztési módszereket. (Ismert technikákká vált: a jövőműhely, az ötletbörze (brainstorming), az elmetérképezés, gondolati térkép (ún. mindmapping), a problémafa-célfa (gyökér, törzs, ágak: a probléma elágazásai, ok-okozatok), a kártyatechnika (csoportosításokra), a szcenárió-elemzés, a world café (kávéház). A brazil részvételi költségvetés (1989-től) az amerikai állampolgári tanács (Citizens' Jury 1974-től) s a dán konszenzus-konferencia is nemzetközileg elterjedt gyakorlattá lett. Sok lehetőséget kínál a modern internetes technika is: blog, fórum, honlap, wiki-s közös munkafelület. Jó magyar példákat kínál a gyakorlati fejezet. (KOBÉKO, A Csapókerti Közösségi Ház példái Debrecenben, a Zöld Zóna egyesület terepmunkái a járásban, a miskolci városrehabilitációs projekt stb.)

Ha erős a lakossági tiltakozás, akkor a közösségi akció modellje is beépül a folyamatba.

A részvételi tervezés bekerült a nagy fejlesztési programok elemei közé, bizonyos szintjein követett módszerré lett a gyakorlatban. A nagyobb integratívabb együttműködések során másfajta racionalitásokkal és logikákkal találkozáva, ott van a kihívás a résztvevők előtt, hogy képesek-e a kölcsönös reflexivitásból hatékonyabb megértésre és közösségi cselekvésekre.

Rothman, az átdolgozott munkájában, mikor a több modellt kombináló szakmai felfogásáról beszél, néhány vezérlő elvet is kínál a beavatkozások megválasztására.

„Amikor egy népesség homogén, vagy megnyilvánul benne a különböző közösségi alegységek és érdekek közötti eszmecsere szándéka, a helyi fejlesztés lenne a helyénvaló módszer. Amikor a problémák egyértelműek és a közösségben konszenzus mutatkozik velük kapcsolatban, valamint lehetővé teszik a tényszerű információk alkalmazásával történő programozott megoldások alkalmazását, a társadalmi tervezés/szociálpolitika megközelítése lesz az előrelépés életképes módszere. Végül pedig, amikor az alcsoportok ellenségesek, és az érdekeket nem lehet a szokásos párbeszédes, tárgyalásos módszerekkel összebékíteni, a társadalmi akció lehet működőképes. A beavatkozás egyik vagy másik formájának latolgatásával a gyakorló szakember egy elemző, problémamegoldó hozzáállást vesz fel, és nem válik egy bizonyos ideológiai vagy módszertani megközelítés rabjává.” (Rothman, 2001, 22.p.)

Magyarországon leginkább a helyi fejlesztés típusú közösségi beavatkozás gyökeresedett meg, de mára már gazdag gyakorlati tapasztalat halmozódott fel a közösségi-társadalmi tervezésben is. Relatív legfrissebb a közösségi akció modelljére épített beavatkozás, de már az sem hiányzik a magyar palettáról. A közösségszervezési mobilizációról, a megnyert ügyekről egy friss tanulmányt is tájékozódhatunk. (Sabály Bernadett (szerk.) 2017)

Az adott kontextushoz igazodó, rugalmas szakmai felvérteztség a kívánalom a közösségfejlesztés adekvát gyakorlatának megválasztásához. A konkrét szituációban való haladás megkívánja az elméleti és a módszertani aspektusok egyedi kikeverését.

Záró gondolat: Talán sikerült stimuláló gondolatokat közvetíteni a közösségfejlesztés *miértjeiről*, leírni *róla* a döntőnek tartott karakterjegyeket, s a gyakorlati példák, az esettanulmányok illusztrálni fogják a *know how* elemeit.

II. Fogalomtár

2017-ben jól használható képzési anyagok készültek a közösségfejlesztésről a Cselekvő közösségek nemzeti program keretében is, többek között fogalomtár is született, amelyeket nem ismételnénk itt meg, hanem javasoljuk tanulmányozásukat az interneten.

Közösségfejlesztési módszertani útmutató, 2017
=<http://cselekvokozossegek.hu/tudastar/kulturalis-kozossegfejlesztes>

Társadalmi változás:

„A változást úgy definiáljuk, mint a társadalom szerkezetének, intézményeinek, tág értelemben vett kultúrájának változását. Ez a változás végbemehet gyorsan és lassan, fokozatosan és ugrásszerűen. (Andorka, 2006) A változás nem jelent feltétlenül fejlődést (= irreverzibilis minőségi mássá levés)

A változáselméletek lehetnek makrotársadalmi fókuszúak, középszintűek, ill. valamely kisebb léptékű területre, specifikus kérdéskörre irányulók. (pl. szexuális bántalmazás, vagy a helyi közösséget felrázó események, vállalatok bezárása, a fiatalok elvándorlása, stb.) Próbálják megvilágítani, hogy az adott gazdasági és hatalmi struktúrák milyen konfliktusokat generálnak a társadalmi csoportok között, milyen társadalmi aktorok, milyen helyzetekben képesek mobilizálódni a változásokra. Nem könnyű a társadalom azon mechanizmusait megváltoztatni, amelyek a fennálló rend és hatalommegosztást reprodukálják, elfogadható értelmezéseket kínálva a nyilvánvaló társadalmi problémák okaira.

Vannak teóriák, amelyek csoportkonfliktusokból, ellentétes érdekek harcából magyarázzák a változásokat, döntőnek a gazdasági –hatalmi tényezőket látják. Vannak, akik szerint a kulturális tényezőkre kell figyelni inkább: a megkérdőjelezni merés gesztusára, a kritikai szemléletre, az alternatívák elgondolására, új víziók, eszmék születésére, ezek indítanak be mozgásokat. Mások a nagy technológiai forradalmak hatását gondolják átütőnek. Pszichológiai magyarázatként szolgál az emberek várakozásainak be nem teljesítése, s a következményként előálló frusztráció (relatív depriváció), belső társadalmi feszültségek. Ezek tiltakozásformákat generálnak, s változásokat hozhatnak, ha eléri a kritikus tömeget a mobilizáció, van némi erőforrás a

szervezett erővé váláshoz, s ha szerencsés ürügy is teremődik a kollektív cselekvésre. Mások a társadalmi tanulás elmélet hívei, a közösségi kapacitások fejlesztéséből, a közösségi innovációkból születik változás.

Cohen, Jean (1989): Stratégia vagy identitás: új elméleti paradigmák és a jelenkori társadalmi tömegmozgalmak. Szociológiai Figyelő. 1989/1.

Közösség:

A modernitás előtti társadalmakban – Tönnies nyomán - a vér, a hely, a hit/szellem és a közös munka/mesterség által teremtett együvé tartozások képezik a magától értetődő közösségeket, amelyekbe beleszületnek az egyedek, s amelyek ki is jelölik életük esélyeit. A polgári társadalmi szerveződés megteremti a feltételeit az új közösségi alakzatok kifermálásának

A közösség mint morfológiai és mentális alakzat jegyeinek megragadása nagy képlékenységet mutat a szakirodalomban, de a közös érzület, az összetartozás (és a másoktól elkülönülés) tudata (a közös identitás, mi-tudat) mindig felsorolódik a társadalmi érintkezések gyakorisága, a közös tevékenység, a közösen osztott célok, érdekek, értékek, tapasztalások, kialakított konvenciók, a tagok kölcsönös szolidaritása mellett. A közösségek más csoportokkal vett viszonyukban léteznek, s a relációk jellege, az interakciók mikéntje felruhazza őket bizonyos sajátos vonásokkal. A közösség fogalmát akkor használjuk, ha integratív öntőformának, összegyúró erejűnek, szolidaritásközösségnek írjuk le az adott társulási alakzatot, amely a kölcsönös elfogadás elvein építkezik. A közösségbe tartozás erős érzelmi, szellemi, kapcsolati kötődést jelent a tagok számára. A közösségbe tartozás vágya mély emberi szükséglet.

A családhoz, lakóhelyhez, korcsoporthoz, nemhez, nyelvi, etnikai, vallási közösséghez, hazához, hivatáshoz kötődés alapviszonyai a történelem során át- és átépülnek, másfajta szolidaritáshálókat, összetartozás-tudatot eredményeztek. A közösségek lehetnek adottak, önkéntesen választottak, teremtettek. Lehetnek face-to-face jellegűek, lehetnek virtuálisak is, ill. ezek kombinációi, alkothatnak hálózatokat, összetett szerveződési struktúrákat.

„A lokális közösség képes arra, hogy a társadalmi helyzettől, nemtől, korosztálytól, érdeklődéstől függetlenül is közösséget hozzon létre a hozzá tartozó emberek között,

mégpedig az odatartozást a különféle közös ügyek megjelenítésén és a rajtuk való munkálkodáson keresztül, tehát a közösségi részvétel révén.” (Vercseg, 2014,21 p.)

„A közösségfejlesztés a helyi közösségek képessé tételére törekszik, beleértve a földrajzilag meghatározott, a közös érdekek vagy azonos identitás, illetve a konkrét témák és kezdeményezések alapján szerveződő közösségeket is.” (Budapesti nyilatkozat, 2004.)

Ha erős a tagok kollektív identitása, akkor kevésbé fontos a közösségi cselekvés „költése”.

Hankiss Elemér (1987): Közösségek válsága és hiánya. In: Uő: Diagnózisok II. Budapest, Magvető Kiadó 64. p.

Vercseg Ilona (1993): Közösség – eszme és valóság. Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete

Kultúrafogalom, kultúraértelmezések:

A kultúra széles felfogásában minden társadalmi tényezőt nézhetünk egyben kulturálisnak is. A kultúrának ez az ún. antropológiai felfogása a modernitás szülötte, az emberek a saját maguk teremtette világra mint kultúrára néznek, nem természetadtának, eleve elrendeltnek tartják társadalmi létezmódjukat, hanem olyanoknak, amit teremthetnek, alakíthatnak, tovább hagyományozhatnak. A széles kultúrafogalom a teljes társadalmi világot felöleli, makro, mezo, mikro társadalmi egységek szintjére lebontva, egy társadalom, ill. társadalmi csoportok életmódját, társadalmi praxisának egészét jelenti.

Egy másik felfogásmód kultúrának az értelmezéseket, mentalitásszerkezeteket tekinti, azt, ahogy gondolkodunk a világról, ahogy meggyőződéseinket, hiteinket, értékeinket kialakítjuk, s megosztjuk másokkal. Leírható úgy is, mint a magunk teremtette jelentések hálójá, amit újra és újra kialakítunk vagy átértelmezünk.

A kultúra kérdésköre mindig felértékelődik a társadalmi fejlődési utak keresésekor, hisz szerepe a folyamatokban ambivalensnek mondható, előmozdíthat, a fejlődés motorja lehet, ill. visszafoghat, gúzsba köthet, lefékezhet. A modernizációs

fejlesztési projektek kudarcai mögött nemegyszer a kulturális tényezők alábecsülése jelenik meg.

A kultúra ún. szűkebb koncepcióját a tárgyiasult kultúra javai alkotják (művek, tudásformák, szellemi képződmények, művészeti alkotások „tárházai”), amelyek a kultúra öntörvényűvé vált, autonómmá lett szférájának részévé válva leoldódtak az emberi alkotótevékenységről, s objektiválódva a kulturális örökség részévé lettek, amelyek (jó esetben) folyamatosan vissza-visszakerülnek a művek elsajátításának, használatának kulturális áramlataiba.³

A kulturális objektivációk egy meghatározott csoportja alkotja az. ún. értékhangsúlyos, normatív kultúrafogalmat, a magaskultúrának nevezett jelenségszférát. (művészetek, vallás, tudomány, erkölcs). A felvilágosodás a magaskultúra formáit egyetemes értékeként definiálta, amelyek egyetemes érvényű célokhoz orientálják a befogadókat, rákésztetve őket világlátásuk kritikájára, az életük megváltoztatására a tökéletesedés irányában. Ezért hirdetődött meg a népművelés programja, a műveletlenek felemelni akarása a magaskultúrával való találkozásra.

Ma a globális érintkezés világában egyértelmű, hogy plurális jellegű a kultúra fogalma, kultúrák léteznek, sajátos találkozásokkal, konfliktusokkal avagy megszülető hibrid, új minőségű kulturális formákkal. A globális gazdaság, a kommunikációs technológia új formái hihetetlenül megnövelték az interakciók sűrűségét, s ezzel mind az egymás iránti érzékenyedés, mind az elkülönülés, s szembeszegülés lehetőségét. Az ember kultúrateremtő lény, interszubjektív viszonylatokban állandóan alakítja, formálja.

Wessely Anna (szerk.) (1998): A kultúra szociológiája. Budapest: Osiris 7-28.p.

Társadalmi tőke:

A társadalmi tőkét mint a kapcsolatokból fakadó erőforrást középpontba állító koncepció gyakori értelmezési keret a közösségfejlesztésben is. Tengernyi irodalma van a társadalmi tőke- teóriának: Putnam, Granovetter, Coleman, Bourdieu a jelentősebb szerzők.

Főbb alkotóelemei a fogalomnak: 1. a civil társulási viszonyok sűrűsége; a közösségi kapcsolatokban, hálózatokban való tagság; a közéleti részvétel mértéke;

2. a reciprocitás, a szolidaritás normáinak elterjedtsége, a kölcsönös tisztelet és elismerés attitűdjeinek megoszlása,

3. az általános bizalmi szint az emberekben, az intézményekben, a kooperációs nyitottság a közös cselekvésre;

A társadalmi kohézió állapotát mutatja lokális és nagyobb integrációs szinten.

A társadalmi tőke az egyén számára is erőforrás, jól használható érvényesítő eszköz, de Putnam közjónak tekinti, előnyös az életminőség, a gazdasági tranzakciók, a társadalmi problémamegoldó-potenciál szempontjából.

Kis Krisztián (2006): A társadalmi tőke mint a társadalomban fellelhető nem anyagi erőforrás- Parola, 1.sz.

Civil társadalom:

Történetileg a civil társadalom az állam/kormányzat és a piaci alrendszer között, publikus területként jön létre, kifejezve a politikai kultúra nem alattvaló jellegét. A civil társadalom egyben elkülönül a privát-családi szférától is. Az egyének és szerveződéseiknek jogukban áll, hogy állampolgári minőségükben eszmét cseréljenek, megfogalmazzák világvézüket, vitatkozzanak érdekeikről, értékeikről, véleményt alkossanak a jó életről, a jó társadalomról, kifejezzék akaratukat, s ily módon befolyást gyakoroljanak egymásra, a hatalom intézményeire, s az uralkodó normák világára.

A fogalom döntő elemei:

- 1, A civil társulási alakzatok, önkéntes körök, egyesületek, közösségek, társadalmi mozgalmak nagyságrendje, interakciói
- 2, A polgári szabadságjogok garantálása a demokratikus jogállam által
- 3, Autonóm társadalmi kommunikációs pályák, kommunikációs színtereken folyó társadalmi diskurzus, nem korlátozott nyilvánosság

A vélemény- és akaratképzésen túl a közhatalom kontrollja, monitorozása is fontos funkciója.

„A civil társadalom kulcsszereplője a jogokkal és kötelességekkel rendelkező szuverén individuum, aki a közjó és a saját maga érdekében kész alávetni magát az együttműködés és a szolidaritás játékszabályainak, azaz kész szuverenitásának egy részéről önként lemondani”.

(Jeffrey Alexandert idézi Mislivetz, 1999. 179.p.)

„A civil társadalom a citizenek (közpolgárok) társadalma, akiknek jogai vannak, akik elfogadják kötelezettségeiket, és akik civil és civilizált módon viselkednek egymással. Olyan társadalom, amely arra törekszik, hogy senki ne legyen kirekesztve, és amely tagjainak az odatartozás érzését és a szabadság alkotmányát biztosítja.” (Dahrendorfot idézi Mislivetz, 1999. 185.p.)

Szabó Máté (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Bp.: Rejtjel Kiadó

Szubszidiaritás:

A szubszidiaritás elve a római katolikus egyház társadalmi tanításában vált ismertté.

E szerint a döntéseket, jogi normákat a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni annak érdekében, hogy a hatalom minél közelebb maradjon azokhoz, akik felett a hatalmat gyakorolja. Az alapelv tehát azokra ruházza a döntés, cselekvés jogát, akik leginkább érintettek a döntést, cselekvést indokoló esetekben, következésképpen a tényleges ön-rendelkezés jogát és kötelességét hárítva a közösség tagjaira a közösséget érintő közösségi ügyekben. Bármely kérdésben azon a szinten kell dönteni, ahol egyrészt már rendelkezésre állnak az ehhez szükséges információs és végrehajtási eszközök, másrészt ahol ez a legközelebb marad a döntésben érdekelt állampolgárokhoz.

„Az államnak, mielőtt a társadalmi, vagy gazdasági élet bármely szférájába belépne, meg kell győződnie arról, hogy nincs-e olyan kisebb társadalmi egység (a család, helyi közösség, vagy öntevékeny szervezet), amely alkalmas lenne az adott funkció betöltésére. Mi több, az államnak – még amikor a közvetlen felelősségvállalás mellett dönt is – kötelessége kísérletet tenni ezeknek a kisebb egységeknek a bevonására.” Salamon, L.M. – Anheier, H. K. 1995.88.p.

Szubszidiaritás: Szótár plurális társadalmaknak.
<http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=81>

Kompetenciafejlesztés-előírások, képessé tétel a kulcskompetenciákra

A közösségfejlesztés gerince az ún. képessé tétel (enablement), s vele párhuzamosan a közösségi kompetenciák megerősödése. A mai humánfejlesztési gyakorlat kimeneti fókuszú lett, mérni kívánja a megszerzett kompetenciákat

A kompetens szó egyrészt szakértelmet, hozzáértést jelent, másrészt illetékességet, hatáskört. A kompetencia fogalom uralkodó használata erőteljesen fejezi ki a tanulási eredmények cselekvéses aspektusát, a konkrét képességek kifejlesztését az előre látható és váratlan társadalmi kontextusokra. Összetett rendszer: alkotóelemeit ismeretek, képességek, gyakorlati készségek, a magatartást vezérlő értékek, érzelmek, attitűdök képezik. A Városok és Helyi Önkormányzatok Szövetsége (United Cities and Local Governments =UCLG) 2015-ben Bilbaoban nagy konferenciáit szervezett az Agenda 21 a kultúra fejlesztéséért (2002-ben megfogalmazott) program megerősítéséről és a követendő kulturális politikai irányokról. Az önkormányzatok feladatai közül felsorolják a kulturális jogok védelmét, biztosítását, a kultúrához való hozzáférhetőség mindenoldalú fejlesztését (a kompetenciák fejlesztésétől a kulturális érzékenység, expresszivitás és a kritikai gondolkodás kiműveléséig, az aktív és művelt állampolgár kiképzését a centrumba állítva), a társadalmi részvétel ösztönzését a helyi közpolitikák tervezésében, a döntésekben, a kivitelezésben és az értékelésben.

Az OECD (Defining and Selecting Key Competencies) programja (1997–2002) három nagy típust különített el a szükségesnek leírt kompetenciák között: az interaktív eszközhasználatot, a társadalmilag heterogén csoportokkal való kooperációt és konfliktusmegoldást, valamint az ún. autonóm cselekvési képességeket a tágabb kontextusokban (beleértve a szélesebb összefüggések és következmények felmérését).

Az Európa Tanács (Key Competencies, 2002) és az EU által támogatott nyolc kulcskompetencia (2006) felöleli a kommunikációt anyanyelven és idegen nyelven, a matematikai műveltséget és alapkompentenciákat a természettudomány és technológiák terén, a digitális kompetenciákat, a személyközi és állampolgári kompetenciákhoz, a vállalkozói szellem elmélyítéséhez és végül a kulturális tudatosság és kifejezőkészség kialakításához kapcsolható készségeket.

2006/962/EK ajánlás az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (letölthető)

Társadalmi inklúzió:

Normatív koncepció, törekvés a teljes jogú tagság felé egy befogadó, összetartó, működőképes társadalomban.

A fogalom dimenziói:

1. polgárjogok, a valódi hozzáférés megteremtése az egyenlőtlenség(ek) kompenzálásával, a legkedvezőtlenebb helyzetűek helyzetének javításával, s a méltányosság elvének biztosításával (Arisztotelész: „a méltányosság lényege, hogy a törvényt helyesbíti ott, ahol abban az általánosítás miatt hézag mutatkozik)
2. a társadalmi részvétel fokozása, aktív bevonódás
3. a képessé tétel, a humán potencialitások kifejlesztése (enablement és empowerment-értelemben)

Az egyik felfogás a kisebbségek, s a kirekesztettek integrálását hangsúlyozza, a másik megközelítése proaktívabb jellegű, az EGÉSZ társadalom transzformatív átalakulását szándékolja (kevésbé egyenlőtlen, kevésbé igazságtalan, kevésbé elnyomó társadalom legyen, igazságosabb), valamint egyen bővülő szolidaritásközösség.

Varga Aranka (2015): Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. Pécs: PTE BTK (letölthető)

Városmegújítás:

„A városmegújítás egy olyan folyamatos beavatkozási tevékenység, amely a városfejlődésben zajló spontán folyamatokon alapul, e folyamatok közül némelyekre ráerősít, másokat ellensúlyoz, vagy kitérít. A városmegújítás célja, hogy az érintett közösség bevonásával – amely egyszerre forrása és kedvezményezettje e tevékenységnek – úgy módosítsa a városfejlődési folyamatokat, hogy javuljon az érintettek társadalmi, pszichés és fizikai közérzete. A városmegújítás a nyilvánosságban zajló, a fenntarthatóságot (tartamosságot) célzó felelős folyamat. A városmegújítás mai releváns célja az embernek, mint szocio-pszichoszomatikus lénynek az érzetét javítani, a társadalmi integrációt, befogadást, elszigetelések feloldását erősíteni, az egymásért és a környezetükért is felelősséget érző és vállaló

(széthullott) közösségeket újraépíteni, a hely identitását, a közösség helyhez köthető identitását megtalálni és kibontani. A városmegújításnak lakóik megkérdezésével kell kezdődnie, az ő részvételük megteremtésének kialakításával.” (Városmegújító Munkacsoport, 2010)

Bardóczi Sándor, Giczey Péter (szerk.) (2010): Kézikönyv a részvételi városmegújításról. Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető

Közjó:

A közjó, a közösség szolgálata alapvető érték egy jól működő társadalomban. A közjó valójában különféle közösségi diskurzusok halmaza arról, hogy a nyilvánosságban, a politikai közéletben ki mit gondol a boldog, jó és igazságos élet mibenlétéről, jelenlegi vagy a jövőben megvalósítandó irányairól s ezt miképp konkretizálja egy adott döntési helyzetben. Folyamatosan a közjóra hivatkozva születnek a döntések és a cselekedetek, neveződnek meg a közjó ellen vétők. A közjó nem a partikuláris egyént tükrözi, hanem közösségi jellegű. Dinamikus fogalom, folyamatosan értelmezik, vitatják. Umberto Eco véleménye szerint a moralitás vagy erkölcsi szemlélet akkor kezdődik, amikor „feltűnik a színen a másik”, és az ember nem akarja azt a „másiknak”, amit saját magának sem kíván. Az „arany szabály” betartására azonban nem a veleszületett természet indítja, hanem annak felismerése, hogy nem képes a másik nélkül élni. A közjó az erkölcsi jó társadalmi, közösségi dimenziójaként fogható fel azon közös javak összessége, amely „mindenkié”, „oszthatatlan”, amely „csak együtt érhető el, növelhető és őrizhető.

Farkas Péter (2014): A közjó és társadalmi összefüggései. Kapocs 2. szám. 48-58.p.

Társadalmi elnyomásformák:

A társadalmi elnyomásnak számos alakzata, tapasztalásformája van. Ezek lehetnek:

a gazdasági kizsákmányoláshoz és a társadalmi munkamegosztáshoz kapcsolódók;

marginalizációs helyzetek: a peremhelyzetekre szorulás, kiilleszkedés, depriváció, függőség (társadalmi némaság, láthatatlanság);

diszkriminációk (differenciált bánásmód a csoportkategóriába sorolás alapján);

a hatalom és autonómianélküliség, tekintélynélküliség, öntudathiány helyzetei;

a kulturális dominancia által konstruált magától értetődések, normalitásképzetek fényében kultúrák és életmódok MÁSnak bélyegzése, sztereotip képzetek elfogadtatása; (framing, médiareprezentáció, szimbolikus uralom, szimbolikus erőszak, az alávetettek domesztikálása, a kulturális hegemonia Gramsci-értelmében vett fenntartása)

az elismerés hiánya, lenézés, leértékelés (egyéni, csoporté, életformáké)

direkt agresszió, bántalmazás, zaklatás, szisztematikus erőszak

Young, Iris Marion (2001) Az elnyomás öt arca. In: Csillag Márton et al. (szerk.): Perspektívák egy tágra zárt társadalomban. Budapest, Társadalomelméleti Kollégium, 11-31. p.

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

Társadalmi elismerés:

A társadalmi egyenlőtlenségek három nagy típusa kirajzolja az ellenük folytatott társadalmi küzdelmek motívumait: egyrészt fellépni a *nélkülözés, a szegénység ellen*, másrészt a *hatalmi megfosztottság ellen*, s harmadikként az *elismerés hiánya ellen*.

Az elismerésért vívott harcok, a kikövetelés morális logikája által irányított társadalmi küzdelmek különösen az elmúlt évtizedekben váltak láthatóvá a közösségi identitásmozgalmak nyomán.

Axel Honneth elmélete szerint az egyének a kölcsönös elismerés tapasztalatára vágynak, ha ez nem teljesül, sérül a személyiségük, személyes önbecsülésük, egészséges viszonyuk a környezetükhöz, frusztrációjukhoz egyéni és társadalmi patológikus tünetek társulnak. Az elismerés kivívásán keresztül vezet az út a gazdasági/társadalmi

egyenlőséghez, a redisztributív változásokhoz is, állítja. Az elismerés megtagadásának, a megvetésnek, megalázásnak számtalan formája létezik, de három különösen jelentős:

1, az egyén testi integritásának megsértése, mindazon bántalmazás, kínzás, erőszakos behatás, amely nem tiszteli a saját test feletti kontrollt.

2, az egyenrangúság, az egyenlő méltóság megtagadása, kirekesztés, kizárás a jogokból, a tagságból

3, adott egyéni és kollektív életformák (identitást kifejező) megvetését elszenvedni

Honneth, Axel (2013): *Harc az elismerésért. A társadalmi konfliktusok morális grammatikája.* Budapest: L'Harmatta

Deliberáció, deliberatív demokrácia, deliberatív fórumok:

A közösségi akaratképzésben való részvétel szereplői elkötelezettek abban, hogy közös megegyezéssel - racionális érvelések, mérlegelések útján - fognak megállapodni a végeredményben. (új jogi norma, szabályban, döntéshozatal). Az eljárások és procedurális demokratikus folyamatok szabályait kialakító, majd azt komolyan vevő politikai kultúrában való osztozás az alapja. A tárgyalásos demokratikus politika megkívánja a résztvevők konstruktív együttműködését, erre szocializálni kell, s érdemi tanulási alkalmakat felkínálni. A deliberatív társadalmi kommunikációs folyamatokban mindenki azonos jogokkal képviselheti nézeteit, kifejezheti a kulturális különbözőségeiből adódó látásmódját. A közös átgondolás, vita során a másik szempontjait érteni akarás és a megegyezni akarás normája érvényesül. A gyakorlatban mások preferenciáinak és az ezeket fenntartó érveknek a megismerése a közös deliberáció révén segítheti a saját preferenciák formálását, feltéve, hogy az eszmecsere az elfogadás és kölcsönös bizalom minimális szintje mellett zajlik le. (Offe, 2011). Deliberatív demokrácia gyakorolható mind a képviselheti demokráciákban és a közvetlen demokrácia esetében, civil fórumokon. A deliberatív demokráciaelméletekben a nyilvános vita a közjóról alkotott eltérő elképzelések köré szerveződik. A deliberációra nagy ösztönzést jelent Habermas kommunikatív cselekvésemélete és alkotmányos patriotizmus koncepciója.

Donatella della Porta (2010): *Poliszt alkotni. Szociális fórumok és demokrácia a globális igazságossági mozgalomban.* Fordulat 12.szám 2010/4. 10-42.p. (letölthető)

A kormányzás, mint governance (a jó kormányzás):

Sokszereplős hálózati térben való többszintű kormányzás, irányítás, amelynek jegyei: a nyitottság, transzparencia, a számonkérhetőség, a nyomonkövethetőség, új kommunikációs és ellenőrző fórumok létrehozása, a hatékonyság és a legitimizáció, a politikai stabilitás, a jogállamiság gyakorlata, a minőségi törvénykezés, a korrupció megregulázása, az erőszak hiánya. A „governance” típusú demokrácia a közvetlen részvétellel, a civil társadalom bevonásával és a deliberációval színesítette, illetve sokak szerint minőségében megújította a demokrácia eszköztárát.

Pálné Kovács Ilona (2013): Jó kormányzás és decentralizáció. Bp.: MTA (letölthető)

III. Gyakorlati feladatok

1. gyakorlat: SWOT analízis

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – stratégia tervezés / állapot elemzés: közművelődési alapszolgáltatások, intézményi erőforrások	
A gyakorlati feladat elnevezése: SWOT analízis	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 90 perc	
A gyakorlati feladat célja: Egy adott csoport tervezett tevékenységére, céljaira irányuló jelenlegi állapot / helyzet vizsgálata, a cselekvést befolyásoló belső szervezeti és külső környezeti tényezők meghatározása, a fejleszthető területek feltárása. Az analízis megmutatja a szervezeti erősségeket és a hosszú távú folyamatok tervezéséhez, megvalósításához ad új szempontokat. Jól használható a szervezeti közép- vagy hosszú távú stratégiai tervezésekor. Fontos meghatározni/definiálni az elemző szerepét és az elemzés pontos célját a tervezett fejlesztési folyamat tükrében. A gyakorlatban az elemzői szerep a közművelődési szolgáltatóé, a fejlesztési célt egy-egy alapszolgáltatás adja. A gyakorlati feladat célcsoportja: egy szervezeten belül, a tervezett beavatkozási folyamat résztvevői, végrehajtói. A gyakorlati feladat részletes leírása: Feladat: SWOT elemzés készítése egy-egy közművelődési alapszolgáltatásra vonatkozóan egy fiktív település makrokörnyezeti tényezőire vetítve, mint a településen működő közművelődési feladatot ellátó szervezet dolgozói stábjá. Csoportalakítás: a hallgatók saját lakóhelyük adottságai szerint szerveződjenek 4-5 fős csoportokba (pl. 1. község, 2. kisváros, 3. nagyváros – kiváló infrastruktúra és közszolgáltatások stb.). Az analízis célja: a csoportok belső erősségeik, gyengeségeik, valamint a külső veszélyek és lehetőségek mentén gyűjtsék össze a csoportjukra, mint „közművelődési feladatot ellátó szervezetre” vetíthető, munkájukat meghatározó tényezőket (képessegek, tudás,	

erőforrások, környezeti adottságok, versenytársak stb.) egy szabadon választott közművelődési alapszolgáltatás tükrében. A gyűjtőmunkához használják a mellékelt analízis táblát. A táblázatban rögzítsék a vizsgált közművelődési alapszolgáltatást.

Erősségek (Strength): a munkatársak képessége, tudása, belső erőforrások (pl. kompetenciák földrajzi – települési helyzet, intézményi és szervezeti kapcsolatok, adottságok stb.).

Gyengeségek (Weaknesses): azon hiányok, problémahelyzetek feltárása, amelyek belső tényezők, azaz befolyással lehetünk azokra, a pozitív változás előidézésében aktív szerepet vállalhatunk, alacsony kockázatú beavatkozás eszközölhető (pl. nincs közösségi élet, nincs pályázati gyakorlattal bíró szakember, az önszerveződő csoportok nem együttműködők stb.).

Lehetőségek (Opportunities): olyan külső tényezők, amelyek előnyös feltételeket adnak a szervezeti célok megvalósításához (pl. elérhető szakemberek, jó intézményrendszer, gazdag helyi kulturális örökség, szép természeti környezet, pályázatok, működvelő csoportok, jó makrokörnyezeti tényezők stb.).

Veszélyek (Threats): olyan külső tényezők, amelyek hátráltató, gátló hatással vannak / lehetnek a szervezeti célok megvalósítására (előregedő település, nincsenek munkahelyek, rossz közlekedés, közösségi élet hiánya, mélyszegénység, intézmények hiánya, vásárlóerő hiánya stb.).

A belső faktorok az *erősségek* és a *gyengeségek*, melyek a beavatkozás folyamatában saját eszközeink, szervezeti alappilléreink. A feltárt, kimutatható hiányok a fejlesztési tervünkben erősítendő tényezőként kell, hogy megjelenjenek!

A jövőbeli változásokat is meghatározó külső, környezeti összetevők a *lehetőségek* és a *veszélyek* mentén rajzolódnak ki. Ezek befolyásolhatják a belső tényezők hatásfokait is. A veszélyeket kockázatelemzéssel tudjuk kezelni. A kimutatott lehetőségek faktor elemzése, tovább gondolása a szervezet céljainak és kapcsolódó szolgáltatásainak fejlesztéséhez elengedhetetlen. Ezekre építhető a jövő. (időtartam: 45 perc)

Az eredményeket a tervezett fejlesztési program tükrében szükséges vizsgálni.

Segítik-e a tervezést, a kitűzött célok megvalósítását az erősségek? Mivel, hogyan járulnak hozzá? Milyen eszközrendszert biztosítanak a munkánkhoz?

Vizsgálják meg, milyen lehetséges folyamatok végrehajtásával lehet a kockázatokat csökkenteni:

- Milyen beavatkozásokat szükséges tenni a gyengeségek faktorban megjelenített tényezők „javítására” a fejlesztési folyamatban? Ezek saját vagy külső erőforrásból javíthatók-e?

Milyen beavatkozást igényelnek?

A veszélyek tényezői alapján milyen kockázatelemzést szükséges végezni? (Beavatkozást igénylő faktor, elemei a jövőben megoldandó problémahelyzeteket jelölnek.) Milyen teendőket lehet/kell bevezetni a kivédésükre?

Milyen mértékben könnyítik az esetleges nehézségek (gyengeségek/veszélyek) megoldását a lehetőségek? (E tényezők innovatív, új beavatkozási megközelítéseket is felvázolhatnak! Ötletbörze is kezdeményezhető a résztvevők számára a jövőbeli erősségeik meghatározásához.) (időtartam: 45 perc)

Egy tervezési folyamatban a *lehetőségek* a fejlesztési eszközrendszerben célokká válhatnak. A lehetőségek pozicionálása segíti a stratégiai tervezést. Vizsgálандók az *erősségek* és *veszélyek* a *lehetőségekre* vetített faktorai. (Példa: az élethosszig tartó tanulás folyamatára vetítve szervezeti erősség a felnőttképzések szervezése, külső veszély a telített munkaerőpiac, a munkahelyek hiánya. Milyen lehetőségek állhatnak előttünk? Szükséges-e képzések pozicionálása a stratégiánkban? Milyen célcsoportokat kell/lehet vizsgálnunk?) Egy fenntartható fejlesztési folyamatban a SWOT mezők összekapcsolhatók: az erősségek választ kínálhatnak a veszélyekre, illetve a belső gyengeségek (pl. nincs pályázati író a szervezetben) a külső lehetőségekkel (pl. van jó pályázati író a településen) jól tervezett, átgondolt módon erősséggé alakíthatók.

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

A kiscsoportos munka során legalább 5-5 tényező feltárása és elemzése mezőnként.

Részvétel a plenáris értékelésben.

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, a csoportmunkához székek, asztalok.

Eszközök

flipchart, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

Kiscsoportos feladatmegoldás, csoportonkénti bemutatás - plenáris megvitatás.

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját leírása

Szükséges melléletek

SWOT ANALÍZIS táblázat

Vonatkozó kérdés: pl. a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése a településen			
+ belső tényezők -	erősségek	lehetőségek	+ külső tényezők -
	gyengeségek	veszélyek	

2. gyakorlat: Stakeholder elemzés

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – a szervezet érintetti körének feltérképezése: helyi együttműködések	
A gyakorlati feladat elnevezése: Stakeholder elemzése	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos, plenáris
Időtartam 145 perc	
<p>A gyakorlati feladat célja: A közösségi feladatokkal és szolgáltatásokkal érintettek körének és attitűdjének felmérése, elemzése egy konkrét közművelődési alapszolgáltatás tükrében. 3 részfeladat során a vizsgáljuk a tervezett közösségi beavatkozás tekintetében a magán, civil és állami szektorok szereplőinek befolyásolási képességét. A fejlesztési, közösségi folyamatok érintettjeit azonosítani szükséges: önkormányzati hivatal, intézmények, hatóságok, gazdasági és civil szereplők, művelődő közösségek stb.</p> <p>A beavatkozási / közművelődési feladatellátás folyamat tervezése során a kölcsönös igények, elvárások felmérése céljából minden helyi szervezet, közösség érintettnek tekinthető, akik</p> <ul style="list-style-type: none">- kapcsolatban vannak szervezetünkkel,- akikre a szervezetünk tevékenysége hatással van,- akiknek a tevékenysége hatással lehet a szervezetünk működésére. <p>Az elemzés során beazonosíthatjuk a helyi társadalmi csoportokat, a belső és külső érintetteket. További aspektust adnak a segítő-szolgáltatói és felhasználói szerepek is, melyek hatással vannak a beavatkozási folyamat kimenetelére (pl. van-e igény a közösséget célzó szolgáltatás által elérendő változásra?). A segítő és hátráltató/gátló faktorok meghatározásával a tervezés eredményessége nő, amennyiben azokat a folyamat során megfelelően alkalmazzuk.</p> <p>Az érintettek azonosításának szempontjai:</p> <ul style="list-style-type: none">- viszonyulás a folyamathoz: támogató, semleges, blokkoló- befolyásolási képesség: alacsony, közepes, magas <p>A viszonyulás és a befolyásolási képesség keretmátrixa alapján akkor van szükség beavatkozásra, ha valamely érintett</p> <ul style="list-style-type: none">- közepes befolyásolási képességű, de blokkoló;- magas befolyásolási képességű, de semleges vagy blokkoló viszonyulású az adott fejlesztési cél szempontjából. Ez esetekben célzott egyeztetések lefolytatása indokolt	

A gyakorlati feladat célcsoportja: a 3 szektor közösségi szolgáltatói: közszféra-intézmények, vállalkozások, civil szféra – mint érintetti kör.

A gyakorlati feladat részletes leírása:

A gyakorlatvezető ismertesse a stakeholder elemzés lényegi ismérveit, alkalmazásának lehetőségeit a közösségi tervezőfolyamatok tükrében.

Feladat: Egy városi intézmény érintettjeinek elemzése a közművelődési alapszolgáltatásokból az élethosszig tartó tanulás segítése tekintetében.

A résztvevők alakítsanak 4 csoportot. A csoportkialakítás módszere: önkéntes jelentkezéssel a hallgatók személyes érintettsége, tapasztalatai alapján, 1 csoport a közművelődési feladatot végző szervezet tevékenységét 3 csoport pedig a szektorokat, képviselje az elemzés során az alábbiak szerint:

- 1. csoport: a közösségi művelődés helyi/térségi szervezői
- 2. csoport: helyi és térségi civil szervezetek, egyházak képviselői, aktív tagjai
- 3. csoport: helyi és térségi profitorientált szervezetek, vállalkozások, multinacionális cégek stb.
- 4. csoport: közszféra – helyi és térségi oktatási és szociális intézmények, önkormányzat stb.,

Minden csoportnak legyen egy kijelölt szóvivője, aki ismerteti majd az álláspontokat.

(időkeret: 15 perc)

Szituáció: a közösségi alapszolgáltatás szervezője az élethosszig tartó tanulás témakörében koncepciót alkot, melynek során az érintettek elemzésére kerül sor.

1. fázis: Az 1. csoport a mellékelt szituációs leírás alapján állítsa össze szakmai koncepcióját. A 3 szektorális kiscsoport (lehetséges érintettek) csoportonként beszéljék meg a koncepcióval kapcsolatos álláspontjukat a mellékelt szituációs instrukciók alapján.

Törekedjenek konszenzus kialakítására. (időkeret: 10 perc)

2. fázis: Nagycsoportos munka keretében az 1. csoport a koncepcióval kapcsolatos szakmai szempontjait ismertesse a lehetséges érintettekkel. Mutassák be mire milyen módon számítanak, miért gondolják, hogy az együttműködés a szektorokkal sikeres, fenntartható fejlesztést eredményez az élethosszig tartó tanulás folyamatában. (időkeret: 5 perc)

3. fázis: A döntések ismertetése. A mellékelt flipchart papíron rögzített stakeholder mátrix megfelelő mezőjébe a 2-4. csoport szóvivője bejegyzi a csoport által képviselt álláspontot, melyet indokolni is szükséges a viszonyulás (együttműködő/gátló/semleges) és a befolyásoló képesség szintjei (alacsony/közepes/magas) alapján. (időkeret: 20 perc)

4. fázis: Beszéljék meg plenáris keretek között, hogy a kiscsoportokon belül hogyan dolgoztak, mit lehetne/lett volna szükségszerű másként csinálni, milyen tanulságokkal szolgált az eredmény? (időkeret: 20 perc)

Példa:

<i>befolyásolási képesség</i>	<i>magas</i>	fenntartó, kulturális civil szervezetek, iskola, óvoda,	közterület- fenntartó, helyi sajtó	más kulturális intézmény
	<i>közepes</i>	helyi múzeum, könyvtár, művelődő közösségek	egyházak, egészségügyi intézmény	a közművelődési feladatellátótól függetlenül működő civil szervezetek
	<i>alacsony</i>	nyugdíjasok, szülői munkaközösségek	kereskedők, éttermek	független rendezvényszervező cég
		<i>támogató</i>	<i>semleges</i>	<i>blokkoló</i>
	<i>viszonyulás</i>			

5. fázis: Új csoportalakítás: azonos létszámú csoportok kialakítása az összlétszám minimum 3-mal de maximum 5-tel való osztásával, kiszámolással (tehát 3 főnél kisebb vagy 5 főnél nagyobb csoport ne legyen!). A csoportok készítsenek cselekvési terveket a mátrix alapján szabadon választott azon érintettekkel kapcsolatban, ahol a befolyásolás és a viselkedés mutatói alapján beavatkozási igény mutatkozik. (Ha pl. magas az érintett befolyásolási képessége, de blokkoló a viszonyulása milyen konkrét nehézségeket szükséges/lehetséges megoldani? A tervezett szolgáltatás megvalósítása hogyan segítheti az érintett működését, pl. partneri szerepkörben milyen együttműködés alakítható ki az érintettel?) (időkeret: 30 perc)

6. fázis: A csoportok az eredményeiket ismertessék a csoport többi tagjával. (időkeret: 30 perc)

7. Beszéljék meg milyen tanulságokkal szolgált a gyakorlat a résztvevők számára. (15 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

A feladat fázisai:

- egyéni gondolkodás (szektorok szereplői attitűdjének meghatározása)
- csoportos elemzés, véleménycseré (egyéni eredmények összegzése)
- plenáris munka (a csoporttagok egyéni hozzászólásainak összegzése, konszenzus kialakítása)

Speciális helyszíni igények, körülmények:

tanterem, kiscsoportos munka feltételeihez asztalok, székek

Eszközök:

flipchart papírok, tábla, filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos-, plenáris feldolgozás, megvitatás.

A gyakorlati feladat forrása:

Dóri Éva feladatleírása

Szükséges mellékletek:

Írásban kiadott szituációs leírások:

A 4. csoport részére:

- az intézmény kihasználatlan, oktatásra alkalmas termekkel rendelkezik
- jó a városon belüli megközelíthetősége
- a településen számos új vállalkozás jelent meg
- kiváló képzéseket ösztönző pályázati lehetőségek nyíltak a régióban
- minden lehetséges érintett közreműködésére számítanak, a helyi tudás és meglévő erőforrások tekintetében fontosnak tartják az együttműködést!

A 2-4. csoport részére:

2. csoport (közsféra – helyi és térségi oktatási és szociális intézmények, önkormányzat stb.): - nekik is vannak oktatótermeik, speciális képzési eszközeik és oktatóik is.

3. csoport (helyi és térségi civil szervezetek, egyházak):

- a pályázati munkában szerepet vállalnának, jelentős gyakorlatra tettek már szert
- a képzési programok kialakítása során a közösségi tervezés fontos számunkra, küldetésnek tekintik a közösségi alapú stratégiát
- szervezőmunkával bekapcsolódnának a közművelődési tevékenységek megvalósításába

4. csoport (helyi és térségi profitorientált szervezetek, vállalkozások, multik stb.)

- speciális szakmunkás képzésekre van szükségük, mert fejlesztenek – bővítik a kapacitást
- a vállalkozási menedzsment és közösségi média képzést terveznek
- fontos számunkra a helyi beágyazottság

Minden szektorális csoport az alábbi kérdéssor mentén beszélje meg tevékenységeit:

- az általuk képviselt szektornak mi a szerepe a közösség mindennapjaiban?
- információgyűjtés: működést meghatározó jogszabályok, tagok, kapcsolatok? Van-e közös céljuk más csoportokkal, ha igen, mi az?
- Mik a szervezeti célok, tervek, fejlesztési folyamatok, várt eredmények?
- Milyen az érintettek viselkedése, attitűdje a tervezett közművelődési folyamat tekintetében: a szervezet befolyásolási képessége és viszonyulása?

Stakeholder elemzőmátrix melléklet

<i>befolyásolási képesség</i>	<i>magas</i>			
	<i>közepes</i>			
	<i>alacsony</i>			
		<i>támogató</i>	<i>semleges</i>	<i>blokkoló</i>
	<i>viszonyulás</i>			

3. gyakorlat: Erőforrástérkép

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: A közművelődési feladatellátáshoz szükséges erőforrások meghatározása, közösségi szerepvállalás, bevonás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Erőforrástérkép	A gyakorlati feladat típusa: otthoni-tantermi plenáris
Időtartam: 120 perc (30 perc otthoni, 90 perc tantermi munka)	
A gyakorlati feladat célja A közművelődési szolgáltatásokhoz szükséges erőforrások (belső és külső) összegyűjtése.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Alapszolgáltatásokat biztosító szervezetek munkatársai	
A gyakorlati feladat részletes leírása A feladat ismertetése: Egy-egy tevékenységhez számos erőforrásra van szükség. Cél, hogy minél több belső erőforrást tudjunk meghatározni, valamint felmérjük a szervezet vagy a szervezethez kapcsolódó külső szereplőket, partnereket és lehetséges erőforrásaikat (makrotársági elemzés). Milyen anyagi, technikai, eszközbeli, tudás vagy ismeret alapú szükségleteink vannak céljaink eléréséhez? A képességek, a szakértelem, a tárgyi eszközök, az anyagi javak és az infrastruktúra által biztosított feltételek keretrendszerébe lehatárolja a fejlesztési fókuszokat (pl. ha nincs oktatási eszközpark és felnőttképzési kompetencia, miként szerveznék felnőttképzési programokat?). Az erőforrástérkép készítése azt a célt szolgálja, hogy egy meghatározott feladathoz, projekt(ek)hez hozzárendeljük a meglévő, helyben meglévő és hasznosítható, valamint a „beszerzendő” erőforrásokat. A belső erőforrások tekintetében fontos elemezni, hogy a feladatellátó a stratégiai céljaihoz a humán erőforráson, szakértelmen túl milyen egyéb, a megvalósításnál lényeges kompetenciákat, készségeket, valamint tárgyi és infrastrukturális eszközrendszerrel tud felmutatni. 1 fázis: a résztvevők egyénileg, otthoni feladat formájában határozzák meg a makrokörnyezeti erőforrásokat a közművelődési alapszolgáltatások 7 nevesített feladatából szabadon választott 2-2 szolgáltatás tükrében (1997. évi CXL. törvény 76 §). (A csoport tagja közül többen is dolgozhatnak ugyanazon feladatokkal egyénileg.)	

Gazdaság: ipar, kereskedelem, turisztika, vendéglátás, vállalkozások, piaci szükségletek, együttműködések stb.;

Társadalom: demográfiai viszonyok, gyermek-és ifjúságvédelem, idősek, foglalkoztatás, munkaerőpiac, képzettség, szociális ellátások, társadalmi mozgalmak, intézmények helyi kommunikáció, civil szféra, egyházak, közösségek és tereik stb.;

Környezet: természeti adottságok, városi zöld környezet, épített örökség, köztisztaság, településszerkezet, infrastruktúra (közlekedés, épület, eszköz, közművek stb.), peremterületek állapota stb.;

Köszolgáltatások: gyermek- és ifjúságvédelem, családvédelem, oktatási intézmények, idősgondozás, egészségügy, kultúra, közösségi művelődés stb.;

Kérdések: milyen adottságok biztosítottak a céljainkhoz igazodó szükségletekhez, mi hiányzik, utóbbiakat honnan és milyen módon tudjuk biztosítani? (Pl. vásárlással, barter keretében, vagy EU forrásból – az első opcióhoz pénz kell, a másodikhoz egyéb saját „értékesíthető” erőforrás, a harmadikhoz pályázati tapasztalat és menedzseri kompetencia.) (időkeret: 30 perc)

2. fázis: A résztvevők plenáris keretek között ismertetik az egyéni megoldásaikat. A feladat vezetője a feladatokhoz igazodóan, tematikus rendszerben vezeti a beérkező válaszokat:

a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,

b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,

c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,

d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,

e) az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,

f) a tehetséggondozás- és fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint

g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

Keretrendszer: mink van, mire van szükség?

Tevékenységhez rendelt erőforrások	belső (saját szervezeti)	külső (makrokörnyezeti)
------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Humán (milyen szakemberigény van / milyen szakemberek állnak rendelkezésre)		
Fizikai / tárgyi (milyen adottságokra van szüksége, milyen adottságok állnak rendelkezésre)		
Pénzügyi (milyen pénzügyi - gazdasági feltételrendszer szükséges a működéshez?)		

A belső erőforrások és külső erőforrások tényszerű meghatározása:

- humán erőforrások: szakemberek, önkéntesek, IKSZ, helyi közszolgáltatók, civil szervezetek stb.
- infrastrukturális erőforrások: terem, rendezvénysátor, mellékhelységek, tömegközlekedés, parkoló, szolgáltatók stb.
- eszközök: mobilszínpad, hang- és fénytechnikai eszközök, képzési eszközök stb.

Vizsgált területek: gazdaság / társadalom / közszolgáltatások / környezet

(időkeret: 60 perc)

3. fázis: A csoport plenáris keretek között értékelje az eredményeket, beszéljék meg milyen új erőforrásokat találtak az otthoni gyűjtőmunkát követő közös munka során.

Milyen tapasztalatokat szereztek a feladat kapcsán? (időkeret: 30 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Egyéni feladatmegoldás

Csoportos feladatmegoldás – részvételi aktivitás

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart papírok, tábla, filctollak

Alkalmazott módszerek

egyéni feladatmegoldás, plenáris feldolgozás.

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatlírása, továbbá az erőforrások rendszerezése: Szolgáltató faluházak és Agorák Módszertani kézikönyv közösségi szolgáltatások működtetéséhez SZM 10-11. Erőforrástérkép A települési erőforrások feltárásának közösségi módszerei, erőforrástérkép készítése, forrásbevonás, pályázatok készítése és menedzselése. Témavezető: Ditzendyné Frank Mariann. Budapest, NMI 2014.

Szükséges mellékletek (táblázat)

Az erőforrások rendszerezési szempontjai

Fajtája szerint:

- természeti erőforrások
- tőkejavak (eszközök, infrastruktúra)
- emberi erőforrás
- tőke (pénz)
- tudás, technológia
- szolgáltatás
- kapcsolatok

Időbeli rendelkezésre állás szerint:

- folyamatos
- időszakos

Eredet szerint:

- magán források
- üzleti életből származó források
- állami források
- saját bevételek

Forrásteremtési formák szerint:

- pályázatírás
- adományszerzés, szponzorálás, mecenatúra
- forrásszervezés
- barter ügylet

4. gyakorlat: Helyi tudástár és tankatalógus készítése

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – erőforrás felmérés, közösségi részvétel, önkéntesség – társadalmi szerepvállalás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Helyi tudástár és tankatalógus készítése	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam 120 perc	
A gyakorlati feladat célja: A helyben elérhető tudás nagyban hozzájárulhat a közösség tagjainak mindennapi életminőségének javításához. A térség lakóinak ismeretei, speciális készségei a közösségi szervezetek munkájában is hasznosíthatók, a kapcsolódó információk gyűjtését, rendszerezését, hozzáférhetőségét pedig az intézmény koordinálhatja. Egy település / településrész közösségében fellelhető tudástérkép elkészítése nagy segítség a közösségi munkához. Az ismeretek, képességek, jártasságok szintjén feltárt tudásszintek rendszerezése, és azok hasznosítása a település közösségi-művelődési életében jelentős ösztönző erővel bír.	
A gyakorlati feladat célcsoportja: a művelődési fejlesztési folyamat végrehajtói és az érintett közösségek szervezetei, tagjaik és a település lakói.	
A gyakorlati feladat részletes leírása: A résztvevők szituációs gyakorlat során tárják fel a saját településükön fellelhető ismereteket, továbbá azok hasznosulási lehetőségeit a közművelődési szolgáltatások mentén. Fontos, hogy a katalógusba került információk a közösség számára meghatározott módon elérhetők és hasznosíthatók legyenek. (A helyi tudástárat a település véleményvezérei, csoportvezetői, valamint a lakosság által javasolt személyek felkeresésével lehet folyamatosan bővíteni.)	
Feladat:	
1. fázis: a feladatvezető 6 flipchart lapra írja fel az alábbi kérdéseket. - <i>Ismer-e a településen olyan embert, aki értékes ismeretekkel, tudással rendelkezik (szabadidős tevékenység, kézművesség, gazdálkodás stb.)? Ha igen, ki az, hol és milyen tevékenységgel foglalkozik? Válasz példa: Korongos Péter, fazekas, Tál u.2.</i>	

- Van-e ismerete olyan elszármazottakról, vagy a településhez kötődő emberekről, akik a település lakói számára is érdekes, értékes ismeretekkel, kapcsolatokkal rendelkeznek? Ki az és mivel foglalkozik?

- Tagja-e Ön valamilyen helyi önszerveződő közösségnek vagy civil szervezetnek? Ha igen, melyiknek? Milyen tevékenységeket végez ott?

- Részt venne-e közreműködőként a lakosság életkörülményeinek, életminőségének javítására irányuló programokban? Önkéntesként is megtenné?

- Mi az, amit Ön szívesen tanítana másoknak?

- Mi az, amit Ön szívesen megtanulna másoktól?

A hallgatók a saját, valós ismereteiket gyűjtsék össze, egy „fiktív” települési tudástár összeállításával szimulálják a feladatot. Válaszaikat jegyezzél fel egy papírra. (időkeret: 30 perc)

2. fázis: a gyűjtött információk rendszerezése. 7 flipchart papírt rendelünk a szolgáltatáshoz. A teljes csoportlétszámtól függően 4-6 fős csoportokban, a *Word café* módszerrel 5-5 perc alatt az egyénileg feljegyzett ismereteket rendeljük hozzá közművelődési alapszolgáltatásokhoz:

1. Művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása.

2. A közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése.

3. Az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása.

4. A hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása.

5. Az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása.

6. Tehetség gondozás- és fejlesztés feltételeinek biztosítása.

7. Kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

A mindennapi munkánkban hol hasznosulhatnak a helyi tudástár elemei? (időkeret: 45 perc)

3. fázis: a csoportok plenáris keretek között mutassák be 5-5 percben a létrejött tudásbázis közösségi hasznosulási lehetőségeit. (45 perc)

A gyűjtött ismeretek beépíthetők a közművelődési szolgáltatási tervbe, továbbá nyilvánosan elérhető lista alapján a közösség tagjai számára elérhetővé tehetők.

példa:

a tudástérkép rendszere:	kapcsolódás az alapszolgáltatásokhoz (1-7.)	tudás elem	ki	közreműködői szándék	hol
új ismeretekhez kapcsolódó tudások, képességek, jártasságok	2, 3, 6,	angol nyelvtudás	Kiss Etelka	igen, heti 1 alkalom	Szombat délután onként 14-16 óra között a könyvtárban,
mindennapi élethez szükséges tudás, termékfeldolgozás	3, 7,	1. lekvárfőzés 2. varrás 3. borászat (metszés) 4. méhészet	1-2. Kovács Gizike 3. Pál Tamás 4. Mézes Péter	1-2. igen, 3. igen, tavasszal 4. igen, idény szerűen és előadásokat is vállal	1-2. Rezeda u. 12. 3. Jóbarát dűlő 6. 4. Mézes utca 1.
hobby-tevékenységekhez kapcsolható tudások ismeretek, képességek, jártasságok	1, 3, 5,	1. amatőr festészet 2. biokertészet	1. Minta Béla 2. Nagy Pirike	1. igen, hetente szakköri formában 2. szezonálisan + kertészklub vezetés	1. Munkácsy u. 16. 2. Kertész utca 42.

<p>sport- és szabadidős alkalmakhoz kapcsolódó ismeretek, képességek, jártasságok tudások</p>	<p>1, 3,</p>	<p>1. paprikázás (ütős labdajáték) 2. bicikli javítás</p>	<p>1. Minta Lajos, testnevelőtanár 2. Mester Péter</p>	<p>1. igen, tanítja is, de csak gyerekeknek 2. igen, egy-egy alkalommal</p>	<p>1. általános iskola, szerda délután 2. alkalom szerűen a művőháznál (pl. tavaszi bicajútúra előtti bemutató tartása)</p>
<p>hagyományápoláshoz népművészethez, népi kismesterségekhez kapcsolódó ismeretek, képességek, jártasságok</p>	<p>1, 4, 7,</p>	<p>1. hímzés 2. néptánc 3. fazekas</p>	<p>1. Marika néni 2. Kaskantyús tánccegyesület 3. Fazekas Géza</p>	<p>1. igen, hetente 2. igen, hetente 2 alkalommal 3. alkalmanként</p>	<p>1-2. Művelődési ház 3. Bokréta köz 3. (egyezettés szerint)</p>
<p>közösségi, szervezéssel vezetéssel kapcsolatos tudások</p>	<p>2, 4, 7,</p>	<p>1. rendezvény-szervezés</p>	<p>1. könyvtár és művelődési ház</p>	<p>1. igen 2. igen 3. munkaidőben</p>	<p>1. Kultúrthon tér 2. u.o.</p>

		hangtechnikai szolgáltatás	2. Hagyományőrző Egylet		3. Egérutcai Számítógépkereskedés
		2. Helyi értéktári munka	3. Misi a grafikus		
		3. plakát-szerkesztés			

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

A csoportos munkában való aktív részvétel.

Hozzászólások a plenáris ismertetésben.

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos és plenáris feldolgozás.

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva leírása

felhasznált forrásanyag: Helyi tudástár, korszerű ismeretek közlése; Bács-Kiskun Megyei Közművelődési Szakmai Tanácsadó és Szolgáltató Intézete, Kecskemét, 2007.

<http://bacskultura.hu/sites/default/files/page/2011/03/HelyiTudastar.pdf>

Szükséges mellékletek

Gyűjtő táblázat:

a tudástérkép rendszere:	kapcsolódás az alapszolgáltatásokhoz (1-7.)	tudás elem	ki	közreműködői szándék	hol
új ismeretekhez kapcsolódó tudások, képességek, jártasságok					

mindennapi élethez szükséges tudás, termékfeldolgozás					
hobby-tevékenységekhez kapcsolható tudások ismeretek, képességek, jártasságok					
sport- és szabadidős alkalmakhoz kapcsolódó ismeretek, képességek, jártasságok tudások					
hagyományápoláshoz népművészethez, népi kismesterségekhez kapcsolódó ismeretek, képességek, jártasságok					
közösségi, szervezéssel vezetéssel kapcsolatos tudások					

5. gyakorlat: Adatgyűjtés

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – előzetes helyzetfeltárás, tájékozódás, lokalitás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Adatgyűjtés	A gyakorlati feladat típusa: otthoni egyéni
Időtartam: 180 perc (90 perc otthoni és 90 perc tantermi munka)	
A gyakorlati feladat célja Helyzetfeltárás a település-településrész egy szabadon választott közművelődési szolgáltatáshoz. A közösségi beavatkozás előkészítése, térségi adottságok feltérképezése, társadalmi, gazdasági és környezeti jellemzők feltárása. A beavatkozási fókuszok elemzése. Szükség szerint az ország / régió / megye / járás / település adatainak összehasonlítása, elemzése, következtetések megállapítása.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői.	
A gyakorlati feladat részletes leírása A település és annak környezetét meghatározó adatok gyűjtése, közösségi szempontú elemzése elengedhetetlen a közösségi művelődési folyamatok szervezéséhez. A tájékozódás része a helyzetfelmérés, melyet már számos szektorra vonatkozóan bárki számára elérhető adatállományok segítségével végezhetünk. Fontos, hogy a közösségi művelődés feladatainak tervezése során releváns válaszokat is kínáljunk a helyi társadalmi vagy gazdasági kihívásokra, melyekhez elengedhetetlen a térségi adatok, adottságok rendszerezése, friss elemzése. Munkánk során célokat határozunk meg egyrészt a szervezet működését meghatározó jogszabályi előírások, másrészt a helyben felmerülő igények szerint. A célok, célcsoportok és eszközök felmérése nélkül nehezen tudunk adekvát beavatkozási területeket lehatárolni. Pl. az élethosszig tartó tanulás tervezése/szervezése során milyen típusú ismeretek elsajátítását kezdeményezzük, milyen képzési bemeneti/kimeneti tényezőket meghatározunk meg? Milyen detektálható igényekre építhetünk biztonságosan? Van-e arra szükség? Hozzájárulhatunk-e, s ha igen, mivel a helyi munkaerőpiac fellendítéséhez, vagy tervezünk-e baba-mama klubot – honnan tudjuk hány kisgyermekes család van a településen/településrészen? Kiket kérdezzünk meg az adott témákban?	

Adatgyűjtési szempontok (példák):

- lakosok (demográfia, képzettség, munkaerőpiac, jövedelmi viszonyok, egészségügy, szociális ellátások stb.)
- gazdasági szereplők
- nonprofit szektor: alapítványok, egyesületek, nonprofit gt-k (tevékenység, aktivitás, forrás stb.)
- természeti környezet
- infrastruktúra: közlekedés, közművek
- intézményhálózat (szektorok szerint)

Adatforrások:

- KSH adatbázisok: <https://www.ksh.hu/stadat>
- kultúra/ közművelődési adatok: https://www.ksh.hu/stadat_eves_2_7
- nonprofit szektor: <http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses>
- megyei önkormányzat honlapja
- területfejlesztési koncepció és integrált településfejlesztési stratégia
- a település weboldalán található egyéb információk (pl. rendeletek, beszámolók helyi esélyegyenlőségi program – HEP)
- stratégiai dokumentumok: pl. megyei területfejlesztési stratégiák, településfejlesztési stratégiák, intézményi stratégiák, helyi közösségi fejlesztési stratégiák
- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer: www.teir.hu
- helytörténeti adatok: <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/>

Feladat:

A gyakorlatvezető a fenti leírás alapján felvezeti az otthon végezendő feladatot. A hallgató egy szabadon választott alapszolgáltatás (1997. évi CXL. kultv. 76 §) alapján a saját települése adottságainak megfelelően gyűjtse össze, és rendszerezze azokat az adatokat, ismereteket, amelyek a választott feladatellátáshoz releváns mutatók lehetnek települési / településrészi szinten.

- Mely célcsoportok határozhatók meg az intézményi/szervezeti tevékenység által?
- Vannak-e elérhető, célcsoportokra vonatkozó KSH adatok? Melyek ezek?
- Vannak-e a településen/térségben a vizsgált területhez kapcsolódó közszolgáltatások, s ha igen, melyek ezek? Kapcsolatban állunk-e velük?

- Működik-e a térségben kapcsolódó tevékenységet végző civil szervezet? Kapcsolatban vagyunk-e velük?
- Milyen a település gazdasági környezete?
- Az önkormányzat rendelkezik-e településfejlesztési stratégiával? Milyen kulturális, közművelődési vonatkozásokat tárgyal a stratégia? Mi az önkormányzat kiemelt célja e területeken?

(időkeret: 90 perc)

2. fázis: Tantermi kiscsoportos munka keretében a hallgatók által választott alapszolgáltatások szerint alkossanak csoportokat, és beszéljék át csoportonként ki milyen adatokat talált és milyen adatforrásokat használt. (30 perc)

3. fázis: A feladatvezető vezesse fel a csoportok által összegyűjtött adatforrásokat egy flipchart papírra a mellékelt táblázat szerint.

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Egyéni feladatmegoldás, csoportmunka alapján aktív részvétel, hozzászólások.

Speciális helyszíni igények, körülmények

internethasználat

Eszközök

számítógép, szövegszerkesztő, táblázatkezelő

Alkalmazott módszerek

Egyéni feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját feladatleírása.

Szükséges mellékletek:

	adatforrások		
k. alapszolgáltatás	társadalmi (lakosság, intézményhálózat, nonprofit szektor stb.)	gazdasági (gazdasági szereplők, infrastruktúra, munkaerő piac stb.)	környezeti (természeti környezet / épített és szellemi örökség stb.)
1. Művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési			

tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása.			
2. A közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése.			
3. Az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása.			
4. A hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása.			
5. Az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása.			
6. Tehetséggondozás- és fejlesztés feltételeinek biztosítása.			
7. Kulturális alapú gazdaságfejlesztés.			

6. gyakorlat: Ötletgyűjtés

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – igényfelmérés, erőforrásfelmérés, társadalmi részvétel	
A gyakorlati feladat elnevezése: Ötletgyűjtés	A gyakorlati feladat típusa: tantermi egyéni – kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 120 perc	
A gyakorlati feladat célja Közösségi programok tervezése a közösség tagjainak ötletei / igényei alapján. A gyakorlat során programötletek gyűjtése valósul meg, majd konszenzussal kerül kiválasztásra a kivitelezhető programok sora, melyek a települési/térségi közművelődési feladatokhoz kapcsolódhatnak. Az egyéni gyűjtőmunka – döntéshozatal – csoportmunka – közös feldolgozás folyamatában kialakuló célok és erőforrások alapozzák meg a közösségi tervezés kereteit. A gyakorlatban az ötletelések a bevonás széles körű lehetőségét biztosítják egy közösség életében. Jelentős szerep jut az egyén és/vagy csoport érdekeltté tételének, miután egy-egy tervezési folyamat során megismerhetők az egyéni vagy csoportok igények, elképzelések, szándékok, melyek megfelelő rendszerezéssel, súlyozással és erőforrás-felméréssel beépíthetők a szervezeti célok, tevékenységek sorába.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői.	
A gyakorlati feladat részletes leírása 1. fázis: Egy-egy közművelődési feladatra alakítsanak 3-6 fős csoportokat. A csoportok kialakítása során javasolt a közművelődési alapszolgáltatások tekintetében a hallgatók egyéni kompetenciáinak, tapasztalatainak figyelembevétele. A gyakorlatvezető segítségével választott kérdés pontos meghatározása (pl. Milyen célokat, erőforrásokat határozzunk meg az amatőr művészeti tevékenységek vagy pl. a művelődő közösségek támogatása feladat kapcsán?). (időkeret: 10 perc) 2. fázis: A csoporttagok önállóan a választott témához minden kapcsolódó gondolatukat felírják post-itekre. Fontos, hogy alaposan – akár több összefüggésben is gondolják végig mindazt, ami eszükbe jut az adott témáról! Egy ötletet egy post-itre írjanak. Cél: minél több ötlet rögzítődjön. (időkeret: 5 perc)	

3. fázis: A kiscsoportban egyénileg rögzített ötleteket csoporton belül rendszerezék az adott kérdésre vonatkozóan. A rendszerezést a kiindulási ponthoz igazodva a szervezetre vonatkozó feladatból indítsák, azaz a konkrét tevékenység megvalósítására vetítve vizsgálják az ötleteket:

- saját erőforrás: humán / eszközök / kapcsolatok
- külső erőforrás: humán / eszközök / kapcsolatok
- külső igények, szükségletek
- kapcsolódási lehetőség más feladatokhoz

Példa: Témakör: amatőr művészeti tevékenységek segítése, kiállítások szervezése – kiállítótér hasznosítása, helyi alkotók bevonása. Ötletek: képzőművészeti előadások tartása, művészeti filmvetítések, nyitott műhely akciók, alkotótábor, vándorkiállítás, helyi épített környezet megörökítése stb. A programelemek kapcsolódási lehetőségei más alapszolgáltatásokhoz: élethosszig tartó tanulás: előadások, művészeti tanfolyamok, kulturális alapú gazdaságfejlesztés: helyi galéria működtetése. Szülessen döntés a beérkezett ötletek relevanciájáról, megvalósíthatóságáról, a szükséges erőforrások és a kapcsolódó közművelődési feladat mentén. (időkeret: 30 perc)

4. fázis: A kiscsoportok mutassák be a plénum előtt eredményeiket. (időkeret: 30 perc)

5. fázis: A teljes csoporton belül közösen állítsanak fel egy fontossági sorrendet a programtervekről. (Javasolt a súlyozásos technika alkalmazása, minden témára a következők szerint: A döntéshez mindenkinek van 7 db - az alapszolgáltatások számának megfelelő - "zsetonja", amit tetszőleges arányban eloszthat valamennyi témakör között. A szavazás úgy történik, hogy a vezető egyesével feljegyzi a témákat egy flipchart-ra. A vezető visszafelé számol a maximum adható pontszámtól indulva, a hallgatók döntésük szerint az adott pontszámnál feltartott kézzel jelzik döntésüket - annál a pontszámnál jelentkeznek, amivel egyetértenek. A vezető a pontok számát felírja a téma mellé. - Így egyéni prioritás szerint adható 1*7 pont, vagy 1*3 és 1*4, és így tovább...) Végül kiválasztjuk a legtöbb pontot gyűjtő 3 témát. Ezután egyszerű kézfeltartással jelezhetik a résztvevők: az első 3-ból ki, melyik téma megvalósításában venne részt. Mindenki csak egyszer tarthatja fel a kezét. (Jó esetben legalább 2 témának lesznek támogatói ebben a körben.) (időkeret: 15 perc)

6. fázis: Beszéljék meg, milyen tapasztalatokra tettek szert a gyakorlat során.
(időkeret: 45 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Plenáris bemutatás és hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, csoportmunkához asztalok, székek

Eszközök

post-it, papír, tollak, flipchart papír, filctollak

Alkalmazott módszerek

egyéni – kiscsoportos - plenáris feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

7. gyakorlat: Szolgáltatás térkép

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – vizualizáció, lokalitás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Szolgáltatás térkép	A gyakorlati feladat típusa: otthoni – tantermi egyéni – plenáris
Időtartam: 120 perc (20 perc otthoni + 100 perc tantermi munka)	
A gyakorlati feladat célja Az adott településen/településrészen elérhető közösségi szolgáltatások fizikai elhelyezkedését bemutató térkép elkészítése. Hivatalok, intézmények, közösségi terek, civil és egyéb humán szolgáltatások mellett érdemes végiggondolni, milyen egyéb vállalkozások által nyújtott szolgáltatások találhatók a településen/településrészen. A feladat eredménye rávilágíthat a közösségi szolgáltatások elérhetőségével kapcsolatos erősségekre és gyengeségekre, adott településen belüli ellátottság hiányaira, egyéb problémáira. A különböző társadalmi nehézségek feltárásához, komplex településfejlesztési tervekhez is jól használható eszköz a szolgáltatástérkép. A közösségi tervezési folyamatok különböző módszereihez is nagy segítség, ha készül a vizsgált területről egy vizuális „lenyomat”. A közösségek, különböző életkori csoportok igényei és szokásai alapján is alkalmazható vizualizációs módszer, pl. a családok vagy az idősök szempontjából is elemezhető az így összegyűjtött adatok, melyek – főként nagyvárosokban, településrészekben – segítik a tervezett szolgáltatások helyszínének optimalizálását. A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői A gyakorlati feladat részletes leírása 1. fázis: Csoportfeladat során minden szolgáltatót rendszerezzenek a résztvevők közösen. A hallgatók gyűjtsék össze az alábbi szolgáltatótípusokat: - intézmények, hivatalok (pl. önkormányzat, bank, posta, oktatási intézmények stb.), - kulturális és szabadidős szervezetek, közösségi terek (tájház, művelődési ház, múzeum stb.) az ott zajló tevékenységekkel, turisztikai látnivalók stb., - civil szervezetek, egyházak és működési területeik,	

- sportolási és szabadidős lehetőségek,
- vállalkozások (pl. étterem, biciklijavító, autószervíz, bolt stb.),
- közlekedés (állomások, csomópontok, megállók).

Flipcharton rögzítsék a szolgáltatókat és szolgáltatásokat, beszéljék meg miként értelmezik azokat – milyen szerepük van a közösség életében, mindennapjaiban. (Javasolt módszer: a feladatvezető egyenként kérdezzen rá a 6 területhez kapcsolódó javaslatokra. A hallgatók post-it-re felírva szolgáltatást felragasztják a témakörhöz. Minden szolgáltatástípusnak határozzanak meg egy szintet (pl. közszolgáltatások: piros, civil tevékenységek: kék, szabadidő: zöld, közlekedés: narancs, vállalkozások: lila stb. – a színek az otthoni feladathoz nyújtanak majd segítséget). (időkeret: 30 perc)

2. fázis: A résztvevők otthoni munka során egyénileg készítsék el egy A3-as papírra a saját településük/településrészük vaktérképét. A település/településrész határvonalain belül a lakóterület szerkezetét meghatározó földrajzi és infrastrukturális (tó, park, patak, domb, főút, vasút stb.) egységeket is jelenítsék meg (fekete színnel érdemes felrajzolni ezeket). A csoportmunka során előzően rendszerezett szolgáltatási témakörök szerint a hallgató a saját településén létezőkkel azonosítsa a szolgáltatásokat: színekkel és felirattal jelenítse meg a vaktérképén. (időkeret: 20 perc)

3. fázis: Kiscsoportos feldolgozás: A hallgatók saját településük jellemzői szerint alakítsanak kisebb csoportokat azonos szempontrendszer szerint (javaslat: nagyváros, kisváros, község / vagy célcsoportos vizsgálat: fiatalok, idősek, egyedülállók szempontjából vizsgált szolgáltatások). Az így kialakult csoportok beszéljék meg a hasonlóságokat / eltéréseket, tegyenek megállapításokat a sajátos és közös jellemzőkre. (pl. Milyen elhelyezkedésük az adott szolgáltatások a település egészéhez mérten? Vannak-e sűrűbben vagy ritkábban ellátott településrészek? Ennek mi lehet az oka? / Véleménye szerint mely szolgáltatások hiányoznak a településről? Miért? / Véleménye szerint megfelelő-e az adott szolgáltatások elérhetősége? / Ha több azonos szolgáltatás is van, azok egymáshoz mértően megfelelően helyezkednek-e el a település-szerkezet alapján? Ha tehetné, min változtatna? / A közösségi terek, kulturális intézmények hol helyezkednek el a településen / mihez vannak közel, mihez nem? Véleménye szerint szükség lenne-e változtatásra, ha igen miért? / Milyen szolgáltatásokkal bővítené a települést? Miért? (időkeret: 20 perc)

4. fázis: Plenáris feldolgozás: minden, az elkészült szolgáltatástérképek körül kialakult kiscsoport mutassa be röviden max. 1,5-2 percen belül az eredményeiket. pozitív / negatív

megközelítésben. *Példa: A településünkön jók a közösségi szolgáltatások, van A településünkön szükséges lenne fejleszteni a vállalkozásokat, mert* (időkeret: 30 perc)

5. fázis: az oktató beszélje át a hallgatókkal a feladat tanulságai alapján, hogy saját településükön hogyan tudnák alkalmazni a tanultakat saját közösségükben, kiket vonnának be és hogyan egy valódi szolgáltatástérkép elkészítésébe pl. egy konkrét célcsoportos (idősek, nagycsaládosok, fiatalok stb.) elemzés során? (időkeret: 20 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Egyéni feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Plenáris bemutatás és hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, csoportmunkához asztalok, székek

Eszközök

flipchart papír, fekete és színes filctollak (minden hallgatónak 6-8 szín)

Alkalmazott módszerek

csoportos és egyéni feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

8. gyakorlat: Jövőműhely

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – előkészítés, felmérés, részvétel	
A gyakorlati feladat elnevezése: Jövőműhely	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 180 perc	
A gyakorlati feladat célja A jövőműhely az érintettek számára egy konszenzusalapú ideális jövőképpalkotó módszer, amely az adott témakörrel (problémahelyzettel) kapcsolatos konkrét elképzelések megfogalmazását segíti. A stratégiaalkotás egyik kreatív eszköze, ami a problémák meghatározását és rangsorolását követően, szabad gondolatalkotás során alakít ki helyi kérdésekre megoldást kínáló projektcélokat, komplex feladatrendszereket. Olyan témaköröket szükséges kijelölni az egyeztetés kezdetén, mely a csoport számára egyformán fontos a településen (gazdaság, közösségi élet, hátrányos helyzet stb.). A jövőműhely módszerével zajló feltárómunka a valóságban akár 2-3 napot is felölelhet, így hangsúlyozzuk, hogy jelen gyakorlat érzékenyítő jelleggel valósítható meg!	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői	
A gyakorlati feladat részletes leírása A jövőműhely módszertanára építő szituációs gyakorlat. A gyakorlatvezető ismertesse a módszertani hátteret: <i>A módszer 7 fő szakaszra bontható. 1. előkészítés, 2. kritika, 3. újraírás, 4. fantázia 5. vízió, 6. megvalósítás, 7. értékelés.</i> <i>Az előkészítés során fontos azoknak a hangadóknak, aktivistáknak megszólítása és a részvételre történő ösztönzése, akik a teljes tervezési folyamatban hatékonyan képviselhetik a helyi közösségek érdekeit. Az előkészítés az egész csoport számára fontos település és közösségfejlesztési célok megfogalmazására és a célokat akadályozó tényezők feltárására irányul.</i> <i>2. fázis: kulcsszavak meghatározása. A műhely résztvevői egyénileg összeírják a település életét, közösségi működést gátló tényezőket, majd ezeket egy nagy papírra gyűjtik össze. Ebben a szakaszban számos helyi kérdés fogalmazódhat meg, de a résztvevők nem fejezhetik</i>	

ki véleményüket a csoporttagokkal szemben, tehát a jelölés objektív folyamat eredményeként történik. Az így feltárt problémákat a résztvevők 1-1 szavazattal, de 1-10-ig adható pontszámokkal súlyozhatják attól függően, mennyire tartja valaki fontosnak saját megítélése szerint az adott nehézséget. A kiválasztás folyamata a legtöbb pontszámot kapott problémakörök mentén történik. Az első 5-6 kulcsszó kerül a tervezési folyamat fókuszába. A csoporttagok tagadó mondatokat hoznak létre a negatív jelentésű szavakkal (pl. kulcsszó szegénység – nincs szegénység a településen).

3. fázis: újraírás. A csoport tagjai a kulcsszavakkal alkotnak egy-egy idea mondatot, megerősítendő a tervezési folyamat előkészítő szakaszát (pl. kulcsszó: szegénység – / idea állítás: jólét jellemzi a lakosságot, vagy előregedő település / idea állítás: sok fiatal nagycsaládos él a településen).

A megalkotott pozitív mondatokat a résztvevők rangsorolják, válasszák ki szavazással a legfontosabbakat.

4. fázis: kreatív feladat. A jövőműhelyben – kiscsoportos formában – a kulcsszavak alapján kirajzolódó problémahelyzetekre a település minden negatív adottságát optimális működési rendszerbe átfordító fantázia projektek ötletelési szakasza következik. A kiscsoportokba szerveződő résztvevőknek itt lehetőségük van „tökéletes” projektek megalkotására egy konkrét célra fókuszálva (pl. közösségi park kialakítása, ahol minden korosztály jól érzi magát). Lehet vizualizációs módszereket is alkalmazni. A legjobb fantázia projektet pontozásos szavazással választják ki.

5. fázis: vízió – a részletes projekttervet „akadálytalanul” dolgozzák ki a résztvevők. A lényeg, hogy a külső- és belső adottságaikat is vegyék számba ideális adottságokkal: gazdaság, ellátó-rendszerek, szolgáltatások, közösségi élet és az infrastrukturális adottságok mentén úgy, hogy nincsenek anyagi és egyéb korlátok. Csoportonként eltérő ötletek, a résztvevők kreativitásától, szakmai irányultságától függően más-más megközelítésű tervek születnek így, melyeket plenárisan bemutatnak egymásnak. A témakörökön belül megjelenő fő témákat – fókuszpontokat – külön-külön papírlapokra jegyzi fel a jövőműhely vezetője (pl. ha több ideában megjelennek a gyerekek, vagy pl. a helyi közösségi tér, akkor azok egy-egy fókuszpont téma lesznek). A résztvevők saját beállítódásuknak megfelelően válasszák ki azt a fókusz témát, amely a legfontosabb számukra.

6. megvalósítás. A fókuszpontok szerint kialakult csoportok konkrét kérdések mentén haladnak a célokhoz vezető feladatrendszer megalkotásában. Akadályok összegyűjtése, a

téma fontosságának súlyozása, a partnerek meghatározása, együttműködések kialakítása, a konkrét feladatok és felelősök összegyűjtése, kockázatelemzés. A csoportok az általuk kialakított terveket ismertetik egymással.

7. értékelés – visszacsatolás. A résztvevők beszámolnak a műhelymunka során szerzett tapasztalataikról, érzéseikről.

Feladat:

A szituációs gyakorlat során a hallgatók egy fiktív települési problémahalmazt rendszereznek, dolgoznak fel a jövőműhely módszertanának lépéseivel saját preferenciáik szerint.

1. fázis: A gyűjtőmunka során a résztvevők egy-egy, a saját településükön valós társadalmi és gazdasági/környezeti nehézséget fogalmazzanak meg kulcsszavakként, és ezeket rangsorolják 1-10-es pontozásos módszerrel egyéni preferenciáik szerint. A legtöbb pontot kapott 5 kulcsszót fordítsák át tagadó majd pozitív tartalmú mondatokká. Fontos, hogy a résztvevők között nincs mód véleménynyilvánításra, vitára. (időkeret 40 perc)

2. fázis: Szituációs gyakorlat keretében a résztvevők a kiemelt kulcsfogalmakkal alkotott pozitív tartalmú mondatok használatával az alábbi fejlesztési fókuszokhoz kapcsolódhatnak:

- pezsgő közösségi élet, minden települési munkában (felújítások, közösségi terek hasznosítása, rendezvények szervezése) részt vesznek önkéntesen a civilek
- turizmus fejlesztés – ideális környezetben
- térségi rendezvény / szabadidőközpont kialakítása

Egy résztvevő a fentiek közül csak 1 témát választhat. Törekedjenek arra, hogy nagyjából azonos létszámú csoportok alakuljanak! Az így létrejövő 3 csoport kezdje megalkotni az ideális projektcéljaikat. Vegyenek figyelembe minden olyan tényezőt, melyek a szükségesek a téma kibontásához: szükségletek, erőforrások, partnerek, további lehetőségek, fejlesztések, fenntarthatóság. A gyakorlat résztvevői optimális helyzetre építsék a programjukat. E gyakorlat során minden lehetséges, nincsenek gátló tényezők! Használjanak vizualizációs módszereket, minden kreatív ötlet szabad utat kaphat. (időkeret: 60 perc)

3. fázis: A csoportok ismertessék egymással a kialakított fejlesztési tervüket, melyekből közös beszélgetés során gyűjtsék össze a közös nevezőket (pl. módszerek, célok, eszközök).

Zárásként a résztvevők ismertessék a csoport többi tagjával miként élték meg a szabad tervezési folyamatot, milyen pozitív élményeik és milyen nehézségeik voltak? (időkeret: 50 perc)

4. fázis: Az oktató foglalja össze a jövőműhely módszerének speciális jellemzőit, erősítse meg a gyakorlat „bemutató jellegének” és az „igazi” jövőműhely módszer időbeliségének sajátosságait. (időkeret: 10 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Plenáris bemutatás és hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart papír, színes filctollak 3 csoportra

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva sajtószavas feladatleírása.

forrás:

http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/nyomtat/C25665214FDBDA8EC1256F1800529729?OpenDocument

Szükséges mellékletek -

9. gyakorlat: Gondolattérkép (mind mapping)

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – előkészítés, közösségfejlesztés, lokalitásfejlesztés	
A gyakorlati feladat elnevezése: Gondolattérkép (mind mapping)	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 60 perc	
A gyakorlati feladat célja Egy problémahelyzet megoldására vagy adott kérdéskör átbeszélésére vonatkozó ötletek, javaslatok, vélemények összegyűjtésére és rendszerezésére alkalmas módszer. Lehetőséget biztosít arra, hogy széles körű gondolatmegosztás, véleményformálás jöjjön létre egy meghatározott témával kapcsolatban. A mind-mapping előnyei: a közösségi gondolkodás során biztosított a résztvevők egyenjogúsága, a másik fél véleményének meghallgatása / megismerése, az egyenlőség, a részvétel, a véleményalkotás és a hozzászólás lehetősége. Az elmetérképnek is nevezett módszer „jégtörő” is lehet egy közösségi felmérési folyamat kezdetén, hiszen bárki hozzászólhat laikusként is, mélyebb szakmai vagy egyéb ismeretek nélkül.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői, megvalósítói	
A gyakorlati feladat részletes leírása Központi téma: a település közösségi kulturális tevékenysége. 1 fázis: A központi közösségi probléma meghatározása közösen, a csoporttagok javaslatai alapján, konszenzussal kiválasztott téma legyen egy flipchart lap közepére felírva. A csoporttagok a kérdéshez kapcsolódó ötleteket egyénileg gondolják át. A lehetséges aspektusokat, válaszokat, megoldási javaslatokat írják össze külön-külön cetlikre, majd rendszerezzék maguk számára a témakörhöz kapcsolódó fontossági sorrendben. Nagyon fontos, hogy minden vonatkozó gondolat rögzítésre kerüljön egy-egy post-it lapon! (időkeret: 30 perc) 2. fázis: A csoportvezető a csoporttagoktól egyenként összegyűjti a reflexiókat, egy résztvevőtől egyszerre csak egy gondolatot. (Ez nagyon fontos szempont, biztosítandó, hogy minden résztvevő szóhoz juthasson, és az általa fontosnak tartott ötlet is a közös tudásbázis	

részévé váljon.) A lap közepén rögzített téma köré elkezdnek gyűlni a vonatkozó javaslatok, vélemények. A közösség határozza meg, hogy melyek ezek közül a legfontosabb alkotóelemek. Ezeket emeljék ki (aláhúzással, karikázással, más színnel átírva stb.), és próbálják a kevésbé fajsúlyos ötleteket ezekhez rendelni. A központi kérdés és a beérkező post-it tartalmak valamilyen összefüggést rajzolnak ki, melyeket a csoportvezető összekötő vonalakkal kapcsol egymáshoz, vagy ágaztat le. A kialakuló relációk segítenek rendszerezni a téma kapcsán felvetett közösségi gondolatokat. (időkeret: 30 perc)

A dolgok közötti viszonyok olykor bonyolult rendszert rajzolnak ki. Ilyen helyzetekben érdemesebb az összekapcsolást egy következő fázisban elvégezni.

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Plenáris bemutatás és hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart papír, post-it, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját szavas feladtleírása.

Szükséges mellékletek -

10. gyakorlat: Problémafa - célfa

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi elemző módszerek, projekttervezés	
A gyakorlati feladat elnevezése: Problémafa - célfa	A gyakorlati feladat típusa: tantermi egyéni – plenáris
Időtartam: 135 perc	
A gyakorlati feladat célja Projekt és feladattervező módszer, ami adott térség/település középtávú stratégiájának megvalósítása során segít meghatározni egy adott probléma forrásait és a megoldáshoz szükséges lépéseket, feladatrendszereket. A problémafa összetettsége okán eredményezhet több alkalomból is álló összejöveteleket, attól függően, hogy a tervezési folyamat milyen széles szakmai érintettségű, illetve milyen jellegű gyökérproblémák kerülnek meghatározásra. Az alábbi gyakorlati feladat tehát elsősorban érzékenyítő jellegű, egy valós problémafa-célfa elemzés konkrét szakmai célcsoporttal, alaposabb és mélyebb elemzőmódszert igényel!	
A gyakorlati feladat célcsoportja Tervezési folyamatok résztvevői	
A gyakorlati feladat részletes leírása 1. fázis: A csoport határozza meg egy alapvető, mindenki számára elfogadható konkrét problémahelyzetet, melyre megoldást keresnek. Fontos, hogy egy objektív közösségi probléma kerüljön a fókuszba (pl. kihasználatlan a művelődési ház). Ezt rögzítsék egy flipchart lap középvonalában (ez lesz a fa „törzse”). A problémával kapcsolatos pozitív változás üzenetét, a fejlesztési elvi irányát egy ún. jövőképpel segíthetünk meghatározni. A csoport tagjai tegyenek javaslatokat a jövőkép állítás megalkotására. Ezt jegyezzük fel a lap tetejére (pl. <i>A művelődési ház közösségi központ, amely minden társadalmi csoport számára nyitott, közszolgálatói szemlélettel segít a települési identitás erősítését, a közösségi művelődés eszközrendszerével támogatja a lokális fejlesztéseket.</i>). (időkeret: 15 perc) 2. fázis: A problémával összefüggésben a résztvevők egyénileg gyűjtsék össze azokat a további negatív tényezőket, melyek a probléma kapcsán megfogalmazhatók. Minden újabb probléma egy-egy post-it-en jelenjen meg. (időkeret: 15 perc)	

3. fázis: Az újabb problémákat ok-okozati összefüggésben vizsgálva rendszerezék a résztvevők:

Alapvetően két lehetséges megközelítés alkalmazható: az egyik, ha a fő probléma kiváltó okai közé sorolható, ez esetben a papír aljára helyezük, vagy az új probléma kiváltó oka maga a fő probléma, ez esetben a fő probléma fölé, a lap tetejére helyezük el. A flipchart papíron így kezd kialakulni a problémafa. A problémák egymással való viszonyrendszerében minden újonnan felmerülő problémahelyzetet vizsgálni kell. Az ok-okozati rendszer kialakítása során számos elágazás jöhet létre. A „gyökerekhez” kerülő cetliken jelennek meg a megoldandó helyzetek, ezek a későbbi beavatkozási területek (projektcélok / projektelemelek). Az ún. gyökérproblémák (melyek alá nem tudunk már okokat rendelni) határozzák meg a projektet, mint stratégiai célok, a fő probléma fölé szerveződő kérdések az ún. átfogó célok, melyeknek a megoldása csak akkor stabil, ha a gyökérproblémák megszűnnek. A csoport által összegyűjtött és ok-okozati viszonyba rendezett problémák közé húzhatunk nyilakat is, melyek segítik az okok-következménye(i)k viszonyát meghatározni. Egy okból több következmény is levezethető. (időkeret: 45 perc)

A problémák közötti relációk a projekttervezés során döntő jelentőséggel bírnak. A központi probléma feloldását csak a gyökérproblémák megszüntetésével (az azokra irányuló célzott tervekkel) érhetjük el. A stabilitást és fenntarthatóságot is szem előtt tartva a szakmai fejlesztési programot az alaphelyzetek megoldására irányuló feladatrendszerrel szükséges tervezni.

Példa:

<i>komplex fejlesztési terv</i>	<i>jövőkép: A művelődési ház közösségi központ, amely minden társadalmi csoport számára nyitott, közszolgálatói szemlélettel segít a települési identitás erősítését, a közösségi művelődés eszközzel támogatja a lokális fejlesztéseket.</i>				
következmények → ÁTFOGÓ CÉLOK	gyenge a program-kínálat	nem megfelelő a nyitvatartás	nagy az érdektelenség	nincs közösségi összefogás	elhanyagolt az épület és a környezete
fő probléma			nincs kihasznál		

→ MEGOLDAN DÓ PROBLÉMA			va a művelődé si ház			
	„gyökér” problémák – okok → BEAVATKOZ ÁSI TERÜLETEK, STRATÉGIAI CÉLOK (kisprojektek)	nincs / kevés a célcsoporto kra irányuló szolgáltatás	előregedik a település	kevés a művelődő közösség	nincs megfele lő humán erőforrá s	a művelődé si ház nem a központb an van
		a fiatalok elköltözne k	külső szolgáltató k vannak jelen	a fenntart ó nem segíti a működé st		
		jellemző a munka- nélküliség (nincsenek munkahel yek / nincs megfelelő szakember)	nincsenek közösségi fejlesztése k			

4. fázis: Célfá készítése: a gyökérproblémák célokká, megoldási folyamatokká történő átfordítása. Kérdések és közösségi eszközök meghatározása: a résztvevők gyűjtsenek össze a beavatkozás tervezésére vonatkozóan 4-5 kérdéskört és közösségfejlesztési / közösségi tervezési módszert. (Nagy összlétszámú csoport esetében javasolt a word cafe módszerével kiscsoportos formában végezni a gyűjtést.)

A fenti példa nyomán:

- Hogyan aktivizálható a lakosság? (közösségfejlesztési módszerek, közösségi interjúk, közösségi beszélgetések, lakossági felmérések, közös célok, érdekek feltérképezése, a bevonás lehetőségei)
- Miként vonhatók be a fiatalok? (ifjúsági jövőműhely: hogyan képzelik el a településüket 10-20 év múlva?)
- Mit tehetünk az idősekért? Kikkel, mely szervezetekkel dolgozhatunk együtt ennek érdekében? (erőforráselemzés)
- Kiket aktivizálhatunk és milyen eszközökkel a célok eléréséhez? (érintettek elemzése)

...

(időkeret: 30 perc)

5. fázis: Az oktató vezetésével beszéljék meg el a résztvevők tapasztalataikat, látnak-e a saját településükön olyan helyzetet, melynek kapcsán lehetségesnek gondolnak egy hasonló problémaelemzést kezdeményezni az ottani közösségekkel? (időkeret: 20 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása
aktív részvétel a csoportmunkában

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, csoportmunkához asztal, székek

Eszközök

post-it, tollak, flipchart papír, filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos és plenáris feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva sajtószavas feladatlírása.

Szükséges mellékletek -

11. gyakorlat: Közösségi felmérés - kérdőívalkotás

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi feltáró, helyzetelemző módszerek, közösségfejlesztés, lokalitásfejlesztés	
A gyakorlati feladat elnevezése: Közösségi felmérés - kérdőívalkotás	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 100 perc	
A gyakorlati feladat célja A közösségfejlesztési folyamat 5 eleme: a közösségi interjú, az interjúk eredményeit tárgyaló közösségi beszélgetés, a közösségi felmérés és egy újabb közösségi beszélgetés, melynek eredményeként jöhet létre a cselekvési terv, amely a közösségi beavatkozások és a részvételi módok (események, közösségi folyamatok) meghatározását tartalmazza. A folyamat első lépése a település hangadóinak megszólítása közösségi interjúkkal történik. Ennek során 3 alapkérdést alkalmaznak: <i>1. Miért szeret itt élni? 2. Min változtatna a településen? 3. Mivel járulna hozzá a változásokhoz?</i> Az interjúk során feltárt vélemények alapján megismerhetők a település legfőbb pozitívumai és negatívumai, továbbá lényeges információk kerülnek előtérbe a hangadók részvételi attitűdje kapcsán (lásd. Közérzeti interjú gyakorlat). Az elkészült interjúk eredményeinek széleskörű megismertetésére szervezhető az első közösségi beszélgetés. A közösségi felmérést a közösségi kérdőív összeállításával és a lakosság széleskörű bevonása előzi meg. Ekkor az interjúkból kirajzolódó lehetőségek nyilvános megtárgyalása, a prioritások rendszerezésére nyílik lehetőség, melynek alapján elkezdődhet a lakossági kérdőív összeállítása. A közösségi felmérés a lakosság tagjai között, szomszédsági, ismeretségi kapcsolatok által megvalósuló széleskörű aktivizáló, vezetett információ- és véleménygyűjtő módszer. A közösségi felmérés előnyei: a bekapcsolódók magas számossága; a munkafázisokat a közösségből szerveződő munkacsoportok végzik; a kérdőív első változatát önmagukon is kipróbálják – ezáltal is pontosítva a kérdéseken; a kérdőív terjesztése/gyűjtése személyes kapcsolatokra épít; a feldolgozást a közösség tagjai végzik, az eredményeket a teljes lakosság bevonásával végzik, a válaszadók közül önkéntesnek jelentkezőket bevonják a munkafolyamatokba; az eredményeket összegezve a dokumentációt visszajuttatják a válaszadóknak.	

A közösségi felmérést a közösségfejlesztési folyamat azon szakaszában alkalmazzák, amely a hangadói véleményeket (közösségi interjú eredményeit) már strukturáltan kezeli, azaz a közösségi interjúk és a lakossági beszélgetések első két szakasza lezárult. A felmérés lehetőséget ad a település minden lakosa számára megfogalmazni saját elképzelését, részvételi eszköz biztosítva a programalkotásba, a fejlesztési irányok meghatározásába.

A valós terepi munkában a kérdőív alkotás alkalmi a közösség tagjainak találkozásán túl „azonnali” eredményeket is hozott az ekkor feltárt közös szükségletek mentén. Több esetben nem került sor a valódi kérdőív kialakítására, mivel az érintett csoportok a közös munka során megoldásokat találtak a felszínre hozott problémákra.

Jelen gyakorlat szituációs helyzetre vetített közösségi kérdőív készítő feladatsort ismertet.

A gyakorlati feladat célcsoportja

Közösségi szervezői folyamatok résztvevői

A gyakorlati feladat részletes leírása

Feladat:

A gyakorlatvezető ismertesse a közösségi felmérés helyét és célját a közösségfejlesztési folyamatban a fentiek alapján, hangsúlyozva a személyes kapcsolatok és a részvételi, véleményalkotó attitűd fontosságát.

1. fázis: Egy szituációs gyakorlat keretében a résztvevők határozzanak meg saját célcsoportokat. Alakítsanak maximum 6 fős kiscsoportokat mint „közművelődési szolgáltató” a személyes tapasztalataik szerint választott célcsoportokra fókuszálva: települési közintézmények, művelődő csoportok, látogatók, idősek, nagycsaládosok, önkéntes segítők stb. (időkeret: 10 perc)

2. fázis: Alkossanak kérdéssorokat a választott célcsoport véleményének, álláspontjának, szükségleteinek megismerését célozva a közművelődési szolgáltatások hatékonysága, fejlesztése tükrében. A kérdéssor összeállítása során fordítsanak különös figyelmet az alábbiakra:

- Hogyan szólítjuk majd meg a célcsoportot/lakosokat? (Milyen „bevezetés” szükséges?) -
- Kik-milyen módon segítik majd a kérdőívezést, azaz milyen módon terjesztjük majd és miként / hol gyűjtjük a kérdőíveket?
- Hogyan érhető el a célcsoport legszélesebb köre?
- Milyen kérdésekkel ösztönözhető a célcsoport részvétele a közművelődési folyamatokba?
- Nyitott vagy zárt kérdések megalkotása a cél (rövid objektív, vagy terjedelmesebb szubjektív válaszokat szeretnénk kapni)?

- Hogyan értékelünk? Az értékelés folyamatába miként kapcsolódhat be a célcsoport?

Fogalmazzák meg a kérdéseket a választott célcsoporthoz. Az első körben létrejött kb. 15-20 elemű kérdéssorral végezzenek próba-lekérdezéseket csoporton belül. Ennek során módosítási javaslat születik mely kérdéseket kell/lehet elvetni, melyeket szükséges átfogalmazni, milyen új kérdéseket kell megfogalmazni. A módosításokat a csoporttagok beszéljék meg, konszenzussal kerüljön sor a véglegesítésre.

Törekedjenek arra, hogy legfejebb 10-15 kérdésben foglalják össze a felmerült témákhoz kapcsolódó legfontosabb információkat, amelyre választ kívánnak kapni. A várt válaszok pontos és megfelelő tartalommal segítsék a későbbi programalkotó munkát, ezért lényeges, hogy olyan kérdésekben várunk véleményeket, melyre saját eszközeinkkel, szakmai tevékenységeinkkel befolyással lehetünk. (időkeret: 60 perc)

3. fázis: Az elkészült kérdőíveket a csoportok mutassák be egymásnak. Mondják el véleményüket arról, hogy szerintük jó-e (általánosságban), ha igen miért, ha nem mit változtatnának rajta és miért? Használnák-e a módszert saját közösségeikben a célcsoport szükségleteinek megismerésére? (időkeret: 30 perc)

A kérdőív közösségi összeállításának gyakorlati alkalmazása segíti összehangolni a helyi szakmai tevékenységeket a helyi szükségletekkel. Minden település, közösség esetében más és más igények kerülhetnek a középpontba.

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása
aktív részvétel a csoportmunkában

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, csoportmunkához asztal, székek

Eszközök

A4-es papírok, tollak, flipchart papír, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos és plenáris feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

12. gyakorlat: Kép-hang módszer

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – bevonás, véleményalkotás, hátrányos helyzetű csoportok bevonása	
A gyakorlati feladat elnevezése: Kép-hang módszer	A gyakorlati feladat típusa: tantermi, otthoni egyéni, kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 135 perc (45 perc otthoni 90 perc tantermi munka)	
A gyakorlati feladat célja A kép-hang módszertanára építő otthoni és tantermi gyakorlat célja a résztvevők érzékenyítése. Ez a módszer eredendően azon társadalmi csoportok megszólítására, bevonására alkalmas, melyek más módon nehezen kapcsolhatók be egy tervező-feltáró folyamatba. Az esélyegyenlőség, a hátrányos helyzet vagy más olyan „kényes” területek feltárásához alkalmas, melyekről nehéz párbeszédet kezdeményezni az érintettek között. A képiség helyettesíti a gondolatok, vélemények szöveges megfogalmazásának kényszerét, kiküszöbölhetők a félreértelmezések és a téves célmeghatározások. Mindemellett gyerekeket is mozgósíthatunk akár egy települési fejlesztési program megalkotásába pl. „az én városom” c. rajzpályázattal. A vizualizáció eszközei – rajz, fényképezés, filmezés – közül az adott célcsoporthoz legjobban illőt válasszuk. A kisebb korosztály számára a rajzolás, a fiatalok és felnőtt korosztálynak a fotó, a fiatalok és fiatal felnőttek számára a filmezés lehet optimális, de nyilván lényeges, hogy milyen tárgyi erőforrások állnak a rendelkezésünkre egy téma feldolgozásához. (Mai korban a mobiltelefon tökéletesen alkalmas még egy szegregátum „feltérképezésére” is.) A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői A gyakorlati feladat részletes leírása Feladat 1 rész: 4-5 fős csoportok megalakítását követően a résztvevők csoportonként írják össze, milyen fontos témákat gondolnak feltárni. Pl: közintézmények, játszóterek, közösségi terek, közlekedés stb. Az összegyűjtött témaköröket kezdjék el rendszerezni. Minden csoport egymást követően egy-egy témát mond, a feladatvezető ezeket feljegyzi a 3 szektort megjelenítő flipchartokra. Ha már kimerültek a csoportok témaköre, a csoporttagok	

válasszanak ki egy-egy konkrét célterületet a 3 listán összegyűjtött civil, közintézményi vagy vállalkozói témák közül.

(időkeret: 45 perc)

2. rész: A résztvevők egyéni (otthoni) feladat keretében készítsenek mobiltelefonnal legalább 3 db fényképet az általuk választott témáról, majd a képekhez rendeljenek rövid szöveges üzeneteket (egyéni feladat). (időkeret: 45 perc)

3. rész: Az adott témakörökhöz kapcsolódó képeket a csoporttagokkal közösen egy-egy ppt-ben foglalják össze úgy, hogy az képekhez tartozó üzenetek a slide-ok címsorában szerepeljenek, majd plenáris prezentáció keretében mutassák be egymásnak a csoportok diasorait. (A ppt-k levetítése során nincs mód szóbeli közlésre, kizárólag a diasor főcíme és a lapokon megjelenő címsorok és a vonatkozó képek összefüggései által juthat információhoz a „közönség”.)

A résztvevők foglalják össze egy-egy mondatban, milyen gondolataik, érzéseik voltak a diavetítések során. Az érzéseiket írják fel egy post-itre, s ragasszák ki a terem falára. A szünetben a résztvevők olvassák el a közösség rögzített benyomásait!

(időkeret: 45 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

plenáris hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, projektor, laptop

Eszközök

flipchart papír, színes filctollak 3 csoportra, fényképezős mobiltelefon

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka, plenáris értékelés

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

13. gyakorlat: Word Café módszer

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – véleményalkotás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Word Café módszer	A gyakorlati feladat típusa: tantermi, otthoni egyéni, kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 90 perc	
A gyakorlati feladat célja A Word Café módszer nagyobb számú csoport tagjainak fókuszált, egyéni vélemény és ismeretmegosztását szolgálja. Több központi kérdés, probléma „átbeszélését” teszi rövidebb idő alatt. A központi kérdéseket általában egy problémakör köré csoportosítjuk. E kérdéseket felvezetjük egy-egy flipchart papírra, melyek köré kb. 5 fős asztaltársaságokat szervezünk egy asztalgazda személy kijelölésével. A probléma általános vagy több irányú megközelítése is lehetséges, tehát mód van egy általános véleményalkotásra vagy ismeretátadásra, amikor a csoporttagok átfogó nézeteit ismerhetjük meg adott kérdésben, de az is lehetséges, hogy a témára vonatkozóan szempontrendszerek szerint gyűjtünk össze információkat (lehet ez egy fókuszált SWOT analízis, vagy a téma több szempontból történő megközelítése pl. kultúra alapú gazdaságfejlesztési folyamatok a 3 szektor szempontjából). Az asztaltársaságoknak meghatározott idő áll rendelkezésükre egy-egy kérdés végiggondolására, majd átülnek a következő asztalhoz, ahol egy újabb témát járnak körbe. Az asztaloknál így gyűlnek és rendszereződnek a szempontok, vélemények. Ha minden témát körbejártak a közösség tagjaiból összeállt csoportok, az asztalgazdák plenárisan ismertetik az eredményeket.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői	
A gyakorlati feladat részletes leírása Feladat 1 fázis: 5-7, a közösségi művelődés feladatrendszerét érintő asztaltémák közös megfogalmazása. Példa: erőforrások gyűjtése, rendszerezése a helyi kulturális alapú gazdaságfejlesztés kapcsán. Az asztalgazda a lap közepére felírja a témát, amennyiben fókuszált részelemzés is kapcsolódik hozzá, úgy a lapot annyi cikkelyre osztja, ahány	

szempontból elemezni kívánják, ezeket a szempontokat is felírja egy-egy mezőbe (legfeljebb 3-4 aspektust érdemes vizsgálni). (időkeret: 30 perc)

2. fázis: lehetőleg 4-6 fős asztaltársaságok létrehozása (kiszámolással), a teljes csoportszámától és az asztaltémáktól függően. A kiscsoportok leülnek egy-egy flipcharthoz, és az első körben 15 percig tárgyalják a kérdést. Ezt követően helyet cserélnek egy másik társasággal, az asztalgazda marad a helyén a témalappal, és az új társaságnak minden esetben ismerteti az addigi összegyűjtött eredményeket. Addig zajlik a véleményalkotás, elemzés folyamata, amíg minden kérdést meg nem tárgyalnak az asztaltársaságok. Minél több a már rögzített információ, annál rövideb lehet az egy-egy kiscsoportra jutó idő. (időkeret: 45 perc)

3. fázis: az asztalgazdák plenárisan ismertetik az eredményeket.

A témakörök bemutatása során felmerülhetnek újabb meglátások, ezeket érdemes feljegyezni, amennyiben egy valós tervezési folyamat részét képezné a gyakorlat. (időkeret: 15 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, annyi asztal és szék, amennyi a kijelölt asztaltémákhoz és a kiscsoportok létszámához szükséges.

Eszközök

flipchart papírok, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

14. gyakorlat: Mentális térkép

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – települési térhasználat, lokalitás, közösségi fókuszok	
A gyakorlati feladat elnevezése: Mentális térkép	A gyakorlati feladat típusa: otthoni egyéni
Időtartam: 90 perc	
A gyakorlati feladat célja A mentális térkép egy kognitív helyzetfeltáró módszer a helybeliség és a lokalitás keretrendszerében. A település-településrész személyes használata és szubjektív térszerkezet megállapítása és vizualizálása a közösség tagjainak napi szokásai alapján. A gyakorlatot a településrendezés – településfejlesztés eszközeként alkalmazzák, ugyanakkor a közösségi térhasználat ismeretei a közösségi élet szervezőit is hasznos információkkal gazdagíthatják (pl. bizonyos korosztály, lakossági csoport által leggyakrabban használt útvonalak, „közösségi terek”, épületek vagy kiemelt csomópontok, tájékozódási pontok meghatározása, melyekről a hétköznapi életben nem feltétlenül veszünk tudomást).	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői.	
A gyakorlati feladat részletes leírása Egy adott településen élő emberek másként érzékelik és értelmezik az épített környezet és a településszerkezetet által meghatározó területeket, tereket a közösségi lét jellegzetes fórumait. A mentális térképek a településfejlesztés és a közösségi szolgáltatók munkájában hasznosíthatók leginkább. Olyan információkat mutat meg, melyek más eszközökkel nehezen válnak mérhető adatokká. A lakosok szokásait, szubjektív térhasználatát mérő „kutató” a bevont személyek szűkebb lakókörnyezetére, életkorára, jövedelmi helyzetére, intézmény használatára vagy utazási (helybeni közlekedési) szokásaira is rámutathat. A település / településrész vaktérképének elkészítése során jelölendő térszerkezeti elemek: törésvonalak (határok), tájékozódási pontok, útvonalak, csomópontok (analitikus adatok).	
Feladat:	

A gyakorlat keretén belül a hallgató saját településéről, a településen belül az általa használt helyekről, közterületekről az alábbi adatgyűjtő kérdéssor alapján készítsen mentális térképet:

Mentális tér neve: Ön hol lakik? (Segítő kérdés: Hogy hívják azt a városrészt, ahol Ön lakik?) Város, városrész, utca, utcarész leírása:

Törésvonalak: Ön szerint hol a határ, azaz mi választja el az Ön település(részt)ét a szomszédos település(részek)től?

Tájékozódási pontok: Ön szerint melyek a legfontosabb tájékozódási pontok, jellegzetes épületek, karakteres helyek a településén?

Fő útvonal: Melyek a településén a leginkább használt útvonalak, merre szokott Ön is járni leggyakrabban?

Csomópont: Hol vannak közlekedési csomópontok a településén?

Sztereotípiák: Ön szerint milyenek a településén élő emberek? (Hangulat, anyagi helyzet, társadalmi csoportok, kapcsolati hálók stb.)

Bármilyen egyéb vizsgálati szempontra utaló kérdés: szolgáltatások elhelyezkedése, jövedelmi viszonyok által meghatározott területek, az analitikus adatok használatának gyakoriságára vonatkozó kérdések, életkor, nem, foglalkozás, munkahely stb.

(időkeret: 30 perc)

Példa:

„Balatonbogláron lakom a Császa városrész alatt, az egészségház és a NEKA közelében, közvetlenül főútvonal mellett a Balaton felőli (északi) oldalon. A Balatontól a vasútvonal és a villasor választja el a házunkat. Nagyon közel van a Várdomb (rajta áll a közismert Gömbkilátó) – tőlünk DK-re. A Várdomb a település közepén helyezkedik el. Északról a főút, a Dél-balatoni vasútvonal és a Balaton határolja. A Gömbkilátó messziről látható, a város egyik jellegzetes nevezetessége, a Kék- és Vörös kápolnához hasonlóan, melyek az ún. Kápolnadombon épültek, jelentős turisztikai célpontjai a településnek. A Várdomb és a Kápolnadomb egymás közelében van, lényegében a település köréjük épült. A két domb között húzódik az Árpád utca, melyből az iskola, óvoda és a művelődési ház is elérhető. Több kisebb utca és köz is elvezet ide, de azok nehezen, jellemzően csak gyalogosan járhatók. A domboktól keletre fekszik a városközpont (üzletek, bankok, posta, piac, katolikus templom, valamint a Városháza és a vasútállomás). Ezt a rész a régebbi lakosok még „falunak” hívják, azaz: ha a település más pontjairól indulnak ide,

akkor azt mondják: bemegyek a *faluba*. A városközponton túl nyugat felé a Jankovich telep (régi üdülőterület) helyezkedik el, de arrafelé nem igazán járok.

A település nyugati oldala a „Császta” rész kb. 50-60 éve kezdett kiépülni. Itt kapott helyet a városi könyvtár, amit nem annyira a valódi távolság, inkább a környező dombok „választanak” el a városközponttól. Ha gyalog megyek, a Császta felől járok pl. a művázba a „dombon át”. A császtaiak a „dombon át” csak gyalogosan közlekednek a városközpont felé. Innen fürödni, sétálni leginkább a „Kodályra” megyünk. Ez a Kodály utcai strand, az „itteniek” ezt használják. A domb túloldalán élők a „Platánra” járnak, a vasútállomás környékiek a „Szigetre”, a Fonyód felőli (nyugati) városrészben élők a „Jankovichra” míg a Császta és a keleti részen élők már a lellei „Virágra”. A strandok, (összességében a Balaton part) meghatározó részei az idegenforgalmi életünknek és a lokális tájékozódásnak.

A Balaton part felől számos, sokak által használt közterület van: móló, strand, parkok, játszótér és (főleg nyáron nyitva tartó) vendéglátóhelyek. A Platán strandra sokat járunk sétálni és előszeretettel használjuk az ott kialakított felnőtt játszóteret. Sok gyermekes család is jár oda, mert nagyon szép és kreatív családi játszóteret és sportpályát is építettek a városfejlesztők. A strand közelében van a móló, ami közkedvelt sétaállomás a helyiek és a turisták számára is. A strand és a móló között van a helyiek által „töltésnek” nevezett terület, amely főként a nyári fesztiválok helyszíne. Itt áll a helyiek által kedvelt Tornászlány szobor is.

A várost délről az M7 autópálya határolja. Én szinte minden nap járok erre, mivel autóval járok dolgozni, jellemzően Budapestre. Természetesen jelentős az autópálya megépítése a város életében is. Két irányban közelíthető meg a település innen: az ipari park felől, ahol a TESCO is felépült, valamint a város déli „főútja” a Zrínyi utca felől, amely a dombokat körül ölelő és a közöttük meghúzódnó utcák kereszteződésébe torkollik. Így a nyári rendezvényhelyszínek könnyen elérhetők az autóval érkezők számára is. A bevásárló-központ (TESCO) frekventált közterület, nagyon sokan fordulnak meg itt nap mint nap. A várostól délre fekvő kistelepülések lakosai is ide járnak bevásárolni. Határvonal a Munkácsy utca, melynek egyik oldala a városunké, a másik oldala már Balatonlelléhez tartozik. Lellével egykoron közös települést alkottunk, de a 80-as évek második felében különvált a két város, bár az egykori összeépülés miatt sokan nem is érzékelik a településhatárokat. Nálunk nincs leszakadó rész, szegregációs terület.

Rövid elemzés:

A település decentrikus szerkezete elsősorban a földrajzi elhelyezkedés és jellegzetességek okán alakult ki. A kulturális intézmények a városközponttól távolabb, nehezebben megközelíthető helyen kerültek kialakításra. A közösség által a mindennapi szükségletek és ügyek intézése okán is a városközpont a legfrekvenciáltabb rész. Így, ha a kulturális programokat, eseményeket kívánjuk népszerűsíteni, fokozottan e területre koncentrálunk. A nyári időszakban a Platán strand környéke is hasonló fókuszponttá válik rendezvényhelyszínekkel bővülve.

A településen több **törésvonal** rajzolódik ki, melyeket a földrajzi elhelyezkedésre vezethetünk vissza. Több központi helyszínt határozhatunk meg: egymástól teljesen elkülönülő városrészekben található az egészségház, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház vagy a könyvtár, így kihívás a „központiság” értelmezése. A piac, posta, bankok és néhány üzlet pozicionálja központtá, de innen a városháza is kb. 500 m-rel távolabb, egy kisebb utcában található. A Várdomb **tájékozási pont** (nem csak a vitorlázóknak). A város körülöleli, de az itt élők számára ez természetes, így rajzolódnak ki a **csomópontok**: a Balaton közelségét élvező parti közterületek: strandok, töltés, móló, és a **fő útvonalak**: közlekedés szintjén a dombot körül ölelő közterületek: az Árpád utca, a Szabadság utca, a Gaál Gaszton út, a „hetes” azaz a főút. A szubjektív térhasználat: az autópályához vezető útvonalak jelentősége, rendszeres használata.

Rövid konklúzió:

A korosztályi bontás tekintetében további vizsgálatokat is kezdeményezhetnénk. A közintézmények „elszórt” elhelyezkedése nagyban gátolja a központiság tudatos formálását. A meglévő adottságok szerint szükséges a közösségi élet szervezési folyamatait irányítani. Ha a közösség szempontjából vizsgáljuk a fizikai térszerkezetet és a mentális térképeket, kirajzolódnak a személyes nézőpontok, prioritások. Településrészekre irányuló fejlesztések során fontos a tervezési folyamatban ezen mentális terek ismerte.

2. fázis: a leírás alapján készítsenek egy vaktérképet az analitikus adatok rögzítésével. (időkeret: 15 perc)

3. fázis: a hallgatók a leírás alapján megrajzolt térképüket mutassák be a csoporttagoknak, bemutatva a megállapításra (azonosításra) került határvonalakat, csomópontokat, törésvonalakat, fő útvonalakat. (időkeret: 45 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Egyéni feladatmegoldás, saját értékelés bemutatása:

Milyen közösségi vonatkozású következtetésekre jut a hallgató a saját mentális térképéből?

Speciális helyszíni igények, körülmények -

Eszközök

papír, toll a rajzoláshoz, számítógép, szövegszerkesztő a leíráshoz.

Alkalmazott módszerek

Egyéni feladatmegoldás, elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Településkutatás I-II., Módszertani kézikönyv és szöveggyűjtemény, Mentális térképszerkesztése 172. o. szerk.: Letenyei László. Budapest, 2006.

<http://tettconsult.eu/books/TelkutHTML/konyvpdf/6mentmap.pdf> alapján Dóri Éva

feladatleírása.

Szükséges mellékletek-

15. gyakorlat: Helyzetrajz

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – vizualizáció, lokalitás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Helyzetrajz	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 90 perc	
A gyakorlati feladat célja A helyzetrajz a projekt célok eléréséhez szükséges érintettek, erőforrások, tárgyi és szervezeti rendszerezését, a közöttük fennálló viszonyokat megmutatva a közöttük lévő kapcsolatok megértését segíti a tervezési folyamatban.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői	
A gyakorlati feladat részletes leírása A szituációs gyakorlat során egy kisváros közösségi térképét rajzolják fel a résztvevők. A vizualizáció mindig konkrét állapotra vonatkozik, tehát a résztvevőknek egy fejlesztendő szituációt, problémahelyzetet szükséges az első lépésben felvázolni. 1. fázis: A hallgatók gyűjtsék össze a település kulturális életét meghatározó dolgokat, a helyi nyilvánosság helyszíneit, fórumait szimbólumok, jelképek segítségével és ezeket – közösen – egy nagy papírlapon, térképszerűen vázolják fel. (A település lehet fiktív, de lehet egy konszenzussal kiválasztott konkrét város is.) (időkeret: 20 perc) 2. fázis: A következő lépésben a résztvevők jelenítsék meg (ugyanúgy képi formában) post-iteken mindazon dolgokat és érintetteket, személyeket, hivatalokat, intézményeket, vállalkozásokat, szervezeteket melyek – akár segítő, akár gátló tényezőként – meghatározóak lehetnek a közösségi művelődés alapszolgáltatásainak megvalósításában. (időkeret: 20 perc) Hozzanak létre csoportokat az alábbi közművelődési alapszolgáltatások feldolgozására: - A közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése - Az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása - Kulturális alapú gazdaságfejlesztés A résztvevők saját tapasztalataik szerint rendeződjenek azokhoz a csoportokhoz, amely téma kapcsán előzetes tapasztalatokat szereztek már (művelődő közösségek tagjai,	

önkéntesek, trénerek, felnőttképzéssel foglalkozók, hagyományőrök, értékőrök, térségfejlesztők stb.). E csoportosítással a résztvevők számára meghatározó nézőpontokat tudjuk hangsúlyozni a vizualizációs gyakorlat során. Ha elkészültek a rajzok, a csoportok a közös „térképen” megjelenített közösségi elemekhez rendeljék hozzá az általuk meghatározott befolyásoló tényezőket, közben elemezzék a viszonyokat, helyzeteket. (Egyszerre egy csoport álljon ki a térképhez, majd a tagok egyenként helyezték el a képeket). A résztvevők teljes körének mindeközben módja van kiegészítéseket tenni, új aspektusokat felvetni. (időkeret: 50 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

közös és kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása
plenáris hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

színes post-itek, flipchart papír, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját feladatleírása.

Szükséges melléletek -

16. gyakorlat: Forgatókönyv (szcenárió) írás

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – előkészítés, stratégiaépítés	
A gyakorlati feladat elnevezése: Forgatókönyv (szcenárió) írás	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 135 perc	
A gyakorlati feladat célja A jövőképalkotó stratégiai módszerek egyik legkreatívabb formája a forgatókönyvírás. A résztvevőknek lehetősége van egy adott helyzettel kapcsolatban szabadon megfogalmazni az ötleteiket, meglátásaikat, elvárásaikat. A forgatókönyvekben minden, a tevékenységünk nehézségeit meghatározó tényezőt átírhatunk akár idealizált, akár valós feltételezésen alapuló verziókban. Lényegében a bizonytalanság lehetséges kérdéseire találhatunk segítő válaszokat ezzel a módszerrel. A jövőképalkotásban szerepe van a múltnak és a jelen folyamatait meghatározó tényeknek (az eddig igazolt objektív adatok, pl. előregedés, infrastruktúra stb.). Tehát első lépésben szükséges az adatgyűjtés, ami a jövőkép egyes elemeit adja. Ezeket az információkat ok-okozati összefüggésben vizsgáljuk. Kimutatható változásokra tudunk következtéseket tenni általuk. A scenárió szerkesztés során ezen adatok, információk formálják a forgatókönyv szerkezetét és logikai keretrendszerét. A stratégiaalkotásban a scenáriók a környezeti tényezők megismerésével és az azokra építő jövőbeli hatásmechanizmusokkal számolnak. Számos olyan faktor kerülhet látókörünkbe a jövőképalkotó folyamat során, melyekkel a kiinduláskor (adatgyűjtés) nem számoltunk - ezen esetekben újraalkotás veszi kezdetét. A visszacsatolások, a szervezeten belüli állapotokhoz mért ellenőrzések során jöhetnek felszínre az új szempontok. A valós tényekre építő scenárió hosszú előkészítési és tervezési munkát igényel megfelelő szakemberek bevonásával. A közösségi tervezés folyamatában a módszer a feltárás és ok-okozati körülmények megismerését szolgálhatja, az eredmények beépülnek a szervezeti munkát megalapozó startégiánkba. Jelen gyakorlat a két lehetséges kimenetelű - pozitív és negatív - jövőképalkotást célozza szituációs keretek között.	

A gyakorlati feladat célcsoportja

Közösségi tevékenységek szervezői, megvalósítói

A gyakorlati feladat részletes leírása

1. fázis: A csoport tagjai községi/városi lakhelyük alapján alakítsanak 2 kisebb csapatot. Mindkét csapat a közösségi művelődés területére dolgozzon ki egy-egy víziót, az A csoport egy pozitív, a B csoport egy negatív jövőképpel. A kidolgozás során lehet vizualizálni a témát. A végeredmény a csapatok kreativitásán múlik.

A csapatok együtt határozzák meg előre az érintetteket, erőforrásokat, minden olyan tényezőt, amelyek a tervezés során megjeleníthetnek a történetekben. A forgatókönyvben legyen pontos helyszín, szereplők (egyéni és/vagy csoportos), célok és az oda vezető folyamat leírása, összefüggései. (időkeret: 45 perc)

2. fázis: Az A csoport „ideatelepülésére” minden környezeti tényező pozitív hatást gyakorol, remek az infrastruktúra, kiváló a közlekedés, sok a jól fizető munkahely, sok a kisgyermekes család, aktív, részvételi közösségi élet és minden intézmény támogató, segítő együttműködése stb. jellemzi.

A B csoport településére és közösségi művelődési életére minden környezeti tényező negatív hatást gyakorol. Gyűjtsék és csoportosítsák ezen hatásmechanizmusokat. A következményeket mind társadalmi, mind gazdasági oldalról írják/rajzolják le a település jövőképében. (időkeret: 45 perc)

3. fázis: a csapatok mutassák be egymásnak a forgatókönyveket. Tegyenek kísérletet arra, hogy a beavatkozások gondolatmenetét más oldalról közelítik meg. „Mi lett volna, ha...” kérdések felvetésével, összegyűjtésével helyezték újabb olvasatba az eredményeket. (időkeret: 45 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

Plenáris bemutatás és hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart papír, post-itek, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

kiscsoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját szavas feladatlírása.

Javasolt ismeretforrás:

A scenárió módszertana, történetének előzetes áttekintése:

https://www.researchgate.net/publication/283855083_A_scenarior_modszer_a_strategiaalkotasban_I_resz_Scenario_planning_in_strategy_formulation_Part_I

Szükséges melléletek

17. gyakorlat: Közösségi infopont kialakítása

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés – kapcsolattartás, lokalitás	
A gyakorlati feladat elnevezése: Közösségi infopont kialakítása	A gyakorlati feladat típusa: tantermi egyéni – plenáris
Időtartam: 60 perc	
A gyakorlati feladat célja Közösségi információs pontok jellemzően a közművelődési intézményrendszerben kerülnek kialakításra. Ez értelemszerűen a közösségek és az egyének elérésének magas arányából, a helyszín többfunkciós használatából, valamint az intézményi küldetés alapértelmezéséből ered. A jól működő információs helyek legfőbb sajátossága az interaktivitás és a naprakészség – nem csak szakmai szempontokat elégít ki, hanem a helyi közösség fontos, meghatározó szolgáltatását képezi. Milyen lehetőségeket biztosít egy kistéleplési közösségi színtér vagy egy nagyvárosi kulturális központban működő információs pont a helyi lakosság és azok közösségei számára? Mindenek előtt kapcsolatot, kommunikációs felületet, de még inkább eszközt kínál ahhoz, hogy saját tevékenységeiket, elképzeléseiket hatékonyabban végezzék, igényeikre megfelelő visszacsatolásokat kapjanak.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői, megvalósítói	
A gyakorlati feladat részletes leírása Szituációs gyakorlat: egy közösségi információs pont kialakításának modellezése. 1. fázis: A résztvevők egyéni feladatmegoldás során írják össze post-itekre, milyen szolgáltatásokat végezhet egy művelődési intézmény. Milyen erőforrások találhatóak az intézményben? Milyen külső erőforrásokat vehet igénybe? Milyen közvetlen és közvetett célcsoportokat tudnak megnevezni? Kiket tudnak partnerként bevonni? A tevékenységet milyen formában, hol végeznék? (időkeret: 15 perc) 2. fázis: a gyakorlati feladat vezetője egy-egy flipchartra előkészíti az alábbi témaköröket, majd az egyéni gyűjtőmunka alatt kihelyezi a teremben. A résztvevőket megkéri, hogy egyenként, egyszerre csak egy javaslatot téve tüzzék ki a post-itjeiket a megfelelő témakörhöz:	

- erőforrások: tárgyi, személyi
- célcsoportok: a) közvetett, b) közvetlen
- partnerkör: civil, közintézményi, vállalkozói
- tevékenységek: a) információ gyűjtés (mit gyűjtünk?), b) információ rendszerezés (hogyan rendszerezzük?), c) információk közvetítése (hogyan továbbítjuk?), d) ellenőrzés (milyen visszacsatolások szükségesek a szolgáltatás minőségére vonatkozóan?)

(időkeret: 15 perc)

3. fázis: milyen feltételei vannak a különböző szempontok teljesülésének? A résztvevők plenáris keretek között vitassák meg, hogy minden flipchartra került szempont általánosan érvényes-e, vagy melyek a sajátos helyzetben alkalmazhatók egy infopont kialakítása során. Az általános válaszokat jelöljék zölddel, a speciálisakat pirossal. Utóbbiaknál emeljék ki, milyen feltételeknek szükséges teljesülnie az adott szolgáltatás sikeres megvalósulásához. (időkeret: 30 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

egyéni feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása
plenáris hozzászólások

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem

Eszközök

flipchart papír, post-itek, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

egyéni és csoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatleírása.

Szükséges mellékletek -

18. gyakorlat: Közösségek napja szervezés

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi tervezés, közösségfejlesztés, lokalitásfejlesztés	
A gyakorlati feladat elnevezése: Közösségek napja szervezés	A gyakorlati feladat típusa: tantermi kiscsoportos – plenáris
Időtartam: 135 perc	
A gyakorlati feladat célja Minden település életében van évente legalább egy közösségi ünnep, falunap, fesztivál. Az összetett szervezőmunka akkor tekinthető igazán sikeresnek, ha a programelemek a lakosok és szervezeteik igényeire épülve azok cselekvő részvételével és együttműködésükkel valósulnak meg. A tervezés és a szervezés során a tevékenységek és a részvételi módok meghatározásában, a koordinált előkészítésben és lebonyolításban kulcsszerepe van a közösségi szakembereknek. Az esemény méretétől függően szükség lehet egy komoly háttércsapatra is, ahol minden tagnak rögzített felelőssége van az adott programrészek, vagy technikai feltételek összehangolásában és megvalósításában. Jelen gyakorlat szemléletformáló szándékkal a közösségi tervezés módszereinek alkalmazási lehetőségeire és a koordinációs tevékenység súlyára fókuszál.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői, megvalósítói	
A gyakorlati feladat részletes leírása Szituációs gyakorlat: egy közösségi nap szervezésének modellezése. A résztvevők alakítsanak 4-6 fős kiscsoportokat. A csoporttagok kiválasztásának szempontjai során törekedjünk arra, hogy mindenhol legyen egyenlő arányban kistelepülésen és nagyvárosban élő hallgató is. A csoportok kötetlenül dolgozhatnak, a feladatmegoldás során egyetlen elvárás, hogy a helyi közösségek részvételén alapuló értékközpontú esemény terve készüljön el. A programelemek a csoporttagok ötleteiből, tapasztalataiból álljanak össze. Minél több közösségfejlesztési és közösségi tervezési módszer beépítésére törekedjenek a folyamat során! 1. fázis: előkészítés, tervezés: - helyszín kijelölés: (település/településrész, lakosság szám, makrotérbeli erőforrások, szervezeti háttér)	

- cél(ok) kijelölése, címadás, „üzenet” - szlogen alkotás
- erőforrások feltárása, a partnerek meghatározása
- a bevonás módjának kiválasztása (milyen közösségi módszerek alkalmazását tervezzük? kiket, milyen módon szólítunk meg? hogyan határozzuk meg az esemény tartalmi elemeit? miként szervezhető az igények felmérése?)
- a program időpontjának kijelölése, a tervezési, szervezési és megvalósítás szakaszainak meghatározása
- a programelemek kiválasztása, szükséges erőforrások felmérése (humán, tárgyi, anyagi)
- a szükséges jogszabályok alkalmazása
- forrásteremtés módja
- kommunikációs terv

(időkeret: 45 perc)

2. fázis: megvalósítás

- forgatókönyv írás: (ki, mikor, mit csinál) milyen eszközök szükségesek és a tevékenységekhez kapcsolódó feladatok és felelősök kijelölése, erőforrások rendszerezése (szükségletek: humán, tárgyi, anyagi hozzárendelése)
- helyszínrajz / rendezvényterkép készítése

(időkeret: 45 perc)

3. fázis:

A csoportok mutassák be a programot 5-5 percben. A prezentáció során ismertessék a közösségfejlesztés és a közösségi tervezés „alkalmazott” módszereit a programelemek kiválasztásában, a közösségi szerepvállalás meghatározásában? Számoljanak be a szervezés előkészítése során felmerült nehézségekről, logikai buktatókról, és sikeresnek vélt megoldásokról.

(időkeret: 45 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

plenáris bemutatás

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, a csoportok számának megfelelő asztalok, székek

Eszközök

flipchart papír, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

egyéni és csoportos feladatmegoldás, gyűjtő-elemző munka

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva saját feladateleírása.

Javasolt előzetes ismeretforrás: Debreceni Művelődési Központ, Csapókerti Közösségi

Ház: Csapókerti Szomszédsági Nap

Szükséges mellékletek -

19. gyakorlat: Önkéntesközpont kialakítása

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségi alapú szolgáltatások szervezése, társadalmi felelősség, részvétel	
A gyakorlati feladat elnevezése: Önkéntesközpont kialakítása	A gyakorlati feladat típusa: tantermi egyéni, csoportos – plenáris
Időtartam: 90 perc	
A gyakorlati feladat célja Az önkéntes munka a közösségi művelődésben jelentős erőforrásokat kínál. Az egyén belső motivációi alapján számos, a közösség céljainak megvalósulását szolgáló feladatot vállalhat. Az önkéntesség lényege a személy képességben van, tehát nem igényel részéről különösebb felkészülést. Az ember tudásával és szabadidejével járulhat hozzá a közösség programjainak formálásához, megvalósulásához. A tevékeny részvétel egyik legfőbb hozadéka az elköteleződés valamely, a helyi társadalom több tagjának is jelentős ügy mellett.	
A gyakorlati feladat célcsoportja Közösségi tevékenységek szervezői, megvalósítói	
A gyakorlati feladat részletes leírása 1. fázis: a csoporttagok egyenként írják össze, mely közösségi-művelődési területen vállaltak már vagy vállalnának szívesen önkéntes munkát, mit csinál(ná)nak és miért? (időkeret: 10 perc) 2. fázis: a feladatvezető megkéri a csoport tagjait, hogy üljenek le egy körbe. A feladatvezető „körönként” irányított, különböző kompetencia szintekhez illeszthető kérdéseket tesz fel: <i>Olyan személyt keresünk, aki...</i> <ul style="list-style-type: none">- <i>civil szervezetben szerzett önkéntes tapasztalatokkal rendelkezik</i>- <i>az ismeretterjesztő munkánkban segítene tanácsadóként / előadóként (tanítana)</i>- <i>segítene a családi napon az információnál vagy a szendvicskészítésben</i>- <i>kézműves foglalkozást tartana</i>- <i>kiállítást szervezne</i>- <i>sütne / főzne</i>- <i>szórólapozna, plakátozna</i>- <i>honlapot frissítene</i>	

... (további kérdésekkel bővíthető).

A csoport tagjai balról jobbra haladva a feltett kérdésekre egy-egy állítást tehetnek kerek mondatban: pl. *Én jól értek a számítógépekhez, a nagyinetes programban tudok segíteni. Én szeretek sütni, a közösségi mézeskalácssütésben szívesen segítek.* Ha valaki nemleges válasz adna, akkor az alábbi mondatkeretet használja: *„sajnos nincs tapasztalatom a - ban/ben, de szívesen csinálnék mást, pl:.....*

A kompetencia szinteket ún. kompetenciaterképben tudjuk vizualizálni: a középpontban az egyén speciális tudása, szakmai képességei állnak, a második szinten a szervezet küldetésével azonos személyes kompetenciák és motivációk, a harmadik szinten azok a kompetenciák jelennek meg, melyek a felelős, közösségben végzett munka alapfeltételei, végül a legszélesebb a közösségi szolgálat vagy önkéntesség tevékenységeit átfogó tartomány.

A közjó szolgálata, társadalmi felelősségvállalás, állampolgári aktivitás, hozzájárulás a közösség működéséhez.

A munka világában szerzett általános tapasztalatok: szervezeti kultúra, rendszeresség, felelősségvállalás kompetenciái.

A szervezet tevékenységével egyező egyéni célok, elhivatottság.

A munkakör ellátásához szükséges speciális kompetenciák érvényesülése.

A gyakorlatvezető a résztvevők pozitív válaszait kérdésenként vezeti a résztvevők nevével (a mellékelt táblázat alapján) egy flipchartra. Összesen hány témakört sikerült feljegyezni? Témakörönként mennyi önkéntes pontot szereztek a résztvevők? Ki kapta a legtöbbet? (időkeret: 50 perc)

3. fázis: beszélgessenek arról, van-e olyan téma, ami nem került még szóba, ki önkénteskedik a mindennapokban, milyen munkát végez, mely területen, és mit ad számára a lehetőség. Van-e olyan résztvevő, akivel kötöttek már önkéntes szerződést? Ha igen, mesélje el a csoporttagoknak, mi a tartalma. (időkeret: 30 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

kiscsoportos feladatmegoldás, egyéni részvétel aktivitása

plenáris bemutatás

Speciális helyszíni igények, körülmények

tanterem, körbe rendezett székek

Eszközök

flipchart papír, színes filctollak

Alkalmazott módszerek

egyéni és csoportos feladatmegoldás

A gyakorlati feladat forrása

Dóri Éva feladatleírása.

Szükséges mellékletek

feladatvállalás	név	pontszám
általános: információs és kisegítő feladatok		
informatika		
kézművesfoglalkozás		
sütés/főzés		
ismeretterjesztés, előadás		
...(bővíthető)		

20. gyakorlat: Közérzeti interjú

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségfejlesztés – kapcsolat felvétele a településen	
A gyakorlati feladat elnevezése: Közérzeti interjú	A gyakorlati feladat típusa: (otthoni – tantermi – otthoni-tantermi) (egyéni – páros – plenáris)
Időtartam: max. 90 perc	
A gyakorlati feladat célja: A helyi lakosok közérzetének, közösségi munkában való részvételük szándékának feltárása. A résztvevők érzékenyítése a lakossági kapcsolatfelvételre, az interjúalanyokkal folytatott beszélgetésben az értő figyelem gyakorlására, a lényegi kérdések megalkotására.	
A gyakorlati feladat célcsoportja: A szakmai (tovább)képzés résztvevői. A közösségfejlesztési folyamat lehetséges aktivistái.	
A gyakorlati feladat részletes leírása <ol style="list-style-type: none">1. Párok létrehozása, egyéni felkészülés (20 perc)2. Interjú párokban, tapasztaltak feljegyzése (15+10 perc)3. Megbeszélés nagycsoportban, a tanulságok összegzése, a gyakorlat értelmezése a közösségfejlesztési folyamatban (30 perc) <p>A jelenlévők párokat alkotnak. Az egymást nem, vagy csak felületesen ismerők kerülhetnek párba! (Családtag, rokonság, munkatársi, baráti kapcsolatok kizárva.) A párok megegyeznek, ki lesz a kérdező, ki a válaszoló a feladat során. Ezek alapján a résztvevők 2 kiscsoportban, külön készülnek fel a feladatra a következő instrukciók felhasználásával. A felkészülésre legfeljebb 15 perc fordítható!</p> <p>A felkészülés végén keressék meg a párjukat, s együtt találjanak egy olyan helyet, ahol nyugodtan beszélgethetnek. Ne hagyják, hogy mások zavarják az együttlétet. Egymásra figyeljenek.</p> <p><u>Instrukció az interjú készítői számára:</u></p> <p>Fogalmazzanak meg kérdéseket a beszélgetőtárs közérzetére, szülőhelyéhez/lakóhelyéhez fűződő viszonyára, az ott megélt örömeik, problémák természetére vonatkozóan, illetve</p>	

azzal kapcsolatban, hogy mit tenne ő olyan esetekben, amikkel elégedetlen, amin változtatna a környezetében.

A kérdéseket írja le, olvassa át, és válasszon ki közülük 3 (három!) kérdést, amit majd fel fog tenni az interjú során.

Szabályok:

- Csak kérdezhet és figyelhet a beszélőre – nem reagálhat a mondottakra, nem fogalmazhat meg véleményt, nem szállhat vitába a beszélővel, bármit is mond.
- Feltehet olyan kérdéseket, amik a hallottak alapján merülnek fel Önben, de választhat a már korábban is felírt kérdései közül.
- A válaszokat nem írhatja fel, nem rögzítheti semmilyen látható módon!
- Figyeljen a beszélőre, éreztesse vele, hogy Önnek fontos, amit mond.
- Amit hall, az kettejük közt marad!

Az interjú végén **10 perc** áll rendelkezésére, hogy felírja azokat a kérdéseket, amiket ténylegesen feltett, s leírja friss benyomásait az interjúval kapcsolatban.

Instrukció a válaszadók számára:

Gondoljanak arra a településre, ahol élnek (születtek, vagy huzamosabb ideje dolgoznak), ahová kötődéssel bírnak.

Mi a jó abban, hogy itt élnek? Mire lehetnek büszkék a településsel kapcsolatban? Mi az, ami megkeseríti az itt élők életét? Mi miatt mennének el máshová lakni, dolgozni? Min kellene/lehetne változtatni a településen?

Szabályok:

- A társuk kérdez, Ön csak válaszolhat a kérdéseire, de elmondhat mindent, ami a kérdéstről eszébe jut.
- Az interjút a kérdező irányítja, ne vegye át a szerepét.
- Válaszait spontán, ne papírból olvasva mondja el. Törekedjen egyes szám első személyben fogalmazni.
- Legyen őszinte. Amit elmond, Önök között marad.

Az interjú végén **10 perc** áll rendelkezésére, hogy felírja friss benyomásait. Hogyan érezte magát az interjú során, mi történt, vannak-e az Ön számára tanulságai az elmúlt perceknek?

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

Megbeszélés nagycsoportban

A résztvevők két külön csoportban, lehetőleg körben/félkörben ülve helyezkednek el.

Kérdések:

- Mi történt az interjú során? Hogyan zajlott a beszélgetés?
- Sikerült-e azokat a kérdéseket feltenni, amit terveztek? Inspirált-e a válaszadó új kérdéseket?
- Melyik kérdés(ek) bizonyult(ak) a legjobbnak?
- Volt-e valami meglepő, érdekes az elmúlt 15 percben?

A vezető reflektál az elhangzottakra, a pozitív érzéseket nyomatékosítja. Felhívja a figyelmet a bizalom-építésre, a másakra figyelésre – ennek vannak alárendelve az interjú szabályai: eltérés a médiában, szociológiában alkalmazottakhoz képest.

Az interjú szerepe a közösségfejlesztő folyamatban. Az interjú befejezése, lezárása – meghívás a következő alkalomra, az első közösségi beszélgetésre (helyszín, időpont), ill. – tájékozódás, hová, kihez kellene/lehetne mennünk hasonló céllal?

Speciális helyszíni igények, körülmények

Lehetőség szerint 2 terem a felkészüléshez, vagy elegendő hely egy teremben az elhelyezkedéshez. Ez utóbbi esetben az instrukciók kiadása írásban.

Eszközök

Papírtábla, nagy papírok, A/4-es lapok, tollak, filctollak.

Alkalmazott módszerek

Egyéni felkészülés után páros feladatmegoldás, nagycsoportos feldolgozás, megvitatás, kiselőadás az interjú szerepéről a folyamatban.

A gyakorlati feladat forrása

Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Szerk. Vercseg Ilona. Bp. 2004. KÖFE. 36-37.p. alapján Pósfay Péter közösségfejlesztő leírása

Szükséges mellékletek

- „Az interjú” c. segédanyag:

Az interjú A kezdeményezés, a lakosság megszólításának egyik fontos módszere az interjúkészítés. Egyszerűbben úgy is fogalmazhatunk, hogy kezdeményező beszélgetéseket folytatunk a helybeli lakosokkal, azokkal, akiket a helyi közösségi élet néhány, általunk ismert vezetője jelentős helyi polgároknak tart.

Hogy kik a legismertebb véleményformálók (opinion leaders), azt a kezdeményezők csoportja tudni fogja. Az első interjúk végén aztán a kezdeményezők megkérdezik tőlük, hogy szerintük

kit érdemes még felkeresni és megkérdezni? Így a helyi emberek szinte közre adják a kezdeményezőket, s eközben közösségi hálózatot építenek.

Az interjú funkciója a kapcsolatfelvétel, a bizalomépítés és legfőképpen az, hogy bekapcsolódásra, a közösség, a helyi társadalom életében történő cselekvő részvételre mozgósítson.

A közösségfejlesztésben alkalmazott interjú funkciója eltér a szociológiában, pszichológiában, néprajzban stb. alkalmazott interjúkétól, vagy akár a szociográfia, vagy a közvélemény-kutatás céljaira készített interjúkétől is. Elsősorban ugyanis nem tényeket, véleményeket akar feltárni, összegezni és azokból kategóriákat elvonni; nem is az „én” magára ismerését szolgálja vagy a meghallgatottság iránti igényt elégíti ki; nem egy mesterség, szokásrend, hagyomány stb. törvényszerűségeit igyekszik az emlékezetből felszínre hozni; s azt sem állíthatjuk, hogy csak a fejlesztők tájékozódását, a közösség problémáinak beazonosítását, a kapcsolatteremtést segíti. A mi interjúink során is redukálódhatnak ezek a szükségletek – s mindkét oldalon, az interjú alanya és készítője részéről is –, de funkciója esetünkben főként az, hogy bekapcsolódásra, a közösség, a helyi társadalom életében történő cselekvő részvételre mozgósítson. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy ami a többi interjúnál a vég, az nálunk a kezdeti pont. A mi interjúink – mint a fent körvonalazott tartalom is mutatja – nem az életútra, a pályaképre, a hagyományokra, családtörténetre stb. kérdeznek, hanem a helyi közérzetre.

Az interjúk során az először a bakonyi térségben feltett kérdésekkel mozgósítunk (1983, Varga):

- Mít jelent számára itt élni? (Mi a jó az itteni életben? Mi a rossz?)
- Min változtatna és hogyan?
- Ő maga mivel tudna hozzájárulni a változásokhoz?

E három, lényegében egyszerű kérdés megválaszolása nagy aktivizáló erővel bír, s ezt már nagyon sok helyi munkában megtapasztaltuk. Fontos azonban, hogy a kérdések hatását ne üssük agyon felesleges magyarázkodással, hanem hagyjuk őket „működni”. Legyen türelmünk kivárni!

Alapvető magatartásunk a segítő meghallgatás, az empátikus magatartás. Törekedjünk arra, hogy beszélgető- partnerünk jól érezze magát az interjú közben, ezért a pozitív visszaigazolás megengedett. Ha partnerünk törekszik a kommunikációs egyensúlyra és rólunk kérdez,

magunkról is elmondhatunk annyi odaillő információt, amennyit szükségesnek érzünk. Ne akarjunk másnak látszani, mint akik vagyunk, mert csak önmagunk vállalásával lehetünk autentikusak.

Vigyázzunk arra, hogy ne igyekezzünk "mindent" kiszedni partnerünkéből! Ellenkezőleg: szorítkozzunk csak a közösséghez való viszonyára, s ne engedjük a beszélgetést a kapcsolati problémák felé terelődni. Akkor csináltunk jó interjút, ha utána partnerünk jól érzi magát és nem azon rágódik, hogy ezt vajon miért is mondta el, minek adta ki magát egy idegennek, és egyáltalán: kik ezek és mit kezdenek ezekkel az információkkal?

A beszélgetés végén kínáljunk fel egy következő beszélgetési lehetőséget, de immár nyilvános beszélgetésre gondolunk, valamennyi partnerünk együttes meghívására. Tegyük világossá, hogy itt egy közösségi cselekvés indul, aminek tartalmát és módszereit magunk tervezzük meg és együtt valósítjuk meg, s hogy ezt a folyamatot szakemberek segítik, s hogy ebben az ő személyes részvételét nagyon fontosnak tartjuk. Jó, ha konkrét időpontban maradva búcsúzunk el egymástól.

Az interjú után természetesen nem adunk és veszünk információkat a helyi lakosoknak egymásról. A beszélgetés után a legcélszerűbb magunknak jegyzeteket készíteni, mert a magnó vagy a jegyzetfüzet használata növelheti a bizalmatlanságot. Az interjú tartalma önmagukban soha, legfeljebb csak elemeikben, pl. egy későbbi projekt-összefoglalóban vagy pályázatban kerülhetnek nyilvánosságra, akkor sem személyekhez kötődően.

Elképzeltető, hogy találkozunk nagy egyéniségekkel, olyanokkal, akik a közösség normáinak megtestesítői vagy ritka egyéni tudás birtokosai. Velük már készíthetünk olyan interjút vagy interjúsorozatot, amelyben életútját (Oral History) vagy mesterségbeli tudását, a helyi hagyományokat kérjük ismertetni, ám ezeket sem pusztán a helytörténeti gyűjtés céljával, hanem azért, hogy tudásukat – a helyi nyilvánossággal felerősítve – visszaadjuk annak a közösségnek, amelyből vették (portréfilm, verseskötet, cikkek a helyi lapba ill. évkönyvbe, iskolai tanórákon való bemutatás stb.) Ezek az interjúk így a közösségi identitás élményt nyújtó forrásai lesznek.

Elegendő interjú elkészülte után a fejlesztő(k)ben kialakul egy ismerethalmaz azokról a problémákról, amelyek a helyi embereket foglalkoztatják, nem tud azonban még a problémák között súlyozni, ennyiből még nem látszik kibontakozni a helyi cselekvés néhány fő iránya. Ehhez a nyilvános beszélgetések segítenek hozzá.

(Forrás: Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Szerk. Vercseg Ilona. Parola füzetek. Budapest, 2004. 36-37. old.)

Instrukciók a résztvevők/oktató részére:

Instrukciók az interjú-gyakorlat vezetője/résztvevői részére

A jelenlévők párokat alkotnak. Az egymást nem, vagy csak felületesen ismerők kerülhetnek párba! (Családtag, rokonság, munkatársi, baráti kapcsolatok kizárva.)

A párok megegyeznek, ki lesz a kérdező, ki a válaszoló a feladat során. Ezek alapján a résztvevők 2 kiscsoportban, külön készülnek fel a feladatra a következő instrukciók felhasználásával.

A felkészülésre legfeljebb **15 perc** fordítható!

A felkészülés végén keressék meg a párjukat, s együtt találjanak egy olyan helyet, ahol nyugodtan beszélgethetnek. Ne hagyják, hogy mások zavarják az együttlétet. Egymásra figyeljenek.

Az interjú készítői

Fogalmazzanak meg kérdéseket a beszélgetőtárs közérzetére, szülőhelyéhez/lakóhelyéhez fűződő viszonyára, az ott megélt örömök, problémák természetére vonatkozóan, illetve azzal kapcsolatban, hogy mit tenne ő olyan esetekben, amikkel elégedetlen, amin változtatna a környezetében.

A kérdéseket írja le, olvassa át, és válasszon ki közülük 3 (három!) kérdést, amit majd fel fog tenni az interjú során.

Szabályok:

- Csak kérdezhet és figyelhet a beszélőre – nem reagálhat a mondottakra, nem fogalmazhat meg véleményt, nem szállhat vitába a beszélővel, bármit is mond.
- Feltehet olyan kérdéseket, amik a hallottak alapján merülnek fel Önben, de választhat a már korábban is felírt kérdései közül.
- A válaszokat nem írhatja fel, nem rögzítheti semmilyen látható módon!
- Figyeljen a beszélőre, éreztesse vele, hogy Önnek fontos, amit mond.
- Amit hall, az kettejük közt marad!

Az interjú végén **10 perc** áll rendelkezésére, hogy felírja azokat a kérdéseket, amiket ténylegesen feltett, s leírja friss benyomásait az interjúval kapcsolatban.

A megkérdezettek

Gondoljanak arra a településre, ahol élnek (születtek, vagy huzamosabb ideje dolgoznak), ahová kötődéssel bírnak.

Mi a jó abban, hogy itt élnek? Mire lehetnek büszkék a településsel kapcsolatban? Mi az, ami megkeseríti az itt élők életét? Mi miatt mennének el máshová lakni, dolgozni? Min kellene/lehetne változtatni a településen?

Szabályok:

- A társuk kérdez, Ön csak válaszolhat a kérdéseire, de elmondhat mindent, ami a kérdésről eszébe jut.
- Az interjút a kérdező irányítja, ne vegye át a szerepét.
- Válaszait spontán, ne papírból olvasva mondja el. Törekedjen egyes szám első személyben fogalmazni.
- Legyen őszinte. Amit elmond, Önök között marad.

Az interjú végén **10 perc** áll rendelkezésére, hogy felírja friss benyomásait. Hogyan érezte magát az interjú során, mi történt, vannak-e az Ön számára tanulságai az elmúlt perceknek?

Megbeszélés: A résztvevők két külön csoportban, lehetőleg körben/félkörben ülve helyezkednek el.

Kérdések:

- Mi történt az interjú során? Hogyan zajlott a beszélgetés?
- Sikerült-e azokat a kérdéseket feltenni, amit terveztek? Inspirált-e a válaszadó új kérdéseket?
- Melyik kérdés(ek) bizonyult(ak) a legjobbnak?
- Volt-e valami meglepő, érdekes az elmúlt 15 percben?

Visszacsatolás a csoportban elhangzottakra. A pozitív élmények kiemelése.

Az interjú szerepe a közösségfejlesztő folyamatban. A betartandó szabályok – eltérés a szociológiában, a médiában használt interjú-helyzetektől.

Terepmunkában az interjú befejezése, lezárása – meghívás a következő alkalomra, a közösségi beszélgetésre (helyszín, időpont), ill. – tájékozódás, hová, kihez kellene/lehetne mennünk hasonló céllal?

Segédanyag forrása (Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Bp. 2004. KOFE. 36-37. p.)

21. gyakorlat: Párbeszéd-kör alakítása, kipróbálása

A gyakorlati feladat témaköre, elméleti kapcsolódása: Közösségfejlesztés – közösségi beszélgetések a településen	
A gyakorlati feladat elnevezése Párbeszéd-kör alakítása, kipróbálása	A gyakorlati feladat típusa: (otthoni – tantermi – otthoni-tantermi) (egyéni – kiscsoportos – plenáris)
Időtartam max. 120 perc	
A gyakorlati feladat célja Felkészítés, egyúttal érzékenyítés a közösségi <i>beszélgetés levezetésének</i> , egyenrangú <i>résztevéőként való megtapasztalásának és megfigyelésének átélésével</i> arra a feladatra, mely az emberek valamely csoportja moderált beszélgetésének generálására irányul, az őket egyaránt érintő kérdésekkel kapcsolatban.	
A gyakorlati feladat célcsoportja A képzésben résztvevő közművelődési szakemberek. A terepmunkában környezetükben közös beszélgetésekre hajló magánszemélyek, ill. problémamegoldó folyamatban résztvevő képviselők csoportjai.	
A gyakorlati feladat részletes leírása A „párbeszéd-körök” a 19. szd. Amerikájában spontán kezdeményezésre kialakuló csoportosulások voltak, melyeket magánemberek, őket közösen foglalkoztató kérdések megbeszélésére, többnyire valamilyen közös probléma megoldására szerveztek. A kormányzat érdekelt volt a felelősséggel gondolkodó, szuverén állampolgárok véleményének befogadásában, a felvetések programba való beépítésében, felismerte e körökben rejlő előnyöket és nyilvánosan támogatta is megalakulásukat – befogadó készségének hangoztatásával. A századfordulóra százezres nagyságrendben szerveződtek ilyen társaságok, legismertebb a Chautauqua Irodalmi és Tudományos Körök voltak, számukat 15 ezerre becsülték. A szd utolsó éveiben Svédországból Amerikába látogató civil delegáció megismerkedett az említett körök mozgalmával, s „követendő gyakorlatként” hazavitték ezzel kapcsolatos tapasztalatukat, élményüket. Így bontakozott ki a 20. szd elejére Svédországban az a párbeszéd-köri mozgalom, mely rövid idő alatt behálózta a skandináv országot. A helyi könyvtárakkal együttműködve gombamód szaporodtak az ipari egyesületek, politikai pártok, szabad egyházak, szövetkezetek, szenvedélybetegséggel küzdőkkel foglalkozó mozgalmak háza táján a beszélgető csoportok. Olyannyira	

életformává vált ez, hogy Olof Palme miniszterelnök egy alkalommal Svédországot „jelentős mértékben párbeszéd-köri demokráciának” nevezte. Pár évtizeddel ezelőtt már 320 ezer párbeszéd-kört regisztráltak mintegy 2,9 millió résztvevővel (a felnőtt népesség majd felét jelentette ez).

Ennek a mozgalomnak Svédország ugyanúgy köszönhette gazdasági felemelkedését, mint a Grundtvig püspök elképzelései alapján a 19. szd derekán elindított népfőiskolai mozgalomnak a közeli Dánia.

Magyarországra Hankiss Elemér és barátai „hozták be” a *Találjuk ki Magyarországot* mozgalom keretei között. Népszerűségéről, rohamos elterjedéséről nem beszélhetünk, nálunk éppen egy ezzel merőben ellentétes vitakultúra alakult ki az eltelt évtizedekben. Felélesztése a „*hozzaértő dolgozó nép okos gyülekezetében hányni-vetni meg száz bajunk*” terepén talán még lehetséges. Ebben közművelődésben dolgozó kollégáink lehetnek illetékesek.

1. Fázis: **Rövid ismertető** a párbeszéd-köri mozgalomról (10 perc)
2. **Témakeresés nagycsoportban**, a “brainstorming” technika alkalmazásával – “*Mit válasszunk témának a beszélgetéshez?*” kérdésre. A felvetések listázása flip-chartra (szabály: bárki, bármit mondhat, nem kell indokolnia, a többiek ne kommentálják, ne véleményezzék az elhangzottakat, mondjanak újabbakat!) Ha elfogynak az ötletek, a teljes listán végigmegyünk, ha bárkinek van kérdése bármelyikkel kapcsolatban, akkor az ötletgazda röviden válaszol. Ha valamely témát bárki le akarja venni a listáról, akkor az ötletgazda dönti el, kihúzható-e, ha nem, fennmarad a listán. A lapon szereplő témákat ezután súlyozzuk a következő szempont szerint: “*Itt és most melyik témát beszéljük meg mi magunk?*” A döntéshez mindenkinek van X db “zsetonja”, amit tetszőleges arányban eloszthat valamennyi – a lapon fennmaradt - téma között. A zsetonok számát a következő képlet adja meg: $N/2 - 1$ (N= a témák száma, ezt megfelezzük, az eredményből egyet levonunk.) A szavazás úgy történik, hogy a vezető egyesével felolvassa a lapon szereplő témákat. Mindenki feltartja a kezét, s az ujjain annyit mutat, ahány zsetonnal támogatja az adott témát. Aki 0 pontot ad, azt feltartott keze ökölbe szorításával jelzi. A vezető a pontok számát felírja a téma mellé. Végül kiválasztjuk a legtöbb pontot gyűjtő 3 témát. Ezután egyszerű kézfeltartással jelezhetik a résztvevők: az első 3-ból ki, melyik téma megbeszélésében venne

részt. Mindenki csak egyszer tarthatja fel a kezét. (Jó esetben legalább 2 témának lesznek támogatói ebben a körben.)

A beszélgető-csoport minimális létszáma 6 fő lehet. Nem kell azonos létszámú kiscsoportokat alakítani. Ha mindenki egyet választ, a feladat ugyanúgy teljesíthető, csak a megfigyelők lesznek többen. (Ha van olyan a csoportban, aki semmilyen feladatra nem jelentkezne, kérjük meg, legyen megfigyelő, s figyeljünk rá, hogy a megbeszélés során mondjon ő is észrevételeket.) (15 perc)

3. **Szerep-választás.** A csoportokat arra kérjük, rövid beszélgetéssel válasszák ki maguk közül, ki lesz a beszélgetés vezetője (1 fő), kik lesznek a résztvevők (min. 3, max. 5 fő), kik lesznek megfigyelők (min. 2 fő + mindenki, az előzőeket leszámítva). A minimum, maximum létszámok betartása fontos! (5 perc)
4. **Felkészülés a beszélgetésre.** Kiadjuk az instrukciókat a kiscsoportok tagjainak a vállalt szerepek szerint: a “vezetők” és a “résztvevők” csak a saját instrukcióikat kapják, a “megfigyelők” azt a lapot, amin mindhárom szerep leírása megtalálható. Ezután mindenkit arra kérünk, hogy a szerepleírás alapján egyénileg készüljön fel, gondolja végig, mit kell tennie, hogyan fogja azt teljesíteni. (10 perc)
5. **Beszélgetés a kiscsoportban** szokásos akvárium-gyakorlat: a beszélgetők úgy helyezkedjenek el, hogy jól lássák, és értsék egymást, megfigyelőik pedig úgy, hogy kellő távolságban, de az egész csoportra rálátásuk legyen. (Ha 3-4 kiscsoport van, több teremre van szükség, ha csak egyetlen beszélgető csoportunk van, akkor egyszerűen egy nagyobb külső, és kisebb belső kört alakítunk.) (15-20 perc)
6. **Megbeszélés nagycsoportban.** (A terem átrendezése, csoportok szedelőzködése, a feszültség oldása időt igényel. Célszerű ezt kicsit meghosszabbítva megadni a lehetőséget az egy-egy csoportban megfigyelők részére, hogy félre vonulva osszák meg egymással tapasztalataikat, esetleg a “szereposztást”: melyikük, mit mond el az általuk látottakból. stb. Erre legfeljebb 10 percet adjunk.
7. Az egész nagycsoportot körben ültetjük le. Kérdésünkre először a résztvevők, majd a vezetők, s végül a megfigyelők válaszait kérjük. Ebben a körben nem tehet fel senki kérdéseket. A mi kérdésünk: *“Hogy érezted magad a feladatban, mi okozott nehézséget, minek örültél, vállalnál-e máskor is hasonló szerepet?”*
Ezt a sorozat-beszámoló kört kiegészíthetjük egy másodikkal is, ha szükségét látjuk. Kérdésünk: *“Mindenkit meghallgatva kinek van kérdése, megjegyzése, észrevétele a feladat egészével, saját szerepével kapcsolatban?”* (30 perc)

8. **Lezáró gondolatok:** a vezető arról, hogyan látta ő a csoport viselkedését a különböző helyzetekben az egész gyakorlat során. Visszacatolást adhat a beszámoló körben elhangzottakkal kapcsolatban. Vázolhatja a módszer gyakorlatban való alkalmazásának lehetőségeit – különösen, ha a csoport tagjai ezt nem említették volna. (10 perc)

A gyakorlati feladat végrehajtásának értékelése

A 8. Pontban „lezáró gondolatok” szerint. Kiemelhetők azok a viselkedésmódok, amik hozzájárultak a gyakorlat sikeres megvalósításához általában is, és személyesen is.

Speciális helyszíni igények, körülmények

Nagy létszámú csoport esetén olyan helyiség, ahol kényelmesen elfér akár több kiscsoport is, vagy több terem kell.

Eszközök

Papírtábla, nagy papírok, filctollak, jegyzetpapírok, tollak, esetleg névkitűzők a szereplők azonosításához.

Instrukciós lapok.

Alkalmazott módszerek

Egyéni felkészülés, döntéshozatal, Kiscsoportos együttműködés, Plenáris gyűjtőmunka, feldolgozás, visszajelzések.

A gyakorlati feladat forrása

Párbeszéd kör kézikönyv – Útmutató a párbeszéd körök vezetői, szervezői és résztvevői számára 1-2. Kiadja a „Találjuk ki Magyarországot” Klub Párbeszéd Kör Programja. É.n. 32 és 40 p. Szerk. Borbélyné Nagy Éva, ford. Kandó Mihály és Stefány Judit.

LETÖLTHETŐ:

http://www.kka.hu/_062567bd000f875a.nsf/0/ac1c23aaa5f6961a852566f200124273?OpenDocument

http://www.kka.hu/_062567bd000f875a.nsf/0/a6a2075d0983f76fc1256b0d004f5621?OpenDocument

A fentiek alapján Pósfay Péter közösségfejlesztő leírása.

Szükséges mellékletek

Instrukciók a **párbeszéd-kör gyakorlat** résztvevői részére

Brainstorming (cca 15 perc): „*Soroljanak olyan TÉMÁK-at, amikről szívesen beszélgetnének másokkal, akiket ezek a témák ugyancsak érdekelnek!*”

A témák **papírtáblára** kerülnek, majd „súlyozunk” a következő szerint: „*Ha közülük csak 1 (3) választható, melyik beszélgetésben venne részt?*”

Kiscsoportok alakítása

– akár a súlyozás eredménye szerint, akár tetszőleges csoportalakítással. Fontos, hogy mindenki olyan csoportba kerüljön, aminek témája iránt érdeklődést mutatott.

A csoportokban legalább 6, legfeljebb 10 fő szerepeljen! (Az alsó határ ajánlott, a felső tetszőleges, de ha többen vesznek részt a feladatban, értelemszerűen növekszik a feladat időtartama és a megfigyelők létszáma is.)

Felkészülés a feladatra (max. 10 perc) – ezalatt minden csoport válasszon (önkéntes jelentkezés is elfogadható):

- 1 „vezetőt”
- 2-3 „megfigyelőt”
- 4-6 „résztevőt”

A megválasztottak megkapják instrukciós lapjukat, annak elolvasása után kezdődik a feladat (15-20) percben. A vezető és a résztvevők csak saját lapjukat kapják, a megfigyelők mindhárom instrukciós lappal dolgoznak.

Prezentáció a feladatok lezárása után.

A feladat befejezésekor mindenki még a helyén feljegyzi röviden a legfontosabb benyomásait, észrevételeit a saját, és a többiek szereplésével kapcsolatban. A megfigyelők összegzik észrevételeiket (az egy csoportot megfigyelők egyeztethetnek egymással).

A csoportok tagjai körbe/félkörbe ülnek, az azonos funkciójú szereplők kerülnek egymás mellé (vezetők – résztvevők - megfigyelők), majd ebben a sorrendben megosztják a többiekkel a tapasztaltakat.

Feldolgozható kérdések: - hogyan élték meg a helyzetet? – kiestek-e a szerepükből? – könnyű/nehéz volt betartani a szabályokat? – mit kellett/lehetett volna másképp? – van-e tanulsága (egyéni) a gyakorlatnak?

Megfigyelők

- A vezető és résztvevők számára kiadott instrukciók alapján figyelje meg a beszélgetést.
- **Jegyezzen fel mindent**, amit figyelemre méltónak tart. Minden fontos lehet (megszólalás sorrendje – résztvevők/vezető viselkedése, ezek változásai – stílus – hangnem – egymásra hivatkozás – a szabályok „áthágásának” kísérletei – non-verbális kommunikáció – metakommunikációs jelek stb.)
- **Ön „nincs jelen”**. Nem szólhat bele a beszélgetésbe, nem nyilváníthat véleményt, észrevételt, bármi is történik.

Résztvevők

- A témával kapcsolatban mondja el mindazokat az **információkat**, amikkel rendelkezik – ismertesse azzal kapcsolatos **véleményét, álláspontját**, amit képvisel – s azokat az érveket is, melyek ezt alátámasztják.
- Figyeljen a többiekre, hallgassa meg mondandójukat.
- Ügyeljen arra, hogy a beszélgetés ne váljon vitává, bármennyire is eltérnek egymástól a vélemények, vagy álláspontok.
- Törekedjen arra, hogy megértse, mások miért helyezkednek arra az álláspontra, amit képviselnek.
- **Nem cél**, hogy meggyőzzék egymást, hogy közös álláspontot alakítsanak ki, vagy bármiben egyet értsenek.
- Szigorúan tilos az elhangzottak, különösen a résztvevő személyek minősítése. Kerülje ezeket.
- Hallgasson a vezetőre, aki azért van ott, hogy mederben tartsa a beszélgetést, de abban nem vehet részt.

Vezető

- Ön egy párbeszéd-kör vezetője. Az a feladata, hogy mederben tartsa a beszélgetést a következő (15-20 perc) időtartamban.
- Nem irányíthatja a beszélgetés fonalát. Arra figyeljen, hogy mindenki elmondhassa véleményét, álláspontját a témáról. Az Ön felelőssége, hogy a résztvevők tartsák tiszteletben egymást, meghallgassák az álláspontokat, elmondhassák érveiket – de **ne vitakozzanak** egymással. (Nem alakulhat át „vitakörre” a csoport.)
- Ön nem vesz részt a beszélgetésben, tehát nem fejtheti ki álláspontját a témával kapcsolatban akkor sem, ha van véleménye, s akkor sem, ha a többiek erre kérik.

- **Az együttlét célja:** a lehető legtöbb információt, álláspontot és érvet ismerjenek meg egymástól a résztvevők a témával kapcsolatban.
- Nem kell sem közös véleményre jutniuk, sem közös nyilatkozatot kiadniuk.
- A beszélgetés végén megállapodhatnak abban, hogy 1. Folytatják majd a beszélgetést (megjelölve, milyen területeket kellene érinteniük, ill. akarnak-e bevonni másokat a folytatásba) 2. Befejezik a beszélgetést, s esetleg legközelebb más témát választanak.
- Ön zárja le a beszélgetést.

IV. Jó gyakorlatok, esetpéldák

1. esetpélda: Szemesi szüreti pillanatok - közösségi fotódokumentumtár

Esettanulmány címe: Szemesi szüreti pillanatok - közösségi fotódokumentumtár

Szerző: Dóri Éva (2018)

- 1. Témaköri kapcsolódás:** Közművelődés-közösség kapcsolatai, kultúrákövetítés, helyi identitás – kulturális azonosság.
- 2. Alkalmazási lehetőségek:** Közösségi művelődés feladatellátás komplexitásának növelése, a szakmai feladatok horizontális szélesítése, bevonás, a lakosok szerepvállalásának erősítése.
- 3. A feldolgozást segítő kérdések:**
 - Mi a közösségbe tartozás gondolata - a közösségiség fogalmának az érzelmi, szellemi, kapcsolati kötődésre építő definíciója szerint - a leírt program tükrében?
 - Mi a közösségi művelődés szerepe a helyi hagyományok feltárásában, megőrzésében, a részvétel erősítésében?
 - Milyen tárgyi eszközrendszerrel dolgozik egy intézmény/közösségi szintér?
 - Mely más alapszolgáltatásokhoz járulhat hozzá a hagyományos közösségi értékek átörökítése?

Bevezető

A közösségi fotódokumentumok gyűjtését az év egyik meghatározó közösségi rendezvényéhez, a szüreti felvonuláshoz kapcsolódóan kezdeményezték Balatonszemesen, 2014-ben. *Egykori Szemesi szüreti pillanatok* címmel felhívást tettek közzé a településen élőket megszólítva. A program célja egyrészt az idősebb korosztály bevonása és aktív közreműködése a programstruktúra kialakításában, másrészt a családok birtokában lévő helytörténeti dokumentumok gyűjtése, archiválása volt.

A település, a rendezvény és az intézményi célkitűzések rövid bemutatása:

Balatonszemes, a déli part egyik kistelepülése, 1740 lakost számlál, amelynek harmada a 60 év feletti korosztályhoz tartozik. Jelentős nyári idegenforgalommal bír, a pezsgő nyári szezonon kívül csendes, a helyi kisközösségek igényeit kiszolgáló kulturális programkínálattal.

Balatonszemesen számos településhez hasonlóan évszázados hagyomány a betakarítási időszak jeles eseménye, a szüreti felvonulás. Mára a helyi Nyitnikék óvoda kezdeményezésére és közreműködésével a Szülői Munkaszervezet jótekonysági „Szüreti Báljával” kapcsolódik össze a rendezvény. A hagyomány szerint a felvonulók a „falu” elöljáróinak meglátogatásával körbejárják a települést. A menet megállóiban az utca lakosai megvendégelik a felvonulókat, a kisbíró „kidobolja” az elmúlt esztendő legmeghatározóbb helyi történéseit, miközben az ovisok és a lakosok közül verbuválódott táncosok vidám műsorukkal invitálják az esti szüreti bálba a lakosokat. A bált a művelődési házban rendezik meg. Az intézmény vezetése minden támogató segítséget biztosítani kívánt az esemény közösségi alapú szervezéséhez, a helyi lakosság mind szélesebb körű bevonásához és a kulturális beágyazódás megteremtéséhez.

A tevékenység bemutatása

A kiindulási helyzet egy sok éve állandó tartalommal és résztvevői csapattal megvalósuló program megújításának, frissítésének szándéka volt. A szervezők több erőforrást nem tudtak biztosítani, tekintettel a gyerekek intenzív felkészítésére, a menet megállóiban a fogadások, valamint a szüreti bál megszervezésére – ennek minden előkészületi és lebonyolítási teendőivel együtt.

A szüreti felvonulás és bál mellé szerettek volna olyan programokat is társítani, amelyek a közösségi részvétel ösztönzése mellett más szakmai feladatokhoz is kapcsolódhatnak, mintegy színesítve és megújítva a hagyományos rendezvényt, és kihasználva az abban rejlő kulturális lehetőségeket. A szüreti felvonulás minden e hagyományt ápoló kistelepülésen a közösség tagjainak személyes közreműködésével megvalósuló vidám hangulatú esemény. A tradicionális szerepekbe bújó lakosokat (bíró-bíróné, kisbíró, táncosok, zenészek, csöszök, csikósok, „cigányok” stb.) szokás szerint évről-évre egy-egy közös fotón örökítik meg.

Így jutottak el egy képarchívum gyűjtéséhez és kiállítás(ok) rendezés(é)hez, valamint régi VHS felvételek digitalizálásával a helytörténeti filmanyagok gyűjtéséhez és azok rendezvényekhez kapcsolt bemutatásának lehetőségéhez. Mindehhez kiváló háttérrel biztosít a művelődési ház és az abban működő könyvtári szolgáltató hely, aminek egyik kiemelt feladata a helytörténeti, helyismereti dokumentációk gyűjtése és archiválása is.

Célcsoport:

Az aktív korúak, valamint a legfiatalabbak – és általuk családjaik – rendszeres használói az intézménynek, az idősebb korosztályt azonban nehéz megszólítani, érdekeltté tenni. A

részvételi motivációt nagyban segíti a személyes érintettség, a fiatalkori emlékek felidézése, a saját élmények újra idézése, amelynek remek eszköze lehet egy közösségi fotóarchívum. A kiemelt célcsoport a 60 éven felüliek köre lett.

Célok

A művelődési ház a kistélepülés közösségi művelődési színtereként küldetésének tekintette, hogy a közösség számára nyitott házként mindenki számára kínáljon kulturális alkalmakat és bekapcsolódási lehetőséget. Fontosnak tartottak megragadni minden lehetőséget a lakosok bevonására. A kulturális értékek átörökítése, a hagyományőrzés, a helyi közösségek megerősítése, segítése kiváló eszköz a helyi beágyazódás stabilizálására. A közösségi terek széles lehetőséget nyújtanak kulturális programtípusok párhuzamos szervezéséhez. A szüreti felvonulás és bál nem aknázza ki az intézményi kapacitásokat, továbbá meghatározott célcsoportot érint.

A tervezési szakasz

A rendezvényi tevékenységek összehangolása, tematikus kapcsolódási adottságok meghatározása a tervezési folyamat részét képezik. Tehát egy esemény kapcsán megvizsgálták, hogy milyen – a témához illeszkedő – más, esetleg kisebb volumenű kulturális programot tudnak még hozzászervezni. Ezzel szélesíthetik a résztvevők és az érdeklődők körét. Pl. a zeneünnepi koncerthez hangszerbemutatót és kiállítást is lehet kapcsolni. Fontos, hogy az ismeretátadás és ismeretszerzés mellett az interakció lehetősége is biztosított legyen. Mindenki közreműködővé válhat, anélkül, hogy reflektorfényben állna. Szükséges átgondolni a rendelkezésre álló erőforrásokat (mind humán, mind tárgyi és anyagi vonatkozásban). Mit várunk a program megvalósításával, kínál-e számunkra válaszokat? A kiállítás és a filmvetítések ötlete nyomán, a szüreti rendezvényre felkészülő próbák, valamint a táncosok és más közreműködők által elmesélt egykori felvonulási történetek felidézése és vidám visszaemlékezések során számos megszólítható helyi lakost neveztek meg. Így személyes felkereséssel és nyilvános felhívás közzétételével kezdték meg a gyűjtőmunkát.

Megvalósítás

A *közösségi fotóarchívum* megvalósításának első tematikus egysége a Szemesi szüreti felvonulás hagyománya lett. A helyi újságban, az intézmény havi programjait hirdető szórólapon és plakáton, weboldalán és FB profilján felhívást tettek közzé *Szemesi szüreti pillanatok keresése* címmel. Kérték a lakosokat, hogy a családi albumokban, kredencfiókokban

megbúvó egykori szemesi szüreti felvonulásokon készült fotókat hozzák be a könyvtárba, ahol a munkatársak beszkennezték azokat. Az eredeti képeket visszaadták a tulajdonosoknak. Az első, több mint 30 évvel azelőtt készített fényképeket a mai felvonulás megvalósításában fogathajtóként résztvevő lakos bocsájtotta rendelkezésre, aki egykoron csikóslegényként működött közre a programon. Közel 100 képet gyűjtöttünk össze két hét alatt. Az aktivitást nagyban segítette, hogy a helybeliek egymásnak adták az információkat. Azáltal, hogy elővették az évek-évtizedek óta fiókok mélyén szunnyadó képeket, felismerték rajta egykori barátaikat, szomszédait, ismerőseiket, akikkel ma már csak távolabbi kapcsolatot ápolnak. Amikor elkezdtek mesélni képekről, sokszor idézték fel az év eseményeit, a frissen házasodókat, a menetben résztvevők történeteit, és így tovább. Egyik név után jött a másik: kit hol találunk, kiket kérdezzünk stb.

A közösségi szüret fotótárba került képeket igyekeztek évszám szerint rendszerezni. A legrégebbi fotó az 1910-es évekből került elő, a legtöbb az 50-es 60-as évekből. A képeket A4-es méretben nyomtatták ki, majd évszám szerint növekvő sorrendben felkasírozták.

(fotó: Dóri Éva / Balatonszemes, 2014.)

Az első gondolat az volt, hogy a kiállítást a kiállítóteremben (közösségi kisteremben) rendezik meg, de ezzel a látogatók számát erősen korlátozták volna, mivel a térrendezés intézményen belül a kiállítótermet kivonta a „fő” közlekedési útvonalakból, de önmagában kihívást jelentett még a lakosok becsábítása az intézmény falain belülre. Ezért úgy döntöttek, hogy a kiállítási anyagot elérhető helyen, a folyosón tesszik közzé. A következő probléma az esti bál és az ún. „folyosó-vásárok” helyszínén rendezendő kiállítás biztosítása volt. Miként lehet a képeket megóvni az intézmény egyéb funkciónak megfelelően szervezett, mozgalmas – valamint vegyes látogatói körű – rendezvények alatt? Milyen módon tudják a legszélesebb közönség számára is elérhetővé tenni a közösségi fotógyűjteményt úgy, hogy az ne sérüljön, és látogatottságát ne befolyásolják az intézményben zajló más események? A tablók elhelyezésére szinte kínálkozott a főbejárat utcafronti üvegporálja. A jellemzően 4 db A4-es nyomatot tartalmazó tablókat az üvegfalakra

rögzítették fel. A bejárat előtti fedett terasz mintegy 20 m hosszán a nap 24 órájában biztosította a hozzáférhetőséget a közönség számára. Az esti bálba érkezőket már a portál-kiállítás fogadta.

A rendezést is nyomon követték az arra járók. Szinte mindenki megkérdezte, mit csinálnak, és kíváncsian várták a végeredményt. Bár a bálba a település lakosai közül inkább a kisgyermekes szülők és a közép-

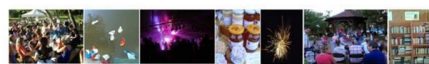

A szüreti bálba érkezőket helyi muzikusok és az egykori Szemesi szüreti felvonulások archív felvételei fogadták (fotó: Dóri Éva/Balatonszemes, 2014.)

korosztály jött el, nagyon sokan tértek vissza a kultúrház teraszára boltba menet, vagy hivatali ügyeik intézését követően. Az intézmény délelőtt 9 órakor nyitott, így reggeli érkezéskor nem egyszer tapasztalták a dolgozók, hogy 5-10 ember állt a teraszon az üvegportál előtt, és ujjukkal mutogatva magyarázták egymásnak ki-kivel látható a képeken, mikor történt, hol történt... Voltak, akik kértek papírt és ceruzát, és egy-egy táncos csoportképen szereplők neveit kezdték jegyzetelni, voltak, akik másolatokat kértek a kiállított fotókból. Ezen igényeknek a szervezők szívesen tettek eleget.

Eredmények

A program legsikeresebb hozadéka a lakosság érdeklődésének felkeltése, az érdekeltté tétel és a bevonás volt. Az akció hirdetéséhez szinte minden eszköz adott volt az intézményben, de a szájhagyomány és a személyes ajánlások jelentették a legnagyobb erőforrást. Fontos volt, hogy a közreműködők, dokumentum-tulajdonosok személyesen is megszólítottak, mesélhettek, meghallgatták a történeteiket. A sikeres megvalósítást segítette az is, hogy nem volt szükség elkülönített pénzügyi forrásra, hiszen a meglévő eszközökkel kivitelezhető volt a program. Csak a kartonlapokat kellett megvásárolni. A kiállítási anyagot a helyi lakosok fele látta, azaz kb. 850 fő tekintette meg egy hónap alatt. A program népszerűségét a

Balatonszemesi Latinovits Zoltán Művelődési Ház,
Könyvtár és Múzeum
"a nyitott HÁZ"

„MÚLTIDÉZŐ”

**SZEMESI SZÜRETEK
HELYTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS
KISBÍRÓI BESZÉDEK 1996-2015 között
és FOTÓDOKUMENTUMOK**

Művelődési ház - kisterem
Balatonszemes, Szabadság utca 1.
2016. október 7. - november 7.

szóbeli visszacsatolások alapján mérhették igazán. Voltak, akik „lekésték” a kiállítást, de a képek gyűrűs mappába kerültek, és a könyvtári szolgáltató hely polcán várták-várják ma is az érdeklődőket. Voltak ma már csak visszajáró üdülőtulajdonosok, akik a következő nyárelőn jöttek érdeklődni az őszi lezajlott kiállítás anyaga után, így számukra is meg tudták mutatni a közösségi archívumot.

A következő évben a szüreti felvonulásra szintén elővették a képeket, de már az előző évben készített új fotóanyaggal kiegészített válogatást tettek közzé. A résztvevők érdeklődése igazolta a szüreti kiállítások indokoltságát. A 3. évben, 2016-ban kapcsolódtak az Őszi Könyvtári Napok országos eseményéhez, és Múltidéző címmel egy újabb dokumentumgyűjtő akció eredményeit teheték közzé: a szüreti felvonulásokon elhangzott szemesi kisbírói beszédek 20 (!) évnyi anyagát gyűjtötték össze és osztották meg a település lakosaival.

Összefoglalás

A közösségi fotóarchívum kiváló adaptációs modell, minden település/településrész közösségi-művelődési munkájában jól használható. A helyi szakemberek és a művelődő közösségek összefogásával jelentős, az intézményi munkát segítő erőforrás nyerhető. Az érdeklődési kör, a település hagyományai, a közösségek életét meghatározó ünnepek, közös értékek, az épített vagy szellemi örökségről fennmaradt dokumentumok nyilvánossága mind-mind a helyi identitás erősítését és az itt élők tevékeny közreműködő attitűdjének élénkítését szolgálják.

2. esetpélda: **ÉrtékPontok Balatonbogláron**

Esettanulmány címe: ÉrtékPontok Balatonbogláron

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. **Témaköri kapcsolódás:** *Közösség fogalmak, közösségi-társadalmi ügyek kapcsolódása, kultúra alapú gazdaságfejlesztés, közös térhasználat, összekötő-áthidaló társadalmi tőke.*
2. **Alkalmazási lehetőségek:** *A közösségi művelődés alapszolgáltatások között meghatározott kulturális alapú gazdaságfejlesztés tervezési folyamata, a helyi szereplők közötti párbeszéd megteremtése, közös érdekek és erőforrások meghatározása.*
3. **A feldolgozást segítő kérdések:**
 - *Milyen települési sajátosságok (erőségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek) mentén indult a fejlesztési program?*
 - *A civil szerepvállalás miben tudott hozzájárulni a fejlesztés sikeréhez?*
 - *A 3 szektor szereplői hogyan jelennek meg a projektben?*

Névjegy: Helyiérték Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete

8630 Balatonboglár, Árpád utca 17.

06-20-428-90-73, helyiertek15@gmail.com

Kapcsolattartó: Szalai Tünde, programkoordinátor

projekthonlap: <http://8630.hu/index.php/ertekpont.html>

Bevezető

Jelen esettanulmány egy sajátos közösségi alapú, elsősorban helyi gazdaságfejlesztési céllal megvalósult projekt bemutatására vállalkozik. Amiért e programnak helye van a közösségi művelődés jógyakorlatainak sorában, az a komplex gondolkodásmód és a kulturális értékek beágyazása a helyi fejlesztések eszközrendszerébe.

Előzmények:

A Hermann Ottó Intézet és a Nemzetgazdasági Minisztérium 2015-ben 2 térségben, a Tokaj-Hegyalja történelmi borvidéken és a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben működő helyi szervezeteket szólított meg egy szemléletformáló térségfejlesztési program elindításának szándékával, amely a *Szelíd térségfejlesztési modellek a gyakorlatban* címet viselte. A felhívásban nem jelöltek meg konkrét célokat, csupán az átfogó törekvésekhez rendeltek

teljesítendő kritériumokat, mint a közösségi szemlélet, a multiplikátor hatás, a helyi vállalkozások fejlesztése, a partnerség és a fenntarthatóság.

E programra pályázott sikerrel a balatonboglári székhelyű Helyiérték Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete. A szervezet a közösségi művelődés, kulturális programszervezés és ifjúságfejlesztés területein munkálkodik. Fennállásuk mintegy 20 esztendeje során számos helyi program és eseménysorozat, országos fesztiválok sora és regionális együttműködésben kialakított ifjúsági hálózati tevékenység valósult már meg. A helyi, közösségi alapú szoft gazdaságfejlesztési cél új kihívásokat állított a menedzsment elé.

Fejlesztési lehetőségek elemzése

A program tervezése során problémaspecifikus kulcsfogalmakat határoztak meg, amelyek mentén összegyűjtötték a konkrét pályázati részcélokhoz kapcsolódó belső erősségeket és külső lehetőségeket. A településre jellemző lokális sajátosságok mentén gondolkodtak. A program fő céljához igazodóan a gazdasági jellemzők határozták meg a kiindulási pontot. Milyen közösségi alapú gazdaságfejlesztési eszközei lehetnek egy kulturális civil szervezetnek? A kultúra adhat-e megfelelő háttérrel a megvalósításhoz? A közösségi tervezés gyakorlata és a széles támogatottság, helyi beágyazottság kellő alapot nyújtott a közös gondolkodás elindításához.

A Balaton déli partján fekvő 6000 fős település legfőbb megélhetési forrása ma a szezonális idegenforgalom. A nyári hónapok alig 6-8 hétre irányuló strandidőszakát jellemző intenzív látogatottság mellett kevés olyan alternatíva jelent meg, amely a település értékeire hívta fel az idelátogatók figyelmét. A szezonális ellensúlyozását is szolgálta a turisztikai és kulturális vonzerőre építő szoft fejlesztési program terve. A környezeti értékek mellett különösen a helyi szellemi és épített örökség, és a helyi termékek hangsúlyos megjelenítése és a családbarát települési arculat erősítésének szándéka rajzolódott ki. Számos látnivalóval büszkélkedhet a település. A város múltja több mint 800 esztendőt ölel fel, vízi- és szárazföldi közlekedéstörténeti jelentősége és a mai karakterét is meghatározó fürdőkultúrája mellett számos településtörténeti emléket is őriz. Ezen nevezetességek a szezont megelőzően vagy azt követő időszakban is kellő vonzerővel rendelkeznek.

A kihívást a helyi kulturális örökség erőforrásait, a város mindennapi életét és a projekt rész céljait összehangoló „vonzó” háttérprogram kialakítása jelentette. A program fő célcsoportja a családok voltak, a gyerekektől a nagyszülőkig, tehát szinte minden korosztály. A

kérdés az volt, hogy a meglévő értékeket miként lehet érdekessé tenni számukra, és mivel motiválhatók az emberek a helyszínek felkeresésére? A partnerkör meghatározása ezen szándékok mentén történt. Olyan együttműködőket kerestek, akik ugyanezen prioritások szerint gondolkodtak. Az önkormányzat és

a kulturális intézmények mellett kis gazdasági szereplőket szólítottak meg. Helyi termelők, kézművesek, idegenforgalmi vállalkozások kapcsolódtak be a tervezési folyamatba. Lassan kibontakoztak azok a lehetőségek, amelyekre a projekt végül felépült. Kiállítóhelyek, történelmi emlékek, helytörténeti jelentőségű látnivalók, kis alkotóműhelyek és más nevezetességek, valamint turisztikai vállalkozások kerültek fel a város érték-erőforrástérképére (összesen 40 helyszín), amelyeket helytörténeti (ÉrtékPont) és információs (Infotéka) szempontból rendszereztek. Az ÉrtékPontok a turisták számára egy ún. Mászka során meglátogatandó helyek, amelyeket játékos keretek között kereshettek fel. Az Infotékák azok a vállalkozások lettek, akik vállalták az érdeklődők tájékoztatását, az ún. Mászkalapok terjesztését és helyi termékek kihelyezését is.

ÉrtékPontok
Balatonboglár

Városunk számos nevezetes hellyel, épülettel, emlékművel, emlékhellyel, szellemi múlttal rendelkezik. Ezekre az egyedi kincseinkre, mint ÉrtékPontokra kívánjuk felhívni vendégeink figyelmét, s információkat kívánunk átadni a helyi specifikumokról a helyi vállalkozásokkal, kézművesekkel és gyártókkal közösen készült projektben. Ingyenes wifi kiépítésével is bővül a projekt.

BoglárMászka játékra hívjuk!

Az InfoPontokon beszerezhető a Mászkalap, ami sétálós rejtvényt tartalmaz. A kérdésekre a helyszínen kap választ. Járja végig a 33+1 ÉrtékPontot, s ha leadja valamelyik InfoPontban a helyesen kiegészített mászkalapot, akkor kedves ajándékot kap és a havi sorsoláson egyedi balatonboglári, családi társasjátékot nyerhet.

A "Helyiérték" Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete a 1629-12/2015/HOI számú pályázati szerződés alapján a Herman Ottó Intézet „Szélid térségfejlesztési modellek a gyakorlatban – helyi gazdaságfejlesztést célzó szemléletformáló programsorozat – a Tokaj-Hegyalja történelmi borvidéken és a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben működő helyi szervezetek támogatására” kiírt, ÉrtékPontok projekt megvalósítására bruttó 5.338.866 Ft-ot nyert.

Boglár „Máskza”

6 Infotékát jelöltek ki a településen, ahol a turisták egy-egy, feladvány kérdéseivel pontgyűjtésre is alkalmas Máskzalaphoz juthatnak 500,- Ft ellenében, ami vezetett sétaútvonal mentén az ÉrtékPontok felkeresésével ismerteti meg a résztvevőkkel a település történetét és jelenét. (Fontos szempont, hogy nem szükségszerű egy nap alatt végig járni a helyszíneket, akár az ott töltött egy hetes nyaralás kiegészítő programeleme is lehet a Máskza, de még a rossz időjárás is kedvező az ÉrtékPontok megismeréséhez). A megjelölt helytörténeti helyszínek mellé egy informatikai fejlesztés kíséretében adatbázis készült, amely tartalomfejlesztés során információkat, érdekességeket gyűjtöttek össze a szerkesztők. Minden helyszín weboldalához egy-egy QR kód tartozik, amelyek az ÉrtékPontokon kihelyezett egységes arculatú infotáblákon is megjelentek. A táblák rövid ismertetőt adtak a helytörténeti emlékről, de a kód mobilapplikációs használatával további ismereteket lehet szerezni. A séta résztvevői a honlapról így juthatnak olyan információkhoz, amelyekkel sikeresen kitölthetik a Máskzalap vonatkozó kérdéseit. Ha minden nevezetességet végig járnak a látogatók és megismerik a vonatkozó történeti tudnivalókat, egy helyi terméket kapnak ajándékba bármely Infotékában, amelyekben egy-egy, a település kézműveseinek termékeiből ízelítőt adó „helyiérték” vitrin került elhelyezésre.

A Máskzalapot helyesen kitöltők között havonta egy helyi fejlesztésű családi társasjátékot is kisorsolnak. A strandoláshoz és a helyi termékekhez köthető társasjátékok szintén egy helyi vállalkozó saját fejlesztését dicsérik.

Összefoglaló

A megvalósításban és a projektelemek kidolgozásában részt vett partnerszervezetek a városi önkormányzat és kulturális intézményei, a Balatonboglári Városvédő Egyesület, Csavargózós Műemlékhajó voltak. Miután a program a közösségi alapú fejlesztések jegyében szerveződött, nem alakult ki versenyhelyzet a közreműködők között. A projektterv kialakításához és a megvalósításhoz szükséges erőforrásokhoz az egyesület mintegy két évtizedes működési tapasztalatai, a helyi beágyazódása és területi szintű közösségi tevékenységei megfelelő háttérrel biztosítottak. A projekt közösségi alapú működtetése nyomán a fenntarthatóság kérdése lényegében a humán-erőforrásokra korlátozódik, a civil szervezeti forma biztosítja a program koordinációs háttérét.

3. esetpélda: Élő Adventi Kalendárium

Esettanulmány címe: Élő Adventi Kalendárium

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. **Témaköri kapcsolódás:** *A közös összefogás tapasztalata, mozgalmak, a társadalmi részvétel szükségessége. Civil szerepvállalás.*
2. **Alkalmazási lehetőségek:** *közösségépítés, közösség-tudat, részvételi attitűd kialakítása, közösségfejlesztési folyamatok megalapozása.*
3. **A feldolgozást segítő kérdések:**
 - *Miben fogható meg a közösségépítés folyamata?*
 - *Milyen szerepet játszik a hagyományépítés-kialakítás egy település életében?*
 - *Hogyan segítik az ünnepkörökhöz kapcsolódó közösségi események a helyi identitás megerősítését?*
 - *A helyi társadalom milyen fejlesztési folyamathoz adhat erőforrásokat?*

Bevezető

„ÉLŐ ADVENTI NAPTÁR BALATONŐSZÖDÖN SÉTÁRA FEL! Játssz velünk!” felhívással invitálták a helyi lakosokat és az odalátogatókat első alkalommal 2015. december 1-24. között Balatonőszödre. A program az alig 560 lelket számláló község egyik legismertebb és közkedvelt közösségi kezdeményezése. A hazánkban több településen is hagyománnyá vált adventi program igazi közösségépítő kezdeményezés (lásd. Tengelic, Ócsa, Solymár, Kisfalud, Pilisvörösvár stb.). Az ünnepkörökhöz kapcsolódó társadalmi események mindenütt kiváló alkalmat biztosítanak a helyi együttműködésekhez. Számos községben őriznek akár évszázados kulturális tradíciókat, amelyek újraélesztése, átörökítése az értéktári programok kapcsán is erősödő tendenciát mutat. Sok helyen azonban nem maradtak fenn régi közösségi szokások, nem ritka, hogy helyettük más kultúrák tradíciói nyertek teret. A hétköznapok szürkeségében a megújulás érzetét – és lehetőségét – adják a több felelőssel és több feladattal a szélesebb körű részvételre lehetőséget adó közösségi programok is, amelyek minden korosztályt képesek megmozgatni. Az Élő Adventi Naptár már a kezdetkor sem igényelt a résztvevőktől nagy ráfordítást – sem időben, sem anyagilag – a megvalósítás sikere ezen is múlik. A program legerősebb momentumát a települési közösség tagjait alkotó családok bevonása, aktivizálása.

A település kulturális életének rövid bemutatása

Balatonőszöd a Balaton déli partjával kapcsolatos kistelepülés, a lakóövezete a parttól mintegy 2-4 km-re fekszik. A vízparti szakasz kétharmadát az egykori kormányüdüdő elzárt területe alkotja, a szabad részen található a település strandja. Földrajzi elhelyezkedése miatt kevésbé frekventált idegenforgalmi szempontból, mint a szomszédos Balatonszemes, amellyel 2009 óta közös önkormányzatot tartanak fenn, így biztosítva a szociális- és egyéb kötelező feladatok ellátását. A településen nincs sem óvoda, sem iskola. A helyi kulturális élet meghatározó intézménye a Faluház, amelyben csak a könyvtári információs és közösségi szolgáltató hely működik heti 20 órában. Az épület kb. 100 fős színháztermével a települési ünnepek megtartásán kívül kevés közösségi szerepet tudott betölteni. A Faluház mellett az elmúlt években kültéri fejlesztéseket valósítottak meg, rendezvénypark funkcióval szabadtéri színpadot építettek, játszótérfejlesztéssel és közösségi kemenceépítéssel igyekeztek a település programjaihoz megfelelő környezetet kialakítani. A falu közösségének összetartását bizonyítja az események szervezésében való aktív, cselekvő részvétel aránya. Legyen szó falunapról, fogathajtó versenyről, szüreti felvonulásról, húsvéti készülődésről vagy adventi ünnepekről, közművelődési szakember nélkül, az összefogás erejével szervezik társadalmi életüket. A helyi közösségi élet fejlesztésére 2015 decemberében alakult meg a Balatonőszöd Községért Egyesület 15 alapító taggal. Az alapító tagok a középkorosztályból és a fiatalabb lakosokból szerveződtek. Az Egyesület közérdekű célokat tűzött ki maga elé, a kulturális hagyományok ápolása mellett új hagyományok teremtésére is vállalkoztak.

Minden település felelős a saját közösségeiért. A jogszabályok bár nevesítik az önkormányzati kötelező feladatellátás soriban a közművelődést, főként a kisebb községek – jellemzően anyagi források hiányában – a szakembereket mellőzni kénytelenek. Balatonőszöd kiváló példa arra, hogy egy helyhatóság is képes megtartó erővel átszöni a helyi lakosok mindennapjait. Mind a polgármester, mind a képviselő-testület támogató és példamutató módon áll minden helyi kezdeményezés mellé. Ugyanazon cél vezérli őket, az ott élőknek aktív részvételre építő eseményeket biztosítani. A tevékeny helyi közösségi élet mellett talán ezt bizonyítja az is, hogy Balatonőszödon az elmúlt években több nyaralótulajdonos és újonnan betelepült városi ember is egyszerre pihentető és aktivitásra serkentő környezetre talált.

Élő Adventi Naptár

2015 novemberében jelent meg először egy községi felhívás, amely felkeltette a térségben élők figyelmét is. *Élő Adventi Naptár Balatonőszödon, Sétára fel!* címmel szólították meg a helybelieket. A Farkasné Valkó Diána ötlete nyomán életre kelt kezdeményezés lényege, hogy az adventi időszak 24 napjára kerestek résztvevőket, majd az együttműködők közül egy-egy

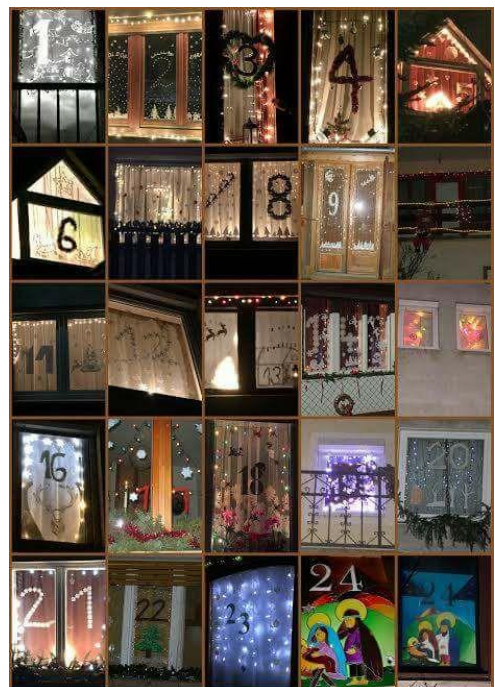
családot sorsoltak ki, melyek a rájuk eső napot szimbolizáló dátumot jelenítették meg házuk ablakában. Mára már verseny alakult ki a következő évi résztvevők között. „A jelentkezők a saját ízlésük szerint díszítik ki ablakaikat, a színek és formák kavalkádjának csak a fantázia szabhat határt. Volt olyan ház, ahol az ajtóra került a szám és a bejárat borult fényárba. Sok helyen az ablakpárkányt sem hagyták szabadon, sőt a mostanában divatos grincsfa is a kompozícióba került. Van olyan ház is, ahol szülő és gyermek együtt díszít, így a saját készítésű papírdíszek is felkerülnek.” (Csehi Mónika) A karácsonyt megelőző várakozás heteiben napról-napra invitálták a lakosokat, hogy közös séta keretében a 18.00 órai harangszóra együtt

induljanak a falu főteréről megkeresni az aznapi díszbe öltöztetett ablakot. Az ún. kutatók száma változó, 25-65 fő között kerekednek fel esténként. A séta alkalmával minden korosztály együtt van, az idősebbek is szívesen kimozdulnak a négy fal közül, a gyerekek szüleik mellől rollerrel, biciklivel szöknek előre, hogy elsőként pillanthassák meg az aznapi ablakot. A falu lakói együtt indulnak útra esténként, s

az utcákat róva beszélgetnek a falu mindennapi dolgairól, ötletelnek és már tervezik az elkövetkező programokat. Egyszerre közösségi és inspiratív összejövetelek ezek. A séta végén a keresgélőket minden alkalommal vendégváró falatokkal, forralt borral és teával köszönti a házigazda.

Az egyedi alkotások természetesen lencsevégre is kerülnek. Megörökítenek minden ablakot az utókornak, de a szervezők a kutatók között versenyt is hirdettek. A közösségi média használatára buzdítva arra kérték a lakosokat, hogy fényképezzék le a díszes számokat, és az esemény facebook oldalára mielőbb töltsék fel a fotókat. A legelső feltöltők apró ajándékkal lehetnek gazdagabbak. Az év végi események között szerepel egy sorsolás is, amely az adventi ablakok színes fotóiból összeállított következő évi naptárral jutalmazza a szerencsés feltöltőket.

Összefoglaló

A keresztény kultúrkör legnagyobb ünnepe a karácsony, amit megelőzően az adventi időszak az Úr eljövetelére való várakozást jeleníti meg. Ma már a készülődést jelzi az épületek, kertek díszbe öltöztetése, kivilágítása is. Az ünnepi fények különleges atmoszférát adnak ezen időszaknak. Az Élő Adventi Naptár megvalósítása csak a szervezőktől kíván kicsit több energiát, valódi sikere a közösség együttes kreativitásában és vendégszeretetében rejlik. Nem kíván senkitől sem nagyobb ráfordítást, mint a személyes részvétel, legyen az fogadó család, vagy kutató. A 24 napos program fenntarthatóságának anyagi gátjai nincsenek, a lakosok önkéntes szerepvállalása pedig az első 3 év tapasztalatai nyomán csak erősödött.

Érdekesség: Az Adventi naptár történetét az 1900 évekből német területről eredeztetik. Az akkor még kisgyermek Gerhard Lang „az adventi naptárak atyja” türelmetlenül faggatta édesanyját, hogy mennyit kell még aludnia karácsonyig. Az anya egy papírlapra ragasztott 24 darab csokoládét, melyből esténként egyet-egyet megehetett a fiúcska, aki felnőttként adventi naptárak gyártásából kereste kenyerét. A vállalkozó ötlete alapján fejlesztettek adventi naptár terméktípusokat számos édességgyárban, majd különböző iparágakban is.

4. esetpélda: KoBeKo Művelődési Központ (közösségi alapú közművelődési feladatellátás)

Esettanulmány címe: KoBeKo Művelődési Központ (közösségi alapú közművelődési feladatellátás)

Szerző: Dóri Éva (2018)

- 4. Témaköri kapcsolódás: Közösségiség a közös múlt, kollektív történetiség aspektusában. Identitás és morális elköteleződés, autonómia.*
- 5. Alkalmazási lehetőségek: A civil szféra feladatvállalása, az együttműködés és a közösségiség alapértékei a társadalmi háló megerősítésében.*
- 6. A feldolgozást segítő kérdések:**
 - *Milyen stratégiai lépésekre volt szükség a közösségi szinterek fenntartható működtetéséhez?*
 - *Milyen erőforrásokra épít a közművelődési feladatellátást is vállaló szervezet?*
 - *Milyen eszközrendszereket alkalmaznak a helyi identitás és szerepvállalás erősítése érdekében?*

Névjegy: Vasasért Egyesület, 7691 Pécs, Bencze J. u. 6.

Igazgató: Berényi Zoltán, elnök

Weboldal: www.kobeko.hu, www.shvonline.hu

<https://www.facebook.com/kobekomuvkozpont?fref=ts>

Bevezető

Pécs keleti városrészeiben 2008 óta 3 közművelődési színtér működik civil fenntartásban. Az egykoron szebb napokat látott Kodály Zoltán, Berze Nagy János és Kossuth Lajos művelődési házakat a 2000-es évek végére a megszűnés veszélye fenyegette. Ma a Vasasért Egyesület mellett 7 helyi szervezet összefogása biztosítja KoBeKo Művelődési Központ néven az egyesült intézmények fennmaradását.

A Vasas Egyesület működési területei:

- KoBeKo Művelődési Központ KOSSUTH LAJOS MŰVELŐDÉSI HÁZ - központi iroda (Pécs-Somogy, Búzakalász u. 47.)
- BERZE NAGY JÁNOS MŰVELŐDÉSI HÁZ (Pécs-Vasas, Szövetkezet u. 13.)
- Vasas EGYESÜLETI SZÉKHÁZ (Pécs-Vasas, Bencze J. u. 6.)

Vasas, Somogy és Hird az 1950-60-as években a bányászat fellendülésével egyidejűleg Pécs városához csatolt falvak. Pécs ezen peremkerületeiben élők megélhetését évszázadok óta a

bányászat biztosította. Az önálló településeken működő művelődési intézmények még betöltötték közösségi funkciójukat, de a nagyvároshoz kapcsolva egyre kevesebb figyelem és fenntartói akarat jutott e kis peremkerületi művelődési házak fejlesztésére. Az intézményi feladatok átszervezése során 2008-ban külsős működtetés mellett döntött az önkormányzat, amit helyi civil szervezetek összefogásával sikerült megakadályozni. Ekkor a Vasasért Egyesület EU forrásból jelentős helyi fejlesztési programot indított az önkormányzat támogatása mellett.

A tevékenység bemutatása

A három közösségi szintér működtetését az egyesület közművelődési megállapodással vállalta, egyúttal több helyi civil szervezettel is stratégiai együttműködést kötött a fenntarthatóság érdekében. Az intézmények (épületegységek) működtetésével számos feladat járt, azzal együtt új ismeretek és kompetenciák elsajátítására is szükség volt. A rendszerszerű működéshez elsőként a humán erőforrás fejlesztés, valamint a fizikai környezet megteremtése kellett. A helyszínek felújítását, bővítését több ütemben, pályázati forrásoktól is függően a helyi kihasználtság, azaz a helyi igények alapján végzik. A tartalom az összefogás nyomán a helyi civilek tevékenységeiből rajzolódik ki, a helybeliek igényeire és erőforrásaira épít. A nyitott szemléletű üzemeltetés biztosítja, hogy bárki lehetőséget kapjon közösségi ötletei megvalósítására a művelődési házak falai között. A működtetés során a közösség tagjainak elérési hatékonysága meghatározó. A fenntartási esélyek, mivel a helybeliek elvárásaira és szükségleteire fókuszálnak, magasak. A pályázati források függvényében változhat a közművelődési tevékenységek finanszírozási háttere (lehet támogatott vagy önköltséges).

Gondos előkészületekkel, megalapozott tervezéssel rendszerint sikerrel nyújtanak be az EU, valamint a Norvég Alap által kínált helyi társadalom- és közösségfejlesztési pályázatokra támogatási kérelmeket. Az eredményesség egyik legfőbb titka az átgondolt működés, a stratégiai következetesség. Nem csak a jelen problémáival, hanem a jövő lehetséges nehézségeivel is számolnak mindennapi munkájuk során. Tudatosan, de rugalmasan szervezik saját közösségi életüket, mind a korosztályok hétköznapijaiban, mind az értékteremtő közösségi létben állandó a szervezeti reflexió.

A KoBeKo szerteágazó aktivitást folytat, az intézményi tartalom igazi közösségi alapokon nyugvó szemlélettel formálódik. A helyi művelődő közösségek számára itt természetes, hogy a helyszínt térítésmentesen biztosítják, mint ahogyan az is, hogy ezen szervezetek részt vesznek a közösségi ünnepeken, eseményeken. A korosztályok igényeit szem előtt tartva, azoknak

megfelelő programstruktúra kialakítása is cél, amelyhez a jogszabályok adta lehetőségeket igyekeznek kiaknázni (pl. helyi könyvtári ellátás biztosítása).

Erőforrások

A KoBeKo társadalmi szerepvállalásával a helyi hagyományok és értékek mentén képes a közösségi terek funkcionális sokoldalúságát és a közösségfejlesztési feladatokat együttesen biztosítani. A nagyváros adta lehetőségeket kihasználva gyakornoki program keretében a Pécsi Tudományegyetemmel, valamint a Tethely Ifjúsági Egyesülettel működnek együtt. Önkéntes programot tartanak fenn, kiaknázzák a közfoglalkoztatás nyújtotta lehetőségeket. Szakmai együttműködést alakítottak ki a Csorba Győző Megyei Könyvtárral is, így kerülhetett sor a Pécs településrészein folyó könyvtár-fejlesztési program eredményeként 2017. júniusában a somogyi városrészben a Kossuth Könyvtár, majd októberben a vasasi Kistamás Gyula KönyvtárPont átadására, melyeket a Vasasért Egyesület működtet.

Eszközrendszer

A közösségi művelődés számos lehetőséget biztosít a helyi társadalom megerősítésére és az aktív részvétel alapú polgári attitűd kialakítására. Az évtizedek alatt kialakult szakmai-módszertani eszköztársunk épp úgy alkalmas a generációk közötti párbeszéd fenntartására, a lokális gazdaságfejlesztésre, az élethosszig tartó tanulás biztosítására, a tudástranszferre, hagyományőrzésre, az egyéni és társas kompetenciák fejlesztésére, a közösségi létforma gyakorlására, a tehetséggondozásra, mint az egyén a közösségi munkába való bekapcsolásának, részvételének biztosítására.

Értékkörzés, értékfeltárás: A Vasas Egyesület kihasznál minden lehetőséget, mely a helyi örökség, közösségi emlékezet feltárásával az itt élők identitásának erősítését szolgálja. Értékfeltáró munkájuk nyomán a három egykoron önálló település – Somogy, Vasas és Hird – múltjából gyűjtik a fényképeket, egyéb közösségi és helytörténeti emléktárgyakat. 2016-ban Érték-tár kiadványt hoztak létre, melyet újabb kiadványok sorával kívánnak évről-évre bővíteni. A gyűjtőmunka a helyi lakosok megszólításával, bevonásával zajlik.

Hagyományos művelődési alkalmak: Az egyesület a pályázati források mentén kialakított jól strukturált programtípusokkal dolgozik. A különböző korosztályokat megszólító rendszeres programok jellegzetes elnevezései is a közösségiség alapjaira építenek. Tea-Ház néven gyermek és ifjúsági klubot működtetnek, rendszeres programokkal, vetélkedőkkel, az ünnepkörökhöz kapcsolódó közösségi eseményekkel szólítva meg a legifjabb korosztályt is.

Vidéki Hangulat címmel nyári gyermektáborokat szerveznek, amelyek elsődleges célja a helyi (és környékbeli) gyerekek számára a szabadidő tartalmas eltöltésének biztosítása. Ismeretterjesztő programokkal, kertészkedéssel, lovaglással, kirándulással és kézműveskedéssel várják a 4 napos turnusokban napközis rendszerben megvalósuló programra jelentkezőket. Életmód-váltó klubjuk az egészségtudatos életmód jegyében született, a Mocorgó baba-mama klub a legifjabb anyukáknak és gyermekeiknek nyújt közösségi élményt, a Meselámpa szakkör egy közös meseolvasáshoz kapcsolódó kézműves foglalkozásokkal segíti a hallottak közös élményalapú feldolgozását, a Berze Ifjúsági Program sorozat a fiatalokat célzó eseményeket fogja össze.

A közösségi intézményekben az ünnepkörökhöz, a helyi hagyományokhoz kapcsolódó kulturális programok épp úgy jelen vannak, mint a lokális társadalomfejlesztésben megjelenő közösségi kert működtetése, a darts klub vagy a rendszeres természetjárás. A helyi erőforrásokat olyan programok megvalósításával igyekeznek kiaknázni, amelyek a résztvevők aktív, cselekvő részvételére építenek. Mindemellett bányászati, iskolatörténeti és néprajzi kiállításokat működtetnek, és számos sportfoglalkozásnak biztosítanak helyet, kézműves vásárokat és helyi termékbemutatókat tartanak.

A helyi nyilvánosság eszközeiként Kalendárka címmel negyedéves térségi klubprogram naptárat, Sok Hírünk Van címmel pedig 2007 óta 1500 példányban havi rendszerességgel az egyesületi élet híreit jelentetik meg. Honlapjuk és facebook oldaluk folyamatosan frissül, a lakosság rendszeres tájékoztatást kap az egyesületi munkáról, a programokat közvetlenül megelőzően SMS kampányt is folytatnak.

A kulturális és egyéb közösségi programokon túl számos közösségi szolgáltatást is biztosítanak. Az irodai szolgáltatásaik mellett saját eddigi tapasztalataik mentén pályázati, pénzügyi, jogi, marketing, továbbá menedzsment tanácsadói tevékenységgel is várják a látogatókat. Fontos, hogy utóbbi szolgáltatásaikat a helyi szervezetek számára térítésmentesen biztosítják.

A KoBeKo célcsoportja a városrész teljes lakossága nemtől, életkortól és foglalkozástól függetlenül. Az intézmény mindennapjaiban együttműködőként is helyet kaptak a településrész közösségei, a helyi lakosokat összefogó kiscsoportoktól és művelődő közösségektől a bejegyzett egyesületekig. (A teljesség igénye nélkül: Vasasi Szent Borbála Egyesület, Berze Nagy János Népdalkar, Vasasi Bányász Fúvószenekar, Szent Borbála Akadémia kör Egyesület, Vasasi Kulturális és Hagyományőrző Egyesület, Vasasi Csillag Mazsorett Egyesület, Pécs Keleti Városrész Polgárőr Egyesület, Vasasi Asszonyklub, Somogyi Asszonyklub, Tegyük

Egymásért Egyesület, Somogyi Kulturális és Környezetvédő Egyesület, Somogyi Betyárok Lovas Egyesület, Pécs-somogyi Polgárőr Egyesület.)

Összefoglalás:

A KoBeKo Művelődési Központ kiváló példaként szolgál a civil összefogásra és közös cselekvési terv alapján való hosszú távú, fenntartható közösségi művelődési forma megismerésére. Pécs ezen peremkerületében nem kényszerű kötelezettségként jelenik meg a művelődési házak működtetése, hanem – minden helyi lakos és közösségeik számára – lehetőségként. Lépésről-lépésre a kulturális alapú közösségfejlesztés eszközeivel kialakított elköteleződés segíti a mindennapok és az ünnepek tartalmas megélését, ahol mindenkinek lehetősége van adni és kapni, azaz tenni a saját közösségéért.

A civil lét folyamatosan több lábon állásra készíti az egyesületet, ezért különböző erőforrásokat és közösségi eszközrendszert alakítanak ki. Ilyen a közösségi kert, amelyben ma már 6000m²-en gazdálkodnak. A munkahelyteremtés mellett az esélyteremtés is fontos számunkra, ezért GINOP forrásból és az OFA együttműködésével szakképzési programokkal is bővíteni tervezik tevékenységeiket. Hosszabb távú terveikben már a szociális munka egyes elemei is megjelennek.

Ezen tevékenységek azonban nem gátolják, inkább segítik a közösségiség gondolatának erősítését.

5. esetpélda: A nádasdi partnerség

Esettanulmány címe: A nádasdi partnerség

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. Témaköri kapcsolódás: A közösségi munka / közösségfejlesztés területeinek lényegi jegyei.

2. Alkalmazási lehetőségek: Bevonás, közösségi tervezés, forrásteremtés, a közösség kezdeményező és cselekvőképességének fejlesztése, közösségi kapacitásfejlesztés. Ágazati és szektorközi együttműködések.

3. A feldolgozást segítő kérdések:

- *Milyen tudatos szakmai beavatkozás előzte meg a fejlesztőmunkát?*
- *Miben fogható meg az ismertetett tevékenységek mentén a laikusok közösségi ereje?*
- *A közösség életében milyen áttörést hozott a Helytörténeti Gyűjtemény kialakítása?*

Névjegy: Együtt Nádasdért Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület

9915 Nádasd, Vasúti u. 7., 06/94-424-060, nadasdth@gmail.com

kapcsolattartó: Földes Tímea, elnök

Bevezető

Az aprófalvas, nagyvárosoktól távol eső térségekben meghúzódó kistelepülések szinte egyetlen megtartó ereje a helyi közösség egysége, a lakosság aktív közreműködése a község mindennapjaiban. Az összefogás e területeken a település életében meghatározó önkormányzati feladatok kapcsán is sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mint egy városban. A település boldogulásának, jövőjének záloga lehet. Nádasdon az Együtt Nádasdért Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület példaértékű munkájával több, mint 20 esztendeje vesz részt a település közfeladat-ellátásának sikeres megvalósításában. 2017. júliusától a szervezet a település közművelődési feladatellátója és a művelődési ház üzemeltetője.

Nádasdról dióhéjban

A Körmendi járásban fekvő 1350 fős Vas megyei kistelepülés római kori emlékeket is őriz. Egykoron nagy kiterjedésű mocsaras-nádas terület ölelte körbe, neve innen eredeztethető. Hét dobra épült a falu, a Hegyháti környezetről kapta nevét a település hónapról-hónapra megjelenő médiuma, a Hétdombi hírek. A település méretéhez képest jelentős intézményrendszert működtet, van óvodája, általános iskolája, orvosi rendelője, helytörténeti gyűjteménye és művelődési háza is. Számos civil szervezet működik a településen. A megélhetést leginkább a környező, 25-35 km-re fekvő nagyvárosok biztosítják, néhányan végeznek mezőgazdasági

vagy vállalkozói tevékenységet a községben. A fiatalok a középiskola-főiskolai évek után már nem térnek vissza a településre. A jellemzően középkorostályt képviselő betelepülők száma megegyezik az elvándorlókéval, így a lakosságszám évtizedek óta stagnál.

Kulturális élet

A művelődési ház a község művelődő közösségeinek, civil szervezeteinek központja. Gazdag kulturális élet jellemzi Nádasdot. Számos, a falusi élethez és az ünnepekörökhöz kapcsolódó hagyományőrző program valósult meg (Betlehemezés, lucázás, aratási ünnep, szüreti felvonulás, húsvéti locsolkodás stb.). Jelentős hagyományőrző, értékközvetítő szerepe van. Együttműködésben a helyi oktatási intézményekkel meghatározó szabadidős- és tanórán kívüli nevelési funkciót tölt be. Küldetésével biztosítja az önművelődő közösségek működéséhez szükséges alapfeltételeket, közösségi tereket. Programjai az ünnepekörök, naptári ünnepek és hagyományok köré szerveződnek, e mellett a község hivatalos rendezvényeinek ad teret. Falai között került kialakításra a Teleház, majd az IKSZT funkció.

Az Együtt Nádasdért Egyesületről

A szervezet éppen 20 évvel ezelőtt, 1997-ben alakult mintegy „tucatnyi” falubéli kezdeményezésére. A megalakulás előzménye egy több hónapos közösségi beszélgetéssorozat volt, amelyet az akkor megszűnt települési hírlap, a Nádasdi Újság kapcsán hívtak életre a helybeliek. Közösségfejlesztők érkeztek ekkor a faluba, közreműködésükkel indult meg a párbeszéd. Az eredmény egy olyan Egyesület megszületése lett, amely mára a község hétköznapijait is meghatározó tevékenységével bizonyítja a közösségi szemlélet társadalomformáló, megtartó erejét.

Az indulás oka is figyelemre méltó. A helyi újság hiánya, a nyilvánosság, az információ biztosításának jelentősége és a mindezért tenni akaró polgárok közössége lépett partnerségre a helyi önkormányzattal a közös szándék megvalósításáért. A szervezet céljai között az ifjúságfejlesztés, a fiatalok bevonása a közösségi életbe épp oly jelentős volt, mint a kultúra, a hagyományőrzés, a lakossági információk, a foglalkoztatás, vagy a képessé tétel. Már a tevékenységük kezdetén végeztek közösségi felméréseket, interjúkkal, kérdőívekkel mérték a lakosok véleményét, elvárásait, ezek a kutatások máig meghatározzák működésüket.

Partnerséggel a közösségért

Az együttműködés az önkormányzati feladatok kötelmei és jogszabályi keretei és a civil szféra rugalmas működése okán vált egyre erősebbé. Felismerték, hogy egymás munkájának segítségével sokkal több erőforrást tudnak a község szolgálatába állítani.

Ezt bizonyította a települési újság újraélesztése is az Egyesület megalapítását egy hónappal követően, 1997 áprilisában. A helyi vállalkozók és az önkormányzat összefogásával két évvel később, 1999-ben nyitotta meg kapuit a Nádasi Teleház a művelődési házban, a *Közös Pontok* című Országos Teleház Program keretében. A hátrányos helyzetű térségek leszakadását mérséklő kezdeményezés elsődleges célja olyan multimédiás és info-kommunikációs eszközök biztosítása volt, amelyek a céltelepüléseken akkor elérhetetlenek voltak. A digitális szakadék csökkentése és a társadalmi esélyegyenlőség érdekében a teleházak feladatköre számítógép állomások, internet, fax, fénymásoló készülékek beszerzése és üzemeltetése, valamint információs tevékenység biztosítása, ami nagyban hozzájárul az életminőség javításához. Az irodai szolgáltatásokért helyi szabályzat alapján – az anyagköltséget csekély mértékben meghaladó – díjat fizetnek a használók.

A civilek eredményes munkája láttán az összefogások kezdtek erősödni, amelyek a Helytörténi Gyűjtemény kialakítását is lehetővé tették. 2000-ben az önkormányzat kezdeményezésére az egykori iskola épületében jött létre a Helytörténi Gyűjtemény, amelyet az államalapítás millenniumi évének Falunapján adtak át. A falumúzeum kialakításában a község lakossága aktív szerepet vállalt. A leromlott állapotú épületet teljesen fel kellett újítani, a költséghatékonyság érdekében a helybeliek közreműködését kérve a falu újságjában hirdetményt tettek közzé. A kőművesmunkától az ácsmunkán át az épületasztalos és burkolómunkákig minden segítségre szükség volt. Az eredmény pedig magáért beszél. A kiállítás tárgyi anyagát (fényképek, dokumentumok, szerszámok, lakberendezési tárgyak stb.) az Együtt Nádasdért Egyesület hathatós közreműködésével, a lakosok birtokában lévő emléktárgyakból állították össze. A gyűjtemény azóta is az Egyesület szervezésében megrendezett Pünkösdi Vetélkedők helyszíne évről-évre.

2005-óta munka-erőpiaci szolgáltatásokat is nyújtanak a Foglalkoztatási Információs Pont (FIP) kialakításával, amely a Teleházban kapott helyet. Az oszkói Hegypásztor Körrel való együttműködésben az Interreg-Phare Szlovénia–Magyarország–Horvátország Szomszédsági Program sikeres pályázatát követően 2007-től Turisztikai Információs Pontot is üzemeltetnek, információszolgáltatásokat végeznek és ingyenes turisztikai kiadványokat biztosítanak a betérők számára. 2010-től Önkéntes pontot hoztak létre, és mára a Nádasdért Egyesület is a Vasi Önkéntes Centrum partnerszervezete (ld: <http://www.vasionkentes.hu/tamogat/vas-megyei-onkentes-pontok>.)

Mindehhez a művelődési ház épülete biztosított fizikai háttérrel. A mintegy egy évtizednyi, elsősorban szolgáltatói gyakorlat nyomán a VFM MVA (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési)

alapból létrehozott Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT) programja új beruházási lehetőségeket kínált a település számára. Azonban az átlagosan 50 milliós támogatás lehívásához az önkormányzatnak – önrész formájában – biztosítani kell a ráfordítás ÁFA költségeit, mivel az a támogatásból nem visszaigényelhető. A vasi kistelepülés számára ez hatalmas, tízmilliós kiadást jelentett volna. Az Egyesület addigi pályázati tevékenysége és közösségfejlesztési gyakorlata nyomán kézenfekvő ötlet volt, hogy a szervezet adja be a pályázatot. A szakmai tevékenységek megvalósítása sem jelentett kihívást, hiszen több mint egy évtizede működtek már közre a település közösségi programjaiban, számos helyi, térségi és nemzetközi fesztivál is megvalósult az Együtt Nádasdért Egyesület szervezésében.

Az IKSZT pályázat kivitelezése 2011 januárjában kezdődött a művelődési ház épületének felújításával, majd 2011. augusztus 6-án átadásra került a település megújult közösségi tere. Az 52 milliós támogatásból 3 évnyi működésre fordítható forrás állt rendelkezésre. Az Egyesület már több mint fél évvel a fenntartási kötelezettség lejárta előtt, 2015 telén párbeszédet kezdeményezett a kérdésben. Igyekeztek együtt megoldást keresni a várható problémahelyzetre.

Az Egyesület és a művelődési ház 5 éven át dolgozott egy épületben, egymást erősítve. Az önkormányzat lehetőségeihez mérten biztosította az Egyesület számára is a szükséges támogatást. 2016-ban az IKSZT fenntartási kötelezettségeinek lejárta a településvezetést – mint a művelődési ház fenntartóját – új kihívás elé állította. Az Egyesület addigra a programszervezés mellett jelentős szolgáltatói szerepkört vállalt és töltött be, a művelődési ház működtetése pedig önkormányzati feladat. De két közművelődési célú szervezetet nem bírt el a falu. Az állami, központi költségvetésből folyósított közművelődési normatív támogatás éves szinten 1,5 millió forintot tett ki ekkor. Ez az összeg egy teljes állású szakember bérét sem fedezi. A település a kötelező feladatai érdekében a bérek és az épület működtetése mellett a programokat is fizeti. Nyilvánvaló problémahelyzet állt elő a művelődési ház dolgozóinak (intézményvezető és a takarítónő) státusza, valamint a feladatok ellátásának finanszírozása kérdésében. A döntési folyamat során a jogszabályok adta lehetőségeket mérlegelték. Az 1997. évi CXI. (kulturális) törvény 76 §-a a közművelődési tevékenység támogatására, a feladat ellátására kötelezi az önkormányzatot, de lehetőséget ad az ellátás módjának és mértékének megválasztására. Ehhez a 79 § közművelődési megállapodás keretében lehetőséget biztosít. *(1997/CXI. tv. 79. § (1) A települési önkormányzat a közművelődési rendeletében meghatározott közművelődési feladatok megvalósítására az e törvény követelményeinek megfelelő jogi vagy természetes személlyel – a Közművelődési Kerekasztallal való egyeztetést*

követően – közművelődési megállapodást köthet.) Az IKSZT pályázat lezárulását követően az önkormányzat 2 ütemben megállapodást kötött a Nádasdért Egyesülettel a közművelődési tevékenységek részbeli ellátására, mintegy „próbaidőszakra”, biztosítva a szervezet által végzett munka folyamatosságát. Az évi 30 programból 25 szervezését végzi önállóan vagy partnerségben az Egyesület. Állandó civil feladat a települési lap havi megjelentetése, az információs szolgáltatások és a foglalkoztatási pont üzemeltetése és a termelői piac működtetése. A programok kapcsán a Bagolytúra, az aratási felvonulás, a borverseny, a Pünkösdi vetélkedő, a focibajnokság, a rönkhúzás, a Falutakarítás és más faluszépítő kezdeményezések, a pálinkaverseny, a téltemetés, a szavalóverseny, az adománygyűjtés, és még számos közösségi esemény szervezése kötődik az Egyesülethez. Nyilvánvaló volt, hogy nem lehet éles határvonalat húzni művelődési ház és a szervezet munkája között. Élve a jogszabály adta lehetőséggel az Egyesület vezetése közművelődés megállapodás tervezetet nyújtott be 2017 januárjában a képviselőtestület számára, amely elfogadta azt. A határozat értelmében 2017. július 1-től az Együtt Nádasdért Egyesületet bízzák meg a település közművelődési feladatainak ellátásával. Az átszervezést az EMMI Művészeti és Közművelődési Főosztálya véleményezte. A közművelődési megállapodás létrejötté a felek között megerősítette a közművelődési szakember további foglalkoztatását is.

Összegzés

Az Egyesület rendkívül aktív közösségi életet szervez a településen (ld: <https://www.facebook.com/pg/egyesulet.egyuttnadasdert>). Kézműves bemutatók, népi hagyományokhoz köthető közösségi ünnepek, intézményi együttműködések, képzések, a termelői piachoz is kapcsolt mesterség bemutatók, táncház, egészségmegőrző programok, vetélkedők, közösségi gyümölcsöskert (Tündéerkert program), helyi értéktári munka teszi ki mindennapjaikat. A jövőbeli célok között szerepel a Kárpát Medencei Népfőiskolai Hálózat kialakítása, melyről 2017. december elején lakossági fórumot hívtak össze.

A településen zajló munka olyan összefogás eredménye Nádasdon, ami az ott élők közösségi érdekeit helyezi előtérbe. A vidéki lét és a kis közösség ereje számukra olyan érték, amit nem csak megőrizni, hanem átörökíteni is szükséges. Ez pedig minden korosztály aktív a munkafolyamatokban való részvételével valósulhat meg. Mindenki tud valamit, mindenki képes valamire, ami a közösség számára is jó, hasznos és értékes. Csak ezeket a képességeket kell tudnunk érvényesíteni a közösség mindennapjaiban.

6. esetpélda: Kulturális alapú gazdaságfejlesztési programok Törökkoppányban

Esettanulmány címe: Kulturális alapú gazdaságfejlesztési programok Törökkoppányban

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. Témaköri kapcsolódás: Saját erőforrások kiaknázása, közösségi-művelődési alapellátás helyi hagyományokra építő biztosítása, közösségi képességek bővítése, közösségfejlesztési folyamatcélok rendszerei.

2. Alkalmazási lehetőségek: Helyi hagyományokra építő bevonás, közösségi kapacitásfejlesztés. Szektorok közötti együttműködés. Élethosszig tartó tanulás.

3. A feldolgozást segítő kérdések:

- *Milyen módon jelenik meg a kulturális partnerség elve a projektek megvalósításában?*
- *Hogyan épít a projekt a generációk közötti együttműködésben rejlő lehetőségekre a helyi kulturális alapú gazdaságfejlesztés célrendszerében?*
- *Milyen közösségi eszközrendszerrel, szemléletmóddal dolgozik a Völgy Hangja Egyesület fejlesztőcsoportja?*

Névjegy: Völgy Hangja Egyesület

H-7285 Törökkoppány, Kossuth L. u. 66.

+36/84-377-542

www.koppanyvolgy.hu

Bevezető

A Völgy Hangja Egyesület 2009 óta számos helyi közösségi és vidékfejlesztési projektet hívott életre a Somogy megyei Koppány völgye térségben. A szervezet törökkoppányi programja a település sajátosságait, hagyományait a fenntartható fejlődés jegyében igyekszik hasznosítani. A hátrányos helyzetből számos erőforrásra tett szert az elmúlt években. A komplexitásra törekvő fejlesztési innovációk beépülnek a település mindennapjaiba, az iskolai tananyagokon keresztül a közösségi ünnepekig. A XXI. század kihívásaira is választ keresve a közösségi művelődés eszköztárával – kulturális partnerség, generációk közötti együttműködés, bevonás, átörökítés, tudástranszfer, művészettel nevelés – tettek kísérletet a helyi kulturális örökség gazdasági alapú hasznosítására.

A település rövid bemutatása

Törökkoppány mintegy 460 főt számláló falu Somogy megye keleti határán, több mint 22 km-re a legközelebbi városoktól (Tab és Tamási). A település a Koppány folyó völgyében fekszik. Első említése az Árpád kori dokumentumokból ismert, a török hódoltság idején kerületi központ volt. Mára történeti emlékei nem maradtak fenn a község központjától 2 km-re található Török-kúton kívül, ami évszázadokkal ezelőtt a fürdő vízellátását biztosította. A legfőbb megélhetés a mezőgazdasági és vadászati tevékenységek. A közszolgáltatások zavartalan működtetése érdekében 7 környező településsel tart fent közös önkormányzati hivatalt. Számos közösség tevékenykedik a faluban, menyecskekórus, tűzoltóegylet, sportkörök, horgászegyesület, kertbarátok, vadászegylet stb. A közösségi művelődési feladatokat a Völgy Hangja Egyesület által elnyert támogatásból 2011-ben megvalósított IKSZT programnak köszönhetően létrejött Hangya Ház (az egykori Hangya Szövetkezet épületére utal) látja el, amely a XIX. század végén alakult olvasókör hagyatékára épülő, mára közel 6000 kötetes könyvtárnak is helyt ad (KSZR-ben).

A Dédszüleim mintáit hordom című mintaprojekt bemutatása

A mozgalmas történelmi évszázadok után a XX. század elején a település gazdag hagyományokkal rendelkezik. Az addigra kialakult helyi sajátos viselet máig változatlanul megcsodálható a település ünnepein. Az asszonyok büszkén viselik a *pille* főkötőt, a fehérhímzéses gyolcs ingeiket. A férfiak legdíszesebb ruhadarabja is a hímzett „fehérlyukú” ing volt. A jellegzetes fehérhímzés a térség más településein is fennmaradt, azonban néhány sajátos technikai fogás leírása, és a komoly néprajzi feltáró munka eredményeként a település egyik kiemelkedő értékforrása lett. *„A fehérhímzés több mint száz éves törökkoppányi formakincsét az itt élő idősebb korosztály a mai napig őrzi. Öltéstechnikája igen gazdag: többségében lapos öltés és lyukhímzés, a borsóluk, száröltés, subrika, azúr, csavart öltések, paszpallér, gunárfog jellemzi. Az ingeken sűrűn telehímzett foltot képez a hímzés, s mind a díszítmény, mind a kidolgozás nagyon aprólékos. Ritkán előforduló technikával hímeznek kis kerek virágokat, melyeknek sugárszerűen szétágazó szirmai egy-egy átcsavart hosszú öltésből állnak. Mivel az így varrt szirmoknak csak a vége rögzített, a virág domborúan emelkedik ki a többi díszítmény közül. A fehérhímzéses ingmellek és kézelők szélét kétsoros áthurkolással*

Férfi ingujj ltsz. RRM 1311 e A Rippl-Rónai Múzeum gyűjteményéből, fotó: Kapitány Orsolya

fogják be. A hímzett burityásos inget a legények kapták ajándékba a menyasszonyuktól és ebben is esküdtek. Hétköznapi alkalomra nem viselték, csak a nagyobb ünnepeken, úgy, hogy az ing elejét bekötötték, a hátulját azonban kivette hordták. Végül a vőlegénying lett a halotti ing. Az ingmellet és a gomboláspántot lyukvarrás és a laposhímzés borította. Kicsit eltérő mintával, de hasonlóan gazdag kivitelezésben készültek a kézelők és a gallérok. Az ingmellet tükörkép szerűen megoldott nagyobb motívumokkal díszítették; mint például tölgyfalevél, szőlőlevél vagy kerek virágmotívumok, félkörívek, stilizált madáralakok. A lyukvarrással körülhatárolt motívumok belsejét leveles ágak töltötték ki. Az ingek elejét, gallérját, kézelőjét és vállának szélét cakkos huroköltés szegélyezte. Természetesen a női viseleten is előszeretettel alkalmazták a munkaigényes fehér hímzést. Piros keresztzemes technikával kivarrott ingeket is kedvelték és hordták a faluban az 1930-as évekig. Az idősebb asszonyok a mai napig hímeznek ezzel a technikával terítőket, abroszokat, ágyneműket.”

(forrás: <https://koppanyvolgy.com/2015/07/29/koppanyi-feherhimzes/#more-244>)

Egy helyi társadalomfejlesztési munka keretében a Völgy Hangja Egyesület és a Nemzeti Művelődési Intézet 2013-ban közös helyi gazdaságfejlesztő kísérleti mintaprogram megvalósításába kezdett. A helyi hagyományok átörökítését és a mai kor igényeinek megfelelő hasznosítását tűzték ki célul. A gazdaságfejlesztés egyik kiemelt lehetősége a helyi kulturális örökség megújítása, az identitás és a kreatív ipar metszéspontjainak, valamint a kisléptékű fejlesztési módok felismerése. A helyi hímzőskultúra adta az alapot a 4 fő szakaszból álló program megvalósításához. Részcélakat határoztak meg a helyi mintakincs feldolgozására, dokumentálására, a mai művészeti eszközökkel történő feldolgozására, valamint egy ötletpályázat keretében modern, a mai korban használatos tárgyak tervezésére, kivitelezésére.

Első lépésben megyei Rippl-Rónai Múzeum néprajzi osztályának munkatársa segítségével kiselőadások és bemutatók keretében a helybeliekkel közösen feldolgozták az elérhető hímzésanyagokat. A vizsgált, elemzett tárgyak a megyei és a helytörténeti múzeumi gyűjteményben, a helyi templomban és házaknál fellelhető ingek voltak. A dokumentálást követően Kapitány Orsolya néprajzkutató ismertette a 4 ország együttműködésében megvalósult helyi tradíciók innovációjára épülő nemzetközi INEX-TEX projektet (forrás: http://www.smmi.hu/inextex/inextex_fuzet.pdf). A program elsődleges célja a textilművészet hagyományaira építő, interkulturális formai, tapasztalati és technikai örökség felhasználásával és az élethosszig tartó tanulás eszközeivel a mai kor elvárásához igazodó innovatív tervezési folyamatok elindítása volt. Az előadást követően konszenzus született arról, hogy a helyi mintakincs feldolgozása nyomán a legfőbb cél egy piacképes termék / termékcsalád

kivitelezése, amelynek előállítása a helyi erőforrásokra építve hozzájárul a település gazdasági fejlődéséhez, munkahelyek teremtéséhez.

A településen képző-és iparművészeti tábort is hirdettek, a megyeszékhelyen működő Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnázium közreműködésével. A táborban a helyi hímzésminták felhasználásával készültek az alkotások. A munka elsődleges célja az volt, hogy a fiatalabb korosztállyal is megismertessék a mintakincset. Ezért az egyhetes tábor alatt a legkülönbözőbb alkalmazott technikákkal jeleníthették meg, sorról-sorra feldolgozva azokat a motívumokat, amelyeket ma csak a viseletek őriznek.

A tábort követően a helyi önkormányzat, a Völgy Hangja Egyesület és a Nemzeti Művelődési Intézet egy iparművészeti pályázatot tett közzé *„a törökkoppányi fehérhímzés gazdag mintakincsének innovatív felhasználására”*. Hivatásos iparművészek mellett az ifjúsági korosztályt képviselő művészeti szakközépiskolásokat és egyetemistákat is megszólították. Egy részlet a pályázati felhívás szövegéből: *„A kiíró arra keresi a választ, hogy a leendő és kortárs iparművészek, designerek miként látják e mintakincs továbbörökítésének lehetőségeit a XXI. századba, hogyan tudják megtalálni azokat a használati tárgy- és viseleti formákat, melyek megfelelnek a ma embere elvárásainak, és amelyek által a mindennapok részévé tehető dédszüleink öröksége.”*

A kiírók a törökkoppányi díszítőmotívumokat a mai társadalomban is használatos tárgyak formavilágához illesztő terveket vártak a nevezőktől. A beérkezett munkák rendkívül ötletesek és a hosszú távú fejlesztés lehetőségeit is előre vetítő pályázati anyagok voltak. A zsűri végül a kezdeti piaci igényeket is szem előtt tartva egy könnyen gyártható, szitanyomás technikával készített ágyneműgarnitúrát választott mintatárgynak.

Az ágynemű az egyszerű kivitelezés szempontjai és általános funkciójánál fogva is előnyös termék. A komplex társadalomfejlesztési projekt gondozását is magára vállaló szervezet keresi a piaci lehetőségeket a helyi innovációs termék gyártásához.

Fejlesztés és szemléletmód

A Völgy Hangja Egyesület munkája azonban nem merül ki egy-egy miniprojekt megvalósításában. Gondolkodásmódjuk a vidék megtartó erejének erősítésére fókuszál. Igyekeznek minden olyan lehetőséget kiaknázni, ami a helyi tudás, kulturális örökség

felhasználásával innovatív és megismerő folyamatokat generál. Így született meg a „méta” játék helyi változatának leírásából és szabályzatba foglalásából a helyi iskola testnevelés óráinak és a falunapi versenyek egyik közkedvelt programja, a *paprikázás*. De példaként említhetjük a háztáji munkák közül a befőzést, melyet a gyerekek – a helyi tanterv részeként – ma már az iskolapadban is tanulnak matematika és technikai óra keretében. A saját mintakertjükben termelt zöldséget és gyümölcsöt a saját lekvárfőző üzemükben dolgozzák fel. Minden munkafázisnál rögzítik a ráfordított idő és a termény értékét, valamint az előállítással kapcsolatos egyéb költségeket. A késztermék így kerül „beárazásra”, ebből szaporodik az osztálypénz, és nem utolsó sorban bővül a felcseperedő gyerek tudása. A befőzési projektet 2010-ben indította el egy mélyszegénységben élők integrációját támogató projekt keretében az egyesület (ld: <https://www.hirado.hu/2015/11/07/tantargy-lett-a-befozes-es-a-lekvarkeszites/> - utolsó letöltés: 2018.02.17.). 2014-ben avatták a 10 települést felölelő Koppányvölgye Natúrparkot. A természeti értékek megőrzése, a tudatos, környezetközpontú komplex programok felölelik a kulturális értékőrzés és vidékfejlesztés céljait is. A turisztika kitörési pontként jelenik meg az elzárt térségek jövőképében. A fenntartható fejlődés egyik kulcsa a térségek meglévő és olykor már feledésbe merült erőforrásaira építő jövőkép megléte.

7. esetpélda: „Magvető” – a Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület közművelődési tevékenysége

Esettanulmány címe: „Magvető” – a Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület közművelődési tevékenysége

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. Témaköri kapcsolódás: Közösségiség és lokalitás, társadalmi részvétel, képessé tétel. Közösségi művelődés és a társadalmi kohézió összefüggései. Partnerségben zajló érdekegyeztetés, civil képviselet.

2. Alkalmazási lehetőségek: Civil szerveződések szerepvállalási lehetőségei a közösségi művelődés eszköztárában nyugvó társadalmi potenciál kiaknázásával. Az állami és a civil szféra döntésmechanismusainak kapcsolata. Forrásteremtés.

3. A feldolgozást segítő kérdések:

- Milyen koncepció mentén fenntartható a bemutatott egyesület működése?
- Milyen közösségi-művelődési eszközrendszert alkalmaznak a helyi hátrányos helyzetű társadalmi csoportok segítésére, felzárkóztatására?
- Az Egyesület milyen szerepet vállalt a helyi társadalom megtartó erejének formálásában?

Névjegy: Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület

7900 Szigetvár, Rákóczi u. 14.

Levelezési cím: 7900 Szigetvár, Szabadság utca 2.

Tel.: 06 73/414-715

honlap: <http://www.szkkz.hu/> és <http://www.zrinyiter.hu/>

Bevezető

A Szigetvári Zöld-Zóna Egyesület a civil szervezetek eszköztárával valósít meg a helyi társadalmi kihívásokra is választ, megoldást kereső közösségfejlesztő folyamatokat. A közösségi művelődés színtereinek a helyi problémákra reflektáló kiaknázásával mintaértékű programokat generálnak. „A Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület független, hiteles, társadalmilag beágyazott, stabil, innovatív szervezet. A társadalmi problémák megoldására folyamatosan nyitottak vagyunk, azokra komplex, adekvát válaszokat adunk. (...) Sokrétű tevékenységünket széles körű hazai és nemzetközi partnerségben valósítjuk meg.” (Forrás: <http://www.szkkz.hu/>)

A település, térség bemutatása

Szigetvár 10500 lelkes kisváros Baranya megyében, Pécsről 30 km-re nyugatra. A hátrányos helyzetű besorolású térség 45 települést és egy várost ölel fel, bejegyzett közművelődési intézményei nincsenek. Múltja közismert. A török kori hódoltság idején a Zrínyi Miklós várkapitány vezetésével védett dunántúli erődítmény 1566-os, hősiességét követő elesésével írta be magát a történelemkönyvekbe. Magyarország Országgyűlésétől 2011-ben a Leghősiesebb Város címet is elnyerte. Számos nevezetessége jelentős értéktári munkát eredményezett. A kulturális szervezetei között az 1865-ben alakult Olvasókör az elsők között ápolta a Zrínyi Kultuszt, majd 1917-ben a Zrínyi Miklós Múzeumegyesület vállalta a szellemi és tárgyi örökség fenntartását, megőrzését. 1959-ben az 1945 után központilag megszüntetett szervezetek emlékezete hívta életre a Szigetvári Várbarát Kört, amely közművelődési területen jelentős támogatást nyújtott a múzeum és a város történelmi múltját ápoló kezdeményezésekhez. A török elleni hősiesség emlékezete máig meghatározza a helyiek identitását és hétköznapjait. Számos helyi civil szervezet és művelődő közösség formálja a település kulturális arculatát.

A Zöld Zóna Egyesületről dióhéjban

A város kulturális életének meghatározó közösségi motorja a Zöld Zóna Egyesület, amely közművelődési megállapodás alapján 2005 óta a város művelődési házának, a Vigadó Kulturális Központnak is üzemeltetője. Az egyesület közbeszerzési eljárás keretében nyerte el a város közművelődési feladatellátásának biztosítását. Az intézmény a Makovecz Imre tervei alapján 1985-ben kivitelezett jellegzetes kéttornyú épületben kapott helyet. A város kulturális programjainak szervezőiként szoros együttműködésben dolgoznak más helyi szervezetekkel, intézményekkel (Várbarát Kör, Szinergia Egyesület, Szigetvári TDM, Szigetvári Fúvós Zenekar, Szigetvári Néptánckör, helyi oktatási és szociális intézmények stb.). Meghatározó szerepet vállaltak a Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégia elkészítésében, a tervezőműhelyek szervezésében és koordinációjában. 30 helyi szervezet aktív részvételével, 7 műhelyalkalom során 5 lakossági és 2 tervező munkacsoportban, közel 100 fő bevonásával alkották meg az EU közösségi alapú tervezési folyamatainak megfelelően a „*Mikropolisz – közösség és kultúrabarát város*” koncepciót, amely a település kulturális stratégiájának alapidokumentuma (http://www.szigetvar.hu/sites/default/files/a_szigetvari_helyi_kozossegi_fejlesztesi_strategia_0.pdf - utolsó letöltés: 2018.02.17.). A cselekvési terv 4 fő területe az önkéntesség és társadalmi kohézió, a hátrányos helyzetűek társadalmi integrációja, a gazdasági szereplők

együttműködésének segítése, a közösségi és kulturális infrastruktúra fenntartható fejlesztése lett. A program kedvezményezettje a Zöld Zóna Egyesület.

A szervezet csaknem két évtizednyi társadalomfejlesztést célzó tevékenységei meghatározták a település közösségi folyamatait, bár az 1998-as indulásukkor jellemzően ifjúságfejlesztéssel és kulturális programszervezéssel foglalkoztak. Később térségi foglalkoztatási felméréseket, majd 2005-től humán erőforrás-, infrastrukturális és vállalkozásfejlesztési forrásokból esélyegyenlőségi és ifjúságfejlesztési programokat valósítottak meg. A szervezet küldetését ismertető sorok között olvasható egy szó: „magvető”, ami talán mindennél jobban kifejezi azt a szemléletet, amely a szigetvári székhelyű civil kezdeményezés legfontosabb missziója: értéket teremteni és hasznosítani minden lehetőséget a közös boldogulás, a fejlődés és a tudás érdekében. Idővel saját pályázatírói és projektmenedzsment tapasztalataikat értékesítve önfenntartóvá váltak, biztosítva a külterületi közösségi ház működtetését is. Nyomdát, szociális vállalkozásokat és vendéglátóhelyet üzemeltetnek. A Városrészek Vetélkedője elnevezésű programjuk során a városrészek közösségi akcióik megvalósításával versengenek településrészük számára a százezres értékű közösségi eszközfejlesztésére. Muzeális kiállító helyet is üzemeltetnek, 2011 óta a Bohár András Elektrografikai Gyűjtemény működtetői.

Az egyesület tevékenysége szerteágazó. A teljesség igénye nélkül, mindennapi munkájukat meghatározta a kistérségi tanodaprogram, a közösségi tervezés és a párbeszéd módszertanára építő ifjúsági esélyegyenlőségi program, az IKSZT tartalomfejlesztés, a hátrányos helyzetű felnőtt lakosság munkaerő-piaci felzárkóztatást célzó infrastruktúrafejlesztés, a nemzetközi együttműködések, az önkéntes központot kialakítása, az élethosszig tartó tanulás térségi fejlesztése, a kulturális alapú és a társadalmi együttműködést ösztönző projektek megvalósítása.

A Szigetvár-Szőlőhegyi Integrált Közösségi Szolgáltató Tér kialakítása és működtetése

A Zöld Zóna Egyesület 2011-ben nyitotta meg a felújított és kibővített külvárosi Közösségi Házat. Az épület átalakítása során a közösségi terek felújítása mellett a teakonyha kialakítása

és az informatikai eszközfejlesztés volt a leghatékonyabb beruházás. A Szigetvár-Szőlőhegyi / másutt Zsibót-Szőlőhegyi IKSZT még két – egykoron önálló településként nyilvántartott – külterület, Zsibót és Becefa közösségi szolgáltatásainak ellátását is felvállalja.

A szolgáltatóhely a program keretében vállalható támogatott tevékenységek közül szinte mindegyikére vállalkozott: ifjúsági közösségi programok szervezése és ifjúságfejlesztési folyamatok generálása, ifjúsági információs pont működtetése, közművelődési programok szervezése, helyszín biztosítása civil szervezetek számára, közösségfejlesztési folyamatok generálása, folyamatkövetése, a lakosság és a vállalkozások információhoz jutásának elősegítése, elektronikus közigazgatási végpont szolgáltatások biztosítása, olvasósarok biztosítása, egészségfejlesztési programok megvalósítása és eMagyarország Pont működtetése. Az IKSZT kialakítását a településrész funkcionális változásai indokolták. A városból az egykori szőlőhegyre az alacsonyabb jövedelmű emberek költöztek ki, a betelepülést azonban nem kísérték infrastrukturális fejlesztések. Sok esetben komfort nélküli pincéket vettek birtokba az egyébként is nélkülöző családok. Hatalmas területen mintegy 800-1000 fős célcsoportot érint az IKSZT program. A két egykori önálló település a városhoz integrálást követően veszítette el társadalmi erejét. Önálló intézményrendszer hiányában az ott élők nem jutottak megfelelő közellátáshoz. Az esélyjavító fejlesztések között hetente egy alkalommal háziorvosi fogadóórának is helyet adtak az épületben. A szociális ellátás segítése közvetett eszköz volt a helyi közösségfejlesztési folyamatok elindításának. Az hosszú távú együttműködéshez nélkülözhetetlen bizalom megteremtése az emberi szükségleteken alapszik. Amíg alapvető szolgáltatásokat nem tudunk segíteni, addig nem beszélhetünk kulturális küldetésről. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a kultúra és a közösségi művelődés számos eszközt biztosít a felzárkóztatáshoz. A helyi igényekre építő közösségi szemlélet abban különbözik az általános, felülről vezérelt fejlesztésektől, hogy egyszerre tud a problémahelyzetekre erőforrásként tekinteni és megoldást keresni. A komplex, helyi ok-okozati viszonyban rendszerezett cselekvési tervek a kisléptékű fejlesztésekkel biztosítják a fenntarthatóságot. Szigetváron szoros együttműködésben dolgoznak a helyi szakemberekkel, a térség különböző szakágazati intézményeivel és folyamatosan keresik azokat a partnereket, akikkel céljaikhoz közelebb juthatnak. A szőlőhegyi Közösségi Házból 2005-től több kísérletet is tettek a terület közösségének erősítését célzó felmérésekre, kapcsolódó fejlesztésekre. Azonban csak a FVM 2009-es IKSZT programja biztosította a szükséges pénzügyi háttérrel. A sikeres pályázatot az előzetes tervek, kutatások, a helyi társadalom állapotának pontos ismerete, az ott élők mindennapi problémáinak ismerete alapozta meg. A közösségi térben a tartalom meghatározása a közösségi tervezés eszközeivel történik. A lakosok igényeire való reflexió a fenntarthatóság biztosítója. A lakosok, önkéntesek és szakemberek, szakmai szervezetek közötti párbeszéd elengedhetetlen eleme a munkának. A kulturális rendezvények sem csak a szabadidő hasznos eltöltését célozzák, hanem esélyt adnak az ismeretszerzésre, a

tapasztalatszerzésre, a közös élményekre, amelyek a személyes fejlődés zálogát jelentik az ott élők számára. Legfontosabb célcsoportjuk a tanköteles korosztály, a rájuk fókuszáló legjelentősebb tevékenységek a nyári napközi, a filmvetítések, a sportolási lehetőségek (csocsó, ping-pong, darts) és a havonta megrendezett sportversenyek, az ünnepkörökhöz kapcsolódó játszóházak szervezése, valamint az olvasósarok működtetése.

Összegzés

A hátrányos helyzetű szigetvári térségben a közösségi művelődés nyújtotta lehetőségek a felzárkóztatás és esélyteremtés eszközeivé váltak. Minden megvalósított program a lakosok boldogulását szolgálja. A közösségek társadalomformáló erejének erősítése új feladatokat adott a szakemberek számára. Korunkban a kulturális intézmények és a közösségi küldetést maguknak tudó szervezetek új funkcióval gazdagodtak. Szerepet kaptak a társadalom megtartó erejének fejlesztésében, a helyi közösségek képessé tételének segítségével. A szervező munka ma már nem merül ki egy-egy kulturális program előkészítésében vagy lebonyolításában, hanem a közösségek tagjait is hozzá kell segíteni a részvételi attitűd elsajátításához. A szükségletek felismerése és felismertetése, a nyitottan, befogadó és támogató intézményi hozzáállás a helyi lakosokból és közösségeikből szövetségeseket formál. Ez az elsősorban szolgáltatói magatartás az új szerepváltással együtt segíti hozzá szakmánkat a közösségi funkciókban történő érvényesülésre.

8. esetpélda: Az avasi közösségi terek

Esettanulmány címe: Az avasi közösségi terek

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. Témaköri kapcsolódás: *Közösségiség és lokalitás, társadalmi részvétel, képessé tétel. Közösségfejlesztés és a társadalmi részvétel kapcsolatai: közös nevezők, identitás-közösségek, differenciált célcsoportok. Partnerség, érdekképviselés, civil szerepvállalás. Szektorok és ágazatok közötti együttműködés.*

2. Alkalmazási lehetőségek: *Közösségi erőforrások feltérképezése, közös érdekek és prioritások feltárása. Kooperatív szektorközi munka, együttműködések. Generációk közötti párbeszéd kialakítása, korcsoportos igényfeltárás, célrendszerek kialakítása és valódi igényekre építő programalkotás.*

3. A feldolgozást segítő kérdések:

- *Milyen alapvető problémát határoztak meg a fejlesztés első ütemét megelőzően a kezdeményezők?*
- *Milyen módszerekkel dolgoztak a közösségfejlesztők?*
- *Milyen közösségi szerepe, funkciója van a létrejött különböző közösségi tereknek az ott élők mindennapjaiban?*

Névjegy: Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület

3534 Miskolc, Fazola Henrik u. 19. 4/1.

kapcsolattartó: Sélley Andrea elnök

Email: dialog.egyesulet@gmail.com

Honlap: www.dialog.hu

Bevezető

A közösségi aktivitására építő hazai közművelődési példák sorában kiemelkedő a Miskolc-Avas városrészében megvalósult közösségi terek működése. A Dialóg Egyesület gondozásában Miskolc Avas lakótelepén élőkkel és az ott működő intézmények összefogásával 2009-ben indult közösségi tervezési folyamat egyik eredményeként 2014-ben megnyitotta kapuit a helyi önkormányzat által fenntartott Avasi Közösségi Tér, majd pár hónap múlva az Avasi Közösségi Kávézó, valamint az Avas Settlement Lakás, melyek működése a helyiek igényein és közösségeik aktív, cselekvő részvételén alapszik.

A terület bemutatása

Miskolc Avas városrészén közel 40000 ember lakik, 10480 panellakásban. A város közepén álló Avas domb dél-keleti oldalán 1975-86 között három ütemben felépült városrész megoldást nyújtott az akkor jelentős lakásgondokra, azonban a gyors fejlesztés számos más társadalmi probléma gyökerévé vált. A város lakosságának közel egynegyedét magába foglaló Avas lakótelep a diósgyőri bányászat gyors fejlődéséből eredő munkaerőhiányt kívánta pótolni az első ütemben az ott dolgozók számára épített 2500 lakással. A gyors beruházás eredményeként kevés zöldterület, lényegében körbe betonozott szűk terek születtek. A második ütemben több, mint 5000 otthon épült, ennek során szociális lakások is kialakításra kerültek, míg a harmadik ütemben a lakásértékesítést is szem előtt tartották. A szociális ellátás biztosítása nehezen követte a betelepülők számához mért szükségleteket, csak az 1990-es években sikerült megfelelő intézményi és szolgáltatói rendszert kiépíteni. 10 oktatási intézmény található a térségben, néhány már a 80-as évek elejétől, többségük csak a 90-es évektől működik ott. A közel 40000 ember együttélése során nem alakultak ki koherens közösségi formák, célok, melyek a mindennapokban is segíthették volna az ott élők társadalmi szerepvállalását, integrációját. A szegénység és az elszeparálódás évtizedeken át egymás együtthatójaként erodálta a közösségben rejlő erőforrásokat.

Az Avasi program

Az Avasi program 2009-ben indult útjára. A programindító a Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület volt, mely egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közösségfejlesztési akcióprogram „hozadékaként” 2002 júniusában alakult. A szervezet célja az Észak-magyarországi térségek társadalmi integrációjának elősegítése, a közösségfejlesztés módszertanára építve a mélyszegénység csökkentése.

A lakótömbökben élő emberek közötti párbeszéd, az Avason működő intézmények és szervezetek vezérelt együttgondolkodásának koordinációja, valamint az ifjúsági közösségfejlesztő program 3 párhuzamos szálon fut. Az utóbbi kezdeményezésben a helyi Jezsuita Gimnázium akkori vezetésének volt jelentős szerepe. A Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium 1994-ben nyitotta meg kapuit. Az intézmény a helyi közösségi szerepvállalásának lehetőségeit keresve 2009-ben szólította meg a Dialóg Egyesület munkatársait. Ekkor alakult a helyi középiskolásokból az Avasi Ifi Csapat, melynek tagjai ifjúsági közösségfejlesztő koordinátorként – az egyesület fejlesztési munkájának és képzéseinek köszönhetően – ma már önálló közösségi akciókat, rendezvényeket szerveznek.

Az intézmények közötti párbeszéd a kezdetekkor gyümölcsöző együttműködést vetített elő a városvezetéssel, részt vállalva a fejlesztési stratégia kialakításában. A szociális és oktatási, egészségügyi szféra képviselői, a civilekkel és az egyházakkal közösen kapcsolódtak be a városrész életét meghatározó tervezőmunkába. A településrész közösségi tereinek megalkotására 2011-ben közösségi tervezőfolyamat is indult. A célterületek a Jezsuita Gimnázium megépítendő sportcsarnoka és parkja, valamint a Református Missziói Egyházközség gyülekezeti Háza voltak. A tervezőmunkába Közösségfejlesztők Egyesületét és a Miskolci Egyetem Antropológia Tanszékének hallgatóit is bevonták.

A szomszédsági fejlesztés a második ütemben épült lakótelepi részben vette kezdetét 2010-ben. A blokk összetett társadalmi helyzetű lakóközösségében a közösségfejlesztési munka interjúi és a közösségi beszélgetések során sok feszültség került felszínre. A kezdeti lendületet hamar megtörte az ott lakók közötti konfliktus. A helyzet kialakulásában nagy jelentősége volt a miskolci "Fészekrakó program" néven elhíresült csalási botránynak is, ami 2005 körül jogosulatlanul bankhitelhez és szociálpolitikai támogatáshoz jutott roma családok tömeges beköltözését eredményezte a lakótelep 132 lakásába. (Előfordul, hogy nem fizetik a közös költséget, és destruktív magatartásukkal zavarják az ott élők mindennapjait. A rendszeressé vált hatósági intézkedések mellett nem történt más központi beavatkozás. Mára több mint 100 lakást szabadítottak fel a folyamatos kilakoltatásokkal, azonban sok köztartozást és lepusztult környezetet hagytak maguk után a „fészekrakók”.) A helyzetfeltárás érdekében a Dialóg Egyesület közösségi festés programot hirdetett, mely néhány lakótömb lábuzatának a lakóközösség általi megtervezését és kivitelezését jelentette. Ez egy komplex előkészítő folyamat eredményeként roma és nem roma mentorok bevonásával, folyamatos kommunikációs impulzusokkal és a párbeszédalapú tervezőmunkával tett kísérlet volt a lakók közötti ellentétek megismerésére, a problémák enyhítésére. Az akcióprogramok a közösségi normarendszer hiányát, az eltérő társadalmi értékrendeket hozták felszínre. Ez a felismerés azonban a mélyebb és alaposabb beavatkozásokat igénylő szociális munka terén vetít elő újabb feladatokat. 2014-ben ehhez csatlakozott a Máltai Szeretet Szolgálat Megújulás-Jelenlét programjával is (ld: <http://www.boon.hu/kozlemeny-avasi-jelenlet-konkret-problema-megoldasaval-segitik-a-kozosseget/2622346>).

A szociális városrehabilitáció és a közösségi terek

2013-tól korcsoportos közösségi tervezőműhelyek indultak, amely a közösségi tevékenységek irányából kezdték meg az igények összegyűjtését. A gyermek, ifjúsági, felnőtt és családi klubok során megfogalmazódott a közösségi hely hiányának kérdése. Ezzel párhuzamosan indult a

Miskolc-Avasi Mintaprogram, mely Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának közel 400 millió forintos „*Szociális célú városrehabilitáció – Miskolc-Avas-dél akcióterületen*” című projektje volt (lisd: <http://avasi-mintaprogram.hu/> - utolsó letöltés: 2018.02.17.). A program megalkotása a 2009 óta e területen zajló közösségfejlesztési folyamatok, a kapcsolódó kutatások és tapasztalatok nyomán történt. A közösségi funkció kialakítása az egykori szolgáltató ház felújítása révén valósult meg, egy orvosi rendelő alakult át információs és közösségi térré. 2014. márciusa és 2015. júniusa között a Dialóg Egyesület szakmai vezetésével újabb közösségfejlesztési folyamatok, Szomszédsági Önkéntes Program, közösségi felmérések, közösségi akcióprogramok és együttműködések segítő miniprojektek kerültek megvalósításra, és megfogalmazódott egy közösségi alapon működtetett közösségi tér kialakításának terve is. A városrehabilitációs program eredményeként 2014. májusában megnyitotta kapuit az Avas Közösségi Tér, ahol a helyi emberek megszólításával, azok igényeire építő klubok kialakítását kezdeményezték: <http://avasi-mintaprogram.hu/varosrehabilitacio-az-avason> (utolsó letöltés: 2018.02.17.). „*A helyi igényekre reagálva létrejött az Avasi Információs Pont, melyben a betérők információt kaphatnak közérdekű adatokon kívül albérletről, aktuális állásokról. Lehetőségük van napi sajtóolvasására, ügyintézésre, álláskeresői szolgáltatás keretében tanácsadásra, korszerű álláskeresői dokumentáció összeállításához. A közösségfejlesztő programok köre is folyamatosan bővül: meridián torna, 50+ klub, rap-klub, Nyitott kapuk játszóház, fotókör, rajzkör, patchwork klub, kézműves klub működik jelenleg is, de a Tér munkatársai várják a lakosok ötleteit, aktivitását jövőbeni klubok, körök elindítására. A Máltai Szeretet Szolgálat szervezésében gyermek hétvégi szabadidős programok, esti ping-pongozási lehetőség nyílt az avasi fiatalok számára.*” (forrás: <http://avasikozossegek.hu/index.php/koezoessegi-terek/avasi-koezoessegi-ter/az-avasi-koezoessegi-ter-bemutatasa> - utolsó letöltés: 2018.02.17.). A Közösségi Tér megnyitását követően néhány hónap alatt újabb, a közösségi működtetésen alapuló hely nyitotta meg kapuit, ezúttal a helyi lakosság összefogásából, Avasi Közösségi Kávézó néven. A programokat a helyi igényekre és erőforrásokra alapozva szervezik, és együtt oldják meg a nyitvatartás biztosítását is. „*Fontosnak tartjuk, hogy helyi igényekre reflektáljon a kávézó, mindenkinek teret adjon kisebb-nagyobb céljai megvalósításához és közösségi szellemben tudjuk működtetni azt. Éppen ezért a legfőbb célunk, hogy a helyi lakosokkal, önkéntesekkel együtt működtessük, amelyben mindenki hozzáteszi a saját kompetenciáját. Erre egy nagyon jó példa, hogy a kávézónak saját házirendje és ügyeleti tevékenységi listája készült el, melyet a lakók, önkéntesek közösen találtak ki, hogy mindenki igénye megfogalmazódjon benne és minél jobban otthon érezzék magukat az Avasi Közösségi Kávézóban.*” (Forrás:

<http://avasikozossegek.hu/index.php/koezoessegi-terek/akk/az-avasi-koezoessegi-kavezo-bemutatasa> - utolsó letöltés: 2018.02.17.).

A harmadik közösségi teret, az Avasi Settlement lakást a lakóközösség együtt alakította ki. A földszinti lakásban a Máltai Szeretetszolgálat, a Jezsuita Közösség, a Dialóg Egyesület és Miskolc Város Önkormányzata a Megújulás-Jelenlét program keretében egyfajta találkozóhelyet és információs pontot hozott létre a lakóterület közepén (ld: <http://jelenlet.maltai.hu/helyszinek/miskolc-avas/>). *„A helyszín először szokatlan volt a lakás jellege miatt, ám hosszútávon bebizonyosodott, hogy a bensőséges, családi légkör pozitívan hatott az olyan programok lebonyolításában, mint például a jelnyelvi klub, gyermekfejlesztő foglalkozás, korrepetálás és baba-mama klub. A konyha részt több egyesület, klub és magánszemély használhatja. Többek között az Avasi Szakácskönyv klub is itt készítette-készíti el számos egészséges, ugyanakkor pénztárca-barát ételét.”* (Forrás: <http://avasikozossegek.hu/index.php/koezoessegi-terek/koezoessegi-lakas/az-avasi-settlement-lakas-bemutatasa> - utolsó letöltés: 2018.02.17.)

Összefoglaló

Az Avason mintegy 5 év alatt történt fejlesztések számos tanulsággal szolgálnak a közösségi szakemberek hiánypótló munkája mellett. A város önkormányzatával folytatott párbeszéd és a közös célok megfogalmazása innovatív eredményeket hozott. A közművelődési feladatok helyi igényekre fókuszált, tudatos meghatározása és az intézmények nyújtotta infrastrukturális háttér együttesen biztosítja a közösségek megtartó erejének erősítését, az autonóm polgárok társadalmi szerepvállalásának lehetőségeit. A miskolci példa arra is felhívja a figyelmet, hogy a civil szervezetekben felhalmozódott tudás és képesség és kapcsolatrendszer hatékony eszköze egy több tízezres közösség önmagára találásának. Az Avas városrészben hosszú évek során végrehajtott kisebb folyamatok tapasztalatai és eredményei együttesen alapozták meg a komplex rehabilitációs beruházás közösségi elemeinek megvalósítását. A program összköltségvetéséből a Közösség Tér kialakítása kevesebb mint 26 millió, a közösségfejlesztési programok megvalósítása alig több mint 10 millió forintos keretet igényelt. Az összegek is alátámasztják, hogy nem feltétlenül az anyagiakon múlik egy jelentős közösségi munka sikere – persze nem elvitatva a megfelelő környezet szükségességét. Hiába van sok forrás, az érintettek bevonása nélkül nem lesznek élő és aktív közösségi tereink.

9. esetpélda: Közösségi tervezőműhely

Esettanulmány címe: Közösségi tervezőműhely

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. **Témaköri kapcsolódás:** *Közösségfejlesztés történetisége a kortárs projektalkotásban. A társadalomfejlesztés és a forrásteremtés kapcsolatai a nemzetközi szervezetek szakmai irányelveiben.*
2. **Alkalmazási lehetőségek:** *Helyi közösségi tervezési folyamatok, lokális közösségek erőforrásfelmérése és együttműködése, szektorközi együttműködések. Kultúra alapú társadalom és gazdaságfejlesztés.*
3. **A feldolgozást segítő kérdések:**
 - *Hogyan kapcsolódik össze a helyi közösségi tervezés és a fenntarthatóság folyamata?*
 - *A szektorközi együttműködés hogyan jelenik meg a tervezett programban?*
 - *A kulturális ágazat milyen területeken járul hozzá a helyi közösségek aktív-cselekvő társadalmi részvételéhez?*

Névjegy: Balatonfüred Kulturális Nonprofit Kft

8230 Balatonfüred, Honvéd u. 2.

Vezető: Lakatosné Kositzky Anett

06/87-950-876, info@furedkult.hu

honlap: vaszaryvilla.hu

Bevezető

Balatonfüred városa 2016-ban pályázatot nyújtott be a TOP 7. tengelyében megjelenő közösségi szinten irányított városi helyi fejlesztések keretében megvalósuló TOP-7.1.1-16 *Kulturális és közösségi terek infrastrukturális fejlesztése és helyi közösség-szervezés a városi helyi fejlesztési stratégiához kapcsolódva* című programra. A településen létrejött Helyi Akciócsoport (HACS) tagjai 4 egymást követő műhelymunka alkalmával határozták meg közösen a kulturális alapú közösségi fejlesztések folyamatait a Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégia elkészítése érdekében. A tervezési program során a HROD Közösségi Gazdaság és Társadalomfejlesztő Központ vezető közreműködésével a település közösségi tereinek infrastrukturális adottságait, a használók körét, a mindennapokban érvényes funkciókat és szükségleteket vizsgálták, valamint elkészítették a település makrokörnyezeti elemzéseit. A HROD 2016-ban a *Partnerségi egyeztetés, közösségi tervezés* című kézikönyvében publikálta

a közösségi egyeztetések folyamatának módszertanát (Lsd: <http://mek.oszk.hu/16000/16022/16022.pdf>). Az alkalmazott CLLD módszer integrált helyi-térségi tervezési keretrendszer, ami 2020-tól várhatóan egységes tervezési modellé válik az Európai Unió államok támogatáspolitikájában. A helyi közösségi tervezés hazai gyakorlata az első szárnypróbálgatásokon van túl, sikere a – nagyszámú nyertes projektek által – lehívott támogatások mértékében és a megvalósított fejlesztések ismeretében válik majd mérhetővé.

Balatonfüred adottságai

Balatonfüred a Balaton északkeleti partszakaszán fekvő 13224 fős település (forrás: KSH 2015). Évezredes múltja mellett a reformkor idején indult jelentős fejlődésnek. Helytörténeti emlékei az épített és szellemi örökség, a fürdőkultúra és a színházi tradíciók mentén rajzolódnak ki. Füred Veszprém megye egyik meghatározó települése, térségi szerepének megerősítésén tudatosan dolgozik. A vitorlásokötő fejlesztésével a nyári főszezonon túl, tavasztól őszt végéig várja a népszerű sport szerelmeseit.

A város jelentős kulturális intézményrendszert működtet a Balatonfüred Kulturális Nonprofit Kft. fenntartásával. Az intézmény égisze alatt a város különböző pontjain működő kulturális terek: Vaszary Galéria, a Jókai Mór Emlékház, a Városi Helytörténeti Gyűjtemény És Kiállítóhely, a Vitorlázzeum, a Kisfaludy Színház, a Kisfaludy Galéria, valamint az Arácsi Népház. A város számos művészeti csoportja és művelődő közössége is a kulturális intézményekben kap helyet. A Lipták Gábor Városi Könyvtár önálló intézményként működik. A Balaton Szabadidő és Konferenciaközpont nagy volumenű, jellemzően forprofit rendezvényeknek ad otthont.

A CLLD – a közösségvezérelt fejlesztési program logikai kerete

A CLLD (Community-Led Local Development:) egy közösségi tervező módszer. (Lsd: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_hu.pdf - utolsó letöltés: 2018.02.17.). **A hatékonyságra és együttműködésre ösztönző módszerre épített pályázati program keretében** a helyi közösségek részvételével szerveződött akciócsoportok kaptak lehetőséget a helyi társadalom megújítására fókuszáló helyi fejlesztési stratégiák kialakítására. A programnak a TOP 7.1.1-es felhívás nyújtott háttérrel (<https://www.palyazat.gov.hu/felhvs-a-kzssgi-szinten-irnytott-vrosi-helyi-fejlesztsek-megvalstsra-irnyul-helyi-akcicsoportok-megalaktsra-s-azok-regisztrcijra>). A jogosult 10000 főnél magasabb lakosságú városok a 3 szektor – a helyi lakosság és civil szervezeteik, a vállalkozások és az önkormányzatok – képviselőinek együttműködésében fogalmazták az EU-s forrásból lehívható támogatások igényeit összefoglaló Helyi Közösség Fejlesztési

Stratégiájukat (HKFS). A közösségi dokumentum tartalmával szemben követelmény volt a közösségfejlesztés és helyi identitástudatot erősítő, a kulturális és közösségi erőforrásokra építő, a helyi gazdaságfejlesztést segítő célok összehangolása. Az EU kohéziós politikájához illeszkedő program az alulról jövő kezdeményezések érvényesülését és a megvalósítók részvételével vezérelt célok területspecifikus megvalósulását szolgálja. A részcélok a helyi közösségek részvételének és tudatosságának fokozása, a helyi társadalmak megújítása, a helyi és közösségi alapú gazdaság fejlesztése voltak.

A kapcsolódó ESZA (humán) és ERFA (infrastruktúra) források arányosított kerete határozta meg hazánkban a városfejlesztési programok finanszírozható tevékenységeit. (Fontos megjegyezni, hogy a CLLD integrálja az EU fejlesztés politikájában az EIC (vállalkozás támogatási hálózat) alapok elosztását is.) A támogatói szándékok elsősorban a humán erőforrások, ezáltal is a közösségi szolgáltatások fejlesztését és bővítését célozták. A meglévő közösségi terek infrastrukturális fejlesztése a helyi társadalmi igények alapján, a tervezett szolgáltatásokhoz szükséges feltételek függvényében fizikai rehabilitációs programként jelent meg. A kulturális és közösségi funkcióval rendelkező épületek felújítására, korszerűsítésére, valamint új szolgáltatásokhoz indokolt esetben bővítésre kulcsprojektek meghatározásával lehetett pályázni. Ez az újszerű, komplex gondolkodásmód kiváló lehetőséget biztosított a közösségi tervezés eszköztárának széles körű alkalmazásához és a helyi társadalmi tőke, valamint a közös erőforrások kiaknázásához.

„Balatonfüredi Helyi Közösség”

A *Balatonfüredi Helyi Közösség* (forrás: <http://vaszaryvilla.hu/index.php/135-palyazatok>) konzorciuma a 3 szektor – közintézmények, civilek és gazdasági szereplők – együttműködésében, 15 konzorciumi taggal 2016. május 17-én jött létre: 6 önkormányzati (közszféra), 4 vállalkozás és 5 civil tag, de a partnerek közül a szavazati jogok 49%-ot meghaladó hányadával senki sem rendelkezhet. A rendes tagok mellett lehetnek együttműködő tagjai is a tanácsnak, amelyek szavazati joggal nem, de tanácskozási joggal részt vehetnek a Közgyűléseken. A csoport a településfejlesztési stratégia mentén 4 műhelymunka alkalmával 6 fókuszpontos helyzetelemzés elkészítésére vállalkozott. A résztvevők SWOT analízissel a térszerkezet, a környezet, a kulturális erőforrások, a közszolgáltatások, a társadalom állapot és a gazdasági helyzet témaköröket vizsgálták meg. A belső tényezők mentén a saját erőforrásokat gyűjtötték össze, valamint a gyengeségeket, amelyek a stratégiában problémahelyzetként tekintenek. A külső tényezők vizsgálata a makrokörnyezeti lehetőségeket, valamint veszélyhelyzeteket elemezték. Jelen tanulmány terjedelme nem ad lehetőséget a fókuszpontos

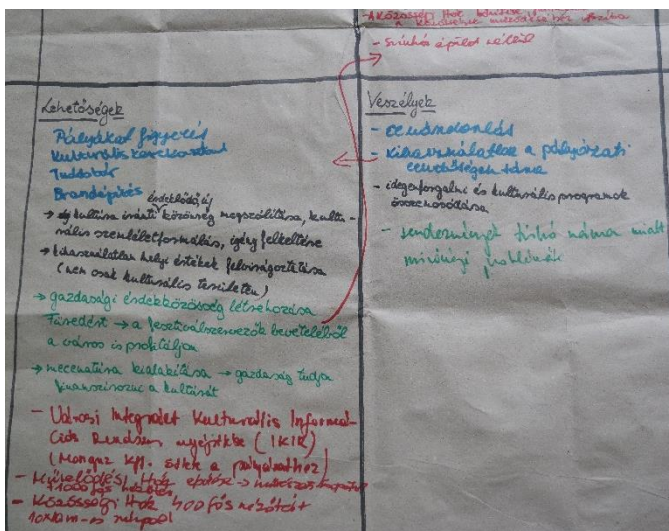
elemzések tételes leírására, de a közösségi tervezési folyamat műhelymunkáiba bepillantást nyújthat. Mivel a pályázati célok a kulturális fejlesztések mentén realizálódtak, most a térszerkezet és a kulturális erőforrások témakörök kerülnek bemutatásra.

A térszerkezet elemzésénél a fizikai térkép módszerét is alkalmazták. A vizualizációs forma nagyban segít feltárni mindazokat a gátló- és segítő tényezőket, amelyeket az analízis során leírnak a csoporttagok.

A térszerkezet elemzés során erősség volt a földrajzi elhelyezkedés, a változatos környezeti adottságok, a gondozott

városkép, parkok, az épített örökség, a közművek kiépítettsége, valamint a térségi központi helyzet. A gyengeségek: igazi városközpontja nincs, „hárompólusú város”. A 71-es főút és az észak-balatoni vasút elválasztja a városrészeket, ami jelentős városszerkezeti probléma és

kihát a két településrész fejlettségére is.

A parti szakasz (déli városrész az Alsóváros) turisztikai központként működik, míg a lakosok többsége a Felsővárosban él, ami a település közigazgatási központja. Arács egykor önálló település volt, ma már a város része. A városfejlesztésben nem egységes a település kezelése. Szóba került a Görög falu és az egykori malmok

leromlott állapota, a nehéz közúti megközelítés problémaköre, valamint a parkolási nehézségek. Lehetőségként fogalmazódott meg a kerékpárutak fejlesztése a szomszédos települések közötti együttműködésben, a Felső város rehabilitációja, a tömegközlekedés fejlesztése. A veszélyek között a kikötő tulajdoni viszonyai, a gyorsforgalmi út hiánya, az intenzív beépítésekkel járó városkép romlása, a rossz városi utak, a szezonális túlszűfoltosság jelent meg.

A kulturális erőforrások elemzése során erősség volt kultúra támogatottsága, a jelentős fenntartói finanszírozás, a sok civil szervezet, az erős identitástudat, a hagyományörző attitűd, a helyi értékek jelentősége, a közösségi és kulturális terek száma, az Értéktár Bizottság működése, a város kulturális életének nemzetközi ismertsége, elismertsége. Gyengeségek

sorába számos hiányt jegyeztek fel, pl. a könyvtár tereinek szűkösségét, a helytörténeti gyűjtemény raktárhiányát, a kulturális terek eszközparkjának hiányosságait és a szabadtéri rendezvények gyenge infrastrukturális hátterét, a civil szervezetek eloszlásának egyenlőtlenségét, az értéktári munka kihasználatlanságát, a funkcionális színházi épület hiányát, a szezonaritást, továbbá az együttműködés hiányát a többi Balaton parti település programszervezőivel. A kultúrában rejlő lehetőségek: pályázati források, a helyi termékek népszerűsítése, értéktári programok szervezése, a kultúra gazdasági lehetőségeinek kiaknázása, mecenatúra, a fesztiválszervezők érdekeltségének növelése, a bevételek visszaforgatása, Integrált Kulturális Információs Rendszer kialakítása, Művelődési Ház és Községi Ház megépítése, szemléletformálás, igényfelkeltés. Veszélyek: elvándorlás, külső rendezvényszervezők térnyerése, a profit nem kerül visszaforgatásra, a külső források kihasználatlansága, a kulturális és idegenforgalmi programok összeolvadása.

Az analízisek során a résztvevők adott témával kapcsolatos véleménye rögzítésre került, kiválasztották azokat a területeket, amelyekre a pályázati felhívás megoldásokat kínálhat. A fókuszpontok összefüggéseinek feltárásához a jövőműhely módszerét hívták segítségül.

Jövőképzés és jövőkép

A tervezőműhelyekben született elemzések ismeretében jövőműhelyekre került sor. A jövőkép meghatározáshoz egy kérdést jártak körbe: Milyennek szeretnénk látni a városunkat 20 év múlva? E jövőképet a 6 fókuszpont (tér szerkezet és városrészek; épített és természeti környezet; kultúra, közösség, művelődés; közösségi és közszolgáltatások, városmenedzsment; a társadalom állapota, civilitás, generációk; gazdaság, vállalkozások) eredményei alapján vázolták fel a résztvevők kiscsoportos munka során. A csoportok bemutatták elképzeléseiket, amelyeket facilitátor segítségével összesítettek. A résztvevők konszenzussal jutottak el a fejlesztési célokat átfogó *kulcsmondatok* megfogalmazásához, majd összesítették azokat.

„Harmonikus város. Balatonfüred megtartja kisvárosi jellegét, és helyi identitást őrző, organikus fejlődést tükröző, sokszínű településképét, természeti környezetét pedig megőrvi. Három települési tagolódását megőrizve egységes közösség.

Minőségi kulturális programkínálata és részvételi központú közösségi élete érték közvetítő, hagyományokra épülő, és korszerű közösségi terekben zajlik. Az oktatás, az egészségügyi és szociális szolgáltatások magas színvonalúak. Családbarát, élhető, fenntartható város.

A turizmus mellett a helyi vállalkozások termékeire, szolgáltatásaira, innovatív kezdeményezéseire építő gazdasága versenyképes, és egész évben megélhetést, alkotó munkát biztosít a város polgárainak, vonzó pályaképet nyújt a fiatalok számára.”

A jövőkép birtokában meghatározásra kerültek a kitörési pontok (erősségek és lehetőségek), célterületek (gyengeségek és veszélyek, mint fejlesztési területek). A célok megalkotását a cselekvési terv megfogalmazása, a szükséges erőforrások tervezése és a feladatok ütemezése követte, amelyet a Helyi Közösség Fejlesztési Stratégiában rögzítettek.

Az infrastruktúrafejlesztési (ERFA) forrás felhasználására irányuló kulcsprojekt a Lipták Gábor Város Könyvtár felújítása lett.

A pályázati eredmény

A pályázat eredményeként a Balatonfüred Helyi Közösség 250 millió forint helyi felhasználásáról dönthet. A HACS konzorciuma képviselőjében a Balatonfüred Kulturális Nonprofit Kft. munkaszervezete jár el, 37 millió forintos működési költségkerettel biztosítva a projekt megvalósítást. A támogatott szolgáltatásfejlesztési és közösségfejlesztési célterületekre a tervek szerint összesen 127,6 millió Ft jut. E területek támogatás eloszlása: a helyi értékek, kulturális erőforrások felmérése, a helyi értéktári és helytörténeti gyűjteményre épülő kulturális és szakmai programok kidolgozása, a helyi tudásra, hagyományokra épülő kulturális programok fejlesztése (33,4 millió Ft); intézményi, a civil és a gazdasági szféra együttműködésében megvalósuló kulturális és közösségfejlesztő programkínálat kialakítása, mely a helyi tudásra, kompetenciákra, szolgáltatásokra épül, valamint kapcsolódó programok szervezése, új hagyományok megteremtése (25 millió Ft); megfelelő méretű és felszereltségű közösségi és kulturális terek kialakítása, közösségi és kulturális célú infrastruktúra fejlesztése (23 millió Ft) a szezonális enyhítését célzó, közösségi programok (25 millió Ft); központi információs hálózat létrehozása, teljes körű kulturális és szolgáltatási tartalomfejlesztés (8,7 millió Ft), közösségi- és szabadidős sport területek kialakítása, a zöld területek megóvása (12,5 millió Ft). A beruházásokra 85,4 millió forint jut, amiből a Lipták Gábor Város Könyvtár felújítása a legjelentősebb cél.

A konzorcium által elnyert és a munkaszervezet kezelt pályázati forrásokra a fenti célok és keretek szerint a helyi intézmények és civil szervezetek pályázhatnak.

10. esetpélda: Közösségiség a Csapókertben

Esettanulmány címe: Közösségiség a Csapókertben

Szerző: Dóri Éva (2018)

1. Témaköri kapcsolódás: *Közösségfejlesztés, lokalitásfejlesztés. Szomszédságfejlesztés, egyéni és szervezeti kooperációs készség és képesség.*

2. Alkalmazási lehetőségek: *Helyi erőforrásokra építő közösségfejlesztés, lokális identitás, részvételösztönzés a civil szféra erőforrásaival. Intézményi beágyazottság és civil partnerség.*

3. A feldolgozást segítő kérdések:

- *Milyen problémakör mentén vette kezdetét a közösségfejlesztési folyamat a tanulmány szerint?*
- *Milyen szerepe van a civil szférának egy közösségi ház mindennapjaiban?*
- *Milyen közösségfejlesztő módszerek és közösségi-művelődési eszköztár jelenik meg a Csapókerti programban?*

Névjegy: Csapókerti Közösségi Ház

4033 Debrecen, Süveg u. 3.

Tel./Fax.: 52/411-016, 52/541-321

E-mail: csapokertikh@debrecenimuvkozpont.hu

Nyitvatartás: hétfő: 12.00–20.00, kedd-péntek 8.00–21.00

Bevezető

A debreceni Csapókerti Közösségi Ház, mint közművelődési intézmény a 60-as évek óta szolgálja a településrész lakosait. A város első, célzottan közösségi művelődési funkciójú intézménye a helyi tanács által biztosított építőanyagból a városrész lakosainak önkéntes munkájával épült fel 1962-ben. Feltételezhető, hogy a „születés” körülményei már megpecsételték a ház több mint fél évszázados sorsát: a helyi közösségek központja lett, de ez köszönhető az intézmény közösség-tudatának, szociális érzékenységének és szerepvállalásának. A settlement típusú közösségi ház funkció a 80-as évektől jellemzi az intézményt, ami a hagyományos művelődési tevékenységi kör szerencsés kapcsolódása a szociális feladatokkal, társadalmi szenzitivitással. Ez magában foglalja a helyi közösségek tagjai felé való nyitottságot, kezdeményezőkézséget és koordinációs képességet. Természetes, hogy a kiemelkedő példát adó intézmények mögött meghatározóan olyan szakemberek állnak-

álltak (Csapókertben pl. Hallgató Éva, Giczey Péter), akik a közösségeket építő eszközként használják munkájuk során. Eszközként, amely nélkül nincs közösségi művelődés és nincs közösségi fejlődés.

Mára mintegy 30 formális és informális közösség tartozik a Debreceni Művelődési Központ tagintézményeként és a város meghatározó közösségi központjaként működő házhoz. Művelődéstörténeti szempontból nagy jelentőséggel bír az 1985-ben, az intézmény közösségi alapú működtetésére létrehozott Csapókerti Közművelődési Egyesület megalakulása.

Az intézmény falain belül működő szervezetek és művelődő közösségek a térség lakosságának igényei szerint szabadidős, művelődő és szociokulturális programokkal töltik meg hónapról-hónapra a közösségi teret. A közösségfejlesztési folyamatok meghatározó szervezete a Csapókertben már aktívan tevékenykedő civil közösségek tagjaiból 1994-ben alakult meg a Ház Baráti Köre, amely 2007 óta Csapókerti Baráti Kör Közhasznú Egyesület néven működik. A szervezet célja a településrészen működő szervezetek összefogása, a térség közösségi életének szervezése, valamint az érdekképviselés. Ők folytatták egy 2014-ben elnyert svájci támogatással a 2002-ben – egykori Phare Access program támogatásának köszönhetően – elindult Csapókerti szomszédsági önkéntes programot, ami azóta is jelentős közösségformáló erővel bír. A lakókörnyezeti szomszédság elvein alapuló programban felkészített önkéntesek információs-tanácsadói munkát végeznek, szociális és közösségi kérdésekben segítik az ott élőket. A program gondolata 1997-ben fogalmazódott meg egy, a Nyíregyházi Főiskola hallgatónak csapókerti felmérő munkája nyomán (forrás: http://www.kka.hu/_Kozosegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/b84c8c861998671e8525670c00815721/acebc1a5892a8684c1256f33004d5146?OpenDocument#SZOMSZ%C3%89DS%C3%81GI%20%C3%96NK%C3%89NTESEK%20A%20CSAP%C3%93KE - utolsó letöltés: 2018.02.17.). A kutatás a helyi közösségekre, illetve a Csapókerti Közösségi Ház a helyi lakosság körében betöltött szerepére irányult. Az akkori igazgató, Giczey Péter a 20 %-os intézményi ismertségi adat birtokában indult a civil társadalmi szerepvállalás fejlesztésének irányába. Nemzetközi szervezetekkel építettek kapcsolatot, és jelentős erőforrást adott az aktív helyi szervezetekkel való intenzív együttműködés. A kezdő lépéseket a közösségfejlesztés módszertanára építve közösségi interjúkkal tették meg. 30 aktív közösségi személyt kerestek fel. A beszélgetések fő tartalma a városrészben tapasztalt problémák megfogalmazására, az ott élők attitűdjének megítélésére, szükségleteikre, a helyi társadalom helyzetére, viszonyaira, valamint a megkérdezettek által vállalható önkéntes tevékenységekre fókuszált. Az interjúk végén a hólabda módszer alkalmazásával rákérdeztek arra is, hogy a megkérdezett javasol-e

saját ismeretségi köréből valakit újabb interjúalanyunk. Az irányított beszélgetések mentén rajzolódott ki az önkéntes programban rejlő konkrét lehetőségek köre, ami nem csak az itt élők tudására, szociális igényeire irányult, hanem jelentős területi információs szükségletekre is rámutatott. A közösségi interjúk alapján 10 fős önkéntes csapat fogott munkához. A program kezdeti szakaszát, a nemzetközi tanulmányutakat és a városvezetés bevonását követően a résztvevők – helyi igényekre reflektáló – képzése, felkészítése kísérte. A résztvevők 6x6 órás foglalkozások során kaptak átfogó ismereteket az önkéntességről, a közösségi ház szolgáltatásairól a polgármesteri hivatal szociális tevékenységéről, valamint személyes kommunikációs készségfejlesztő gyakorlatokat tartottak. Ennek a záróakkordja volt egy szomszédsági nap tervének közös kidolgozása, ami a Csapókerti Önkéntesek bemutatkozását szolgálta a helyi közösségnek. A közösségi program lényege a saját erőforrásokra és a széles célcsoport aktív bevonására építő esemény megvalósítása volt. Megszólítottak nemtől és kortól függetlenül mindenkit, házi sütemény- és pálínkaversennyel, biotáplálkozási bemutatóval és kertészkedési tanácsadással, valamint gyermekprogramokkal és esti bállal várták a városrész lakóit. A meghívókon a nap részletes programja mellett az önkéntesek fényképes bemutatkozója is olvasható volt. Minden önkéntes kapott egy „Szomszédsági önkéntes” táblát, amelyet lakása előtt kihelyezhetett szakmai kompetenciájával, fogadórájával és elérhetőségeivel. Azóta minden év szeptemberben megrendezik a Csapókerti Szomszédsági Napot. A XIII. alkalom 2017.09.23-án került megrendezésre 20 helyi civil szervezet

A Csapókerti Baráti Kör Egyesület és a Debreceni Művelődési Központ Csapókerti Közösségi Háza rendezésében.

3. CSAPÓKERTI SZOMSZÉDSÁGI NAP

A rendezvény védnöke:
Jámbor Ferenc DMJV önkormányzati képviselője

SZÍNPAD

15.00–18.00
Melódia Ifjúsági Fúvószenekar
Bemutatkoznak a közösségi ház csoportjai
Művészeti együttesek produkciói (akrobatikus rock-and roll, néptánc, népzene, klasszikus gitár)

19.00–22.00
UTCABÁL – Kondor Band
Műsorvezető: Fórizs Ildikó

TEPLOMKERT

15.00–18.00
Zenebőlszi
Kézműves foglalkozások

SÜVEG UTCA

15.00–18.00
Szőlőpréslés (hozott szőlőből is)
Kézműves foglalkozások, bemutatók, logikai játékok gyerekeknek és felnőtteknek
Élményültetés (kaktuszok, pozsgások)
Tanácsadások: kertészeti – közbiztonsági – szomszédsági önkéntes – csapókerti szíveségszolgálat
Egészségügyi szűrések

KÖZÖSSÉGI HÁZ UDVARA

14.00 Slambucfőző-verseny a Csapókerti Közművelődési Egyesület szervezésében. Tűzfát biztosítunk.
14.00 órakor nevezés a helyszínen
KEMENCEAVATÓ

18.00 „Kárikittymom hadművelet” – népmese feldolgozás az Abakusz Színházzal közös előadásában. Rendező: Nánási Brigitta

BÜFÉ

ADOMÁNYGYŰJTÉS

Tartós élelmiszer, tisztítószerek, tanszerek gyűjtése a „Kamilla” Családok Átmeneti Otthona számára a rendezvény ideje alatt

KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK:

Bokréta Foltvarró Kör • Csapókerti Gombász Klub • Csapókerti Gitár Klub • Csapókerti Kerbarát Kör • Csapókerti Közművelődési Egyesület • Csapókerti Nefejejcs Természtréző Klub • Csapókerti Népi Díszítőművészeti Kör • Csapókerti Pávákör • Csapókerti Süveg Citerakör • Csapókerti szomszédsági önkéntesek • Debrecen-Csapókerti Postagalamb-sport Egyesület • Debrecen-Csapókerti Református Gyülekezet • Debrecen Vadszorgély Klub • Élőfa Irodák Klubja • Fónix Néptáncgyűjtés • Kenguru Tánc - Sportegyesület • Kertészi Polgárőr Szervezet • Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság • Mensa Hungarica Egyesület • Szatyor Klub

Debrecen, Süveg utca

2017.

szeptember 23. szombat 15.00–22.00

Kedves látogatóink! Rendezvényeinken kép-, illetve videófelvétel készíthető. A résztvevők a programon való részvételükkel hozzájárulnak a kép-, és videófelvétel készítéséhez, és annak a DMK weboldala, Facebook felületére történő kihelyezéséhez, az intézmény kommunikációjához, marketingjéhez időbéli korlátozás nélkül.

CSAPÓKERTI BARÁTI KÖR EGYESÜLET

www.debrecenimuvkozpont.hu

(Rossz idő esetén a Csapókerti Közösségi Házban - Debrecen, Süveg u. 3.)

A rendezvény látogatója díjtalan! A változtatás jogát fenntartjuk.

bemutatkozója is olvasható volt. Minden önkéntes kapott egy „Szomszédsági önkéntes” táblát, amelyet lakása előtt kihelyezhetett szakmai kompetenciájával, fogadórájával és elérhetőségeivel. Azóta minden év szeptemberben megrendezik a Csapókerti Szomszédsági Napot. A XIII. alkalom 2017.09.23-án került megrendezésre 20 helyi civil szervezet

összefogásával (forrás: <http://www.debrecenimuvkozpont.hu/kulturkozpont/program/6220-xiii.-csapokerti-szomszedsagi-nap> - utolsó letöltés: 2018.02.17.). Az esemény a közösségfejlesztés számos eszközét jeleníti meg a szívesség-szolgálatról az ismeretterjesztésig. A programokat az intézményhez kötődő művelődő közösségek és egyesületek biztosítják. Minden korosztály képviselteti magát az előadók sorában is.

Az egyesület érdekképviseleti szervként részt vesz a városrész kulturális és közösségi életének fejlesztésében. 2009 óta a Liget tér program keretében a városvezetéssel összefogásban építgetik-szépítgetik a közterületet, ahol a civil összefogás emlékére faültetés is volt már. 2012-ben a közösségi ház fennállásának 50. évfordulója alkalmából ünnepi rendezvénysorozatot hirdettek. A programfolyamban az intézmény történetét átfogó helytörténeti gyűjtőmunkát és Csapókerti kalendárium címmel fotókiállítást kezdeményeztek a lakosok körében, továbbá valamennyi ott működő civil szervezet munkáját bemutató eseményeknek adtak helyet. A szomszedsági napokat adománygyűjtő program is kíséri.

Összefoglaló

A Csapókerti szomszedsági önkéntes program kiváló példája a kulturális alapú közösségfejlesztésnek. A mai közösségi művelődési módszertanok alapját többek között a helyi társadalmi aktivitás, a helyi értékek, a lokális kötődés, az identitástudat erősítése, a képessé tétel, a különböző közösségek közötti kooperáció és a kulturális partnerség jelenti. Debrecenben mindegyik jó példát találunk, amit a tervezési szakasztól eltelt közel 2 évtized csak megerősített. A Csapókerti Közösségi Ház a Debreceni Művelődési Központ intézményeként a helyi közösségek igazi műhelye lett, amely a közösségek valós igényeire építő, és egyben azok erőforrásait hasznosító tevékenységével mára a társadalmiasítottan működő intézmény modellje is.

V. Tanulást segítő kérdések

- Az életünk uralásához milyen forrásokat kaphatunk a közművelődési rendszertől?
- Mi a művelődés, a társadalmi tanulás, a humán fejlesztés egyetemes célja?
- Hogyan értelmezi azt, hogy a közösség lehet cél is, eszköz is?
- A társadalom szektorai (állam, civil, üzleti) közül melyik mivel segítheti egy társadalom közművelődését?
- A legfrissebb magyar kulturális törvény milyen fő területekre bontja le a közművelődést?
- Mikor érzik az emberek, hogy tenniük kell valamit? Milyen tényezők együttállása ösztönzi a mobilizációt?
- Milyen közösségépítő erőket, s milyen romboló társadalmi tényezőket lát ma a kortárs világban?
- Hogyan értelmezhető az antropológiai kultúrafogalom a közművelődés gyakorlatában?
- Melyek a XXI. században szükséges kompetenciák?
- Milyen a médiareprezentációja a hátrányos helyzetű, szegény társadalmi csoportoknak?
- Mit tartalmaz Richard Florida 3 T-konceptiója?
- Miért van szükség a közösségi összefogás tapasztalatára, társadalmi részvételre?
- Az aktív közösségi részvétel egyenértékű a demokratikus részvétel fogalmával? Miért?
- Mi magyarázza a magyar társadalom alacsony közösségi részvételi hajlandóságát?
- Mi ösztönzi, mi segíti a közösségi önszerveződést?
- A társadalmi tőke építése a közösségfejlesztés egyik feladata. Mit jelent ez?
- Milyen értékek mozgatják a közösségfejlesztést?
- Miért szakmai kihívás a facilitáló képesség és módszertan alkalmazása a közösségfejlesztésben?
- Milyen különbség van a folyamatcélok, a kimeneti célok és a hatások között?
- Mi a viszony a társadalmi és a politikai részvételi formák között?
- Mi a célja az ún. közösségi empowermentnek?
- Mit jelent a tapasztalati tanulás?
- Melyek a jellegzetes célcsoportjai az közösségfejlesztésnek?
- Hogyan értelmezhető a társadalmi inkluzivitás növelésének a célja a közösségfejlesztésben?
- Mi magyarázza a lokalitás felértékelődését?
- Milyen érvek vannak a globalizáció versus lokalitás és a glocalizáció mellett?

- Mit jelképez a pillangó hatás?
- Milyen kihívások érik a közösségfejlesztést komplex szervezeti környezetben?
- Milyen kombinációit látja a Rothman-féle közösségi munka típusoknak?
- Milyen közösségi munkás szakmai szerepeket kíván a 3 különböző fő beavatkozási mód?

VI. Források

- Appadurai, Arjun (2001): A lokalitás teremtése. Régió 3.sz. 3-32 p. (letölthető)
- Arapovics, Mária – Vercseg, Ilona (szerk.) (2017): Közösségfejlesztés módszertani útmutató. Budapest: Szabadtéri Néprajzi Múzeum MOKK- NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.- Országos Széchényi Könyvtár (letölthető)
- Arapovics, Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle 2. szám (letölthető)
- Arnstein, Sherry (1969): A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners 35. 216–224 p.
- Bardóczi Sándor, Giczey Péter (szerk.) (2010): Kézikönyv a részvételi városmegújításról. Gyakorlati útmutató. Budapest: Közösségfejlesztők egyesülete. (letölthető)
- Bauman, Zygmunt (2001): Szociológia és felvilágosodás Magyar Lettre (2001 tavasz) 40.szám (letölthető)
- Bauman, Zygmunt (2002): Globalizáció. A társadalmi következmények. Pécs: Szukits Kiadó
- Beck, Ulrich (2003): A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba. Budapest: Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság- Századvég
- Beck, Ulrich (2008): Világkockázat-társadalom. Az elveszett biztonság nyomában, Szeged: Belvedere
- Biddle, W.W.- Biddle,L.J. (1988): A közösségfejlesztési folyamat. Budapest: Közösségszolgálat Országos Közművelődési Központ (letölthető)
- Castells, Manuel (2005): A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora I. Budapest: Gondolat
- Castells, Manuel (2006): Az identitás hatalma. Az információ kora - Gazdaság, társadalom és kultúra - II. Budapest: Gondolat
- Castells, Manuel (2007): Az évezred vége - Az információ kora - Gazdaság, társadalom és kultúra III. Budapest: Gondolat

- Cohen, Jean (1989): Stratégia vagy identitás: új elméleti paradigmák és a jelenkori társadalmi tömegmozgalmak. Szociológiai Figyelő 1989/1.
- Delors, J.et al.(1997): Oktatás rejtett kincs. Budapest: Osiris- Magyar UNESCO Bizottság
- Farkas,Gabriella – Kovács,Edit (szerk.)(2014): A közösség dicsérete. 25 éves a Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető)
- Florida, Richard (2012): The Rise of the Creative Class--Revisited: 10th Anniversary Edition--Revised and Expanded. New York: Basic Books
- Giddens, Anthony (2005): Elszabadult világ - Hogyan alakítja át életünket a globalizáció? Budapest: Napvilág Kiadó
- Habermas, Jürgen (2001): A kommunikatív etika. Bp.: Új Mandátum
- Henderson, Paul (1977): Társadalomhoz tartozás és állampolgáriság Európában. Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető)
- Henderson, Paul (2006): A közösségfejlesztés alapelvei és gyakorlata. Parola 4.szám, 3-7p.
- Honneth, Axel (1997): Elismerés és megvetés: Tanulmányok a kritikai társadalomelmélet köréből. Pécs: Jelenkor
- Illeris, Knud (2015): The Development of a Comprehensive and Coherent Theory of Learning. European Journal of Education Special Issue: What Is Learning For? Volume 50, Issue 1, pp. 29–40, March 2015
- Jarvis, Peter (2006): Towards a Comprehensive Theory of Human Learning. Lifelong Learning and the Learning Society Vol.1. Routledge
- Juhász, Erika (2003): A közösségfejlesztés történetének vázlata. In: Dr. Éles Csaba (szerk.): Nézőpontok és látletek [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 20. szám]. Debrecen:Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék 165-180 p
- Lakatos, Kinga (2010): A képessé tétel (empowerment) lehetőségei a civil társadalomban. Civil Szemle, 2.szám (letölthető)
- Miszlivetz, Ferenc (1999): A civil társadalom nyomvonalai az új európai térben. In: Csefkó, Ferenc -Horváth, Csaba (szerk): Magyar és európai civil társadalom. Pécs: MTA RKK-Pécs- Baranyai Értelmiségi Egyesület

- Miszlivetz, Ferenc (2010): A vilárendszer ingája és a jövőgyetem. Beszélgetések Immanuel Wallersteinnel. Savaria University Press
- Németh, János István (2013): A magyar közművelődés és a közösségi művelődés elmélettörténeti háttere, gyakorlati kapcsolatai. SZÍN 18. évf. 1.sz. 40-46.p. (letölthető)
- Nizák, Péter- Péterfi, Ferenc (2005) A közösségi részvétel – társadalmi és hatalmi beágyazottság. Nonprofit Szektor Analízis: Tanulmányok a részvételi demokrácia gyakorlatáról. Budapest: EMLA Egyesület. (letölthető)
- Noya A. et al (szerk.) (2009): Community Capacity Building. Creating a Better Future Together. OECD Publishing
- Offe, Claus (2011): A liberális demokrácia válsága és megújítása: Intézményesíthető-e a deliberáció? Fordulat 15.szám. 3. sz. (letölthető)
- Pataki, György (2007): Bölcs laikusok. Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. Civil Szemle 3. sz. (letölthető)
- Pósfay Péter (2010): A közösségfejlesztés, mint lehetőség. In: Beke Pál (szerk): Saját művelődési otthonunk. Komárom: Civil Közösségek Házak Magyarországi Egyesülete.
- Rothman, Jack (2001): A közösségi beavatkozás megközelítései. Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető)
- Sennett, Richard (2012): Together: The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation. New Haven: Yale University Press; Allen Lane (UK).
- Schlett, István (1987): Eötvös József. Budapest: Gondolat Kiadó
- Schumacher, Ernst F. (1991): A kicsi a szép. Tanulmányok egy emberközpontú közgazdaságtanról, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Salamon, Lester M. –Anheier, Helmut K. (1995) Szektor születik. A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest
- Stehr, Nico (2007): A modern társadalmak törekenysége. Budapest: Gondolat Kiadó
- Sebály Bernadett – Vojtonovszki Bálint (szerk.) (2016): A hatalom társadalma vagy a társadalom hatalma? A közösségszervezés alapjai. Budapest: Napvilág Kiadó
- Sebály Barnadett (szerk.) (2017): Szervezz és szerveződj! Civil Kollégium Alapítvány (letölthető)

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998, 2001): Közösségfejlesztés. Budapest: Magyar Művelődési Intézet

Vercseg Ilona (1999): Legalább ennyit a közösségfejlesztésről. Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető)

Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak (Módszertani füzet) Budapest: Közösségfejlesztők Egyesülete (letölthető)

Vercseg Ilona (2013): Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés. In: Parola 1.sz.

Vercseg Ilona (2017): Közösségelmélet. Tantárgyi összefoglaló Bp.: ELTE TáTK (letölthető)

Ajánlott internetes források:

Cselekvő Közösségek honlapja: <http://cselekvokozossegek.hu/>

Civil Kollégium Alapítvány: <http://www.civilkollegium.hu/projektek/>

PAROLA, a közösségfejlesztés folyóirata 1990-től. (letölthető)

Közösségfejlesztők Egyesülete honlapja: www.kofe.hu

Közösségkapcsolat Alapítvány honlapja: www.kka.hu

<http://www.okotars.hu/kiadvanyok>